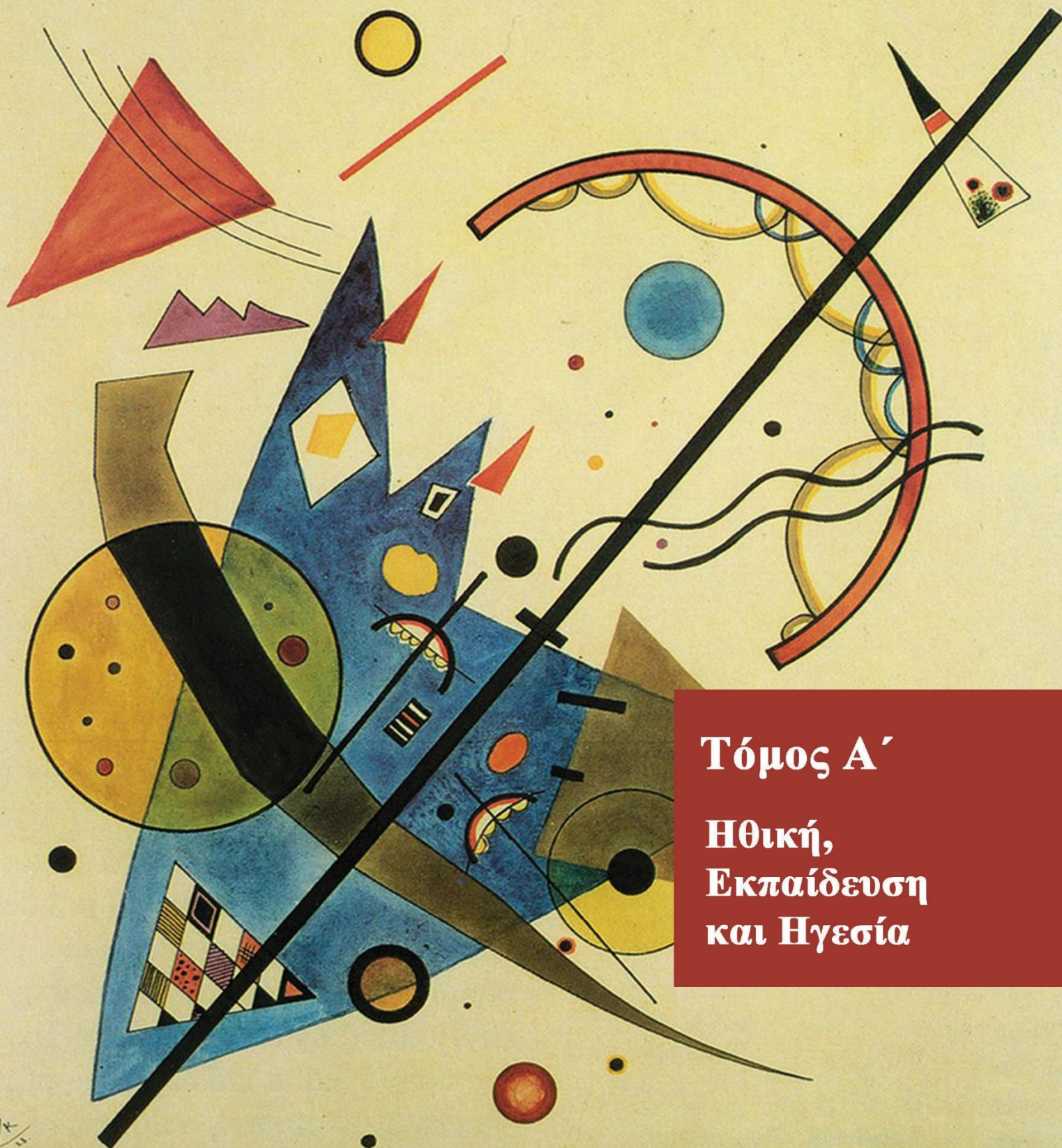

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

1^ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο
Εκπαιδευτική Ηγεσία, Αποτελεσματική Διοίκηση
και Ηθικές Αξίες

Τόμος Α΄

Ηθική,
Εκπαίδευση
και Ηγεσία

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

1^ο Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου

Εκπαιδευτική Ηγεσία, Αποτελεσματική Διοίκηση και Ηθικές Αξίες

24 - 26 Νοεμβρίου 2017

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Θεσσαλονίκη

Τόμος Α΄

Ηθική, Εκπαίδευση και Ηγεσία

Επιμελητές:

Βασιλική Καραβάκου

Κωνσταντίνος Τσιούμης

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

1^ο Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου

Εκπαιδευτική Ηγεσία, Αποτελεσματική Διοίκηση και Ηθικές Αξίες

Τόμος Α΄

Ηθική, Εκπαίδευση και Ηγεσία

Επιμελητές Α΄ Τόμου:

Βασιλική Καραβάκου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Τμ. Εκπαιδευτικής & Κοινωνικής Πολιτικής

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Κωνσταντίνος Τσιούμης

Καθηγητής

Τμ. Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Γραφιστική Επιμέλεια Έκδοσης: Σαρακατσιάνου Δήμητρα

© Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Θεσσαλονίκη 2018

ISBN: 978-618-5255-08-4

Απαγορεύεται η με οποιαδήποτε τρόπο αναπαραγωγή του συνόλου ή μέρους του παρόντος, με οποιοδήποτε μέσο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτογραφικό ή άλλο, χωρίς τη γραπτή άδεια του συγγραφέα, σύμφωνα με τον Νόμο 2121/1993 και τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα.

“Accepting the principle of justice at the centre of schools means that every parent, student, teacher, administrator and other member of the school community must be treated with the same equality, dignity and fair play.”

Thomas Sergiovanni
Moral Leadership (1992)

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	viii
Συντελεστές του τόμου	x
Εισαγωγή.....	1
Η στρατηγική των διευθυντών σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού.....	6
<i>Αδάμος Αναστασίου, Γεώργιος Παυλίδης, Ευθύμιος Βαλκάνος, Δέσποινα Ανδρούτσου</i>	
Ηθική και αποτελεσματικότητα στην εκπαιδευτική ηγεσία: Χαρακτηριστικά ασύμβατα ή αλληλοεξαρτώμενα;	19
<i>Γεώργιος Ασπρίδης, Αθανάσιος Μαλέτσκος</i>	
Διερεύνηση του κοινωνικού κεφαλαίου των εκπαιδευτικών στο σχολικό περιβάλλον	31
<i>Παναγιώτης Γιαβρίμης, Σουζάνα-Μαρία Νικολάου</i>	
Ηθική εκπαίδευση ή η ηθική στην εκπαίδευση;	43
<i>Κωνσταντινιά Δόλγυρα</i>	
Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά (ΑΠΚ) – ο ρόλος των κοινοτήτων και της εκπαίδευσης	53
<i>Γεωργία Ζαχαροπούλου</i>	
Ηθική αυτοσυνειδησία και ηγεσία κατά τους τρεις Ιεράρχες	65
<i>Παναγιώτης Ηλιόπουλος</i>	
Η αξία της διαπολιτισμικής συνείδησης για τον εκπαιδευτή ενηλίκων μεταναστών	74
<i>Θωμαΐτσα Θεοδωρακοπούλου</i>	
Συνεκπαίδευση και ίδρυση νέων σχολικών μονάδων ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Γιατί;	84
<i>Πολυξένη Καϊμάρα, Ανδρέας Χ. Οικονόμου</i>	
Ο εμφύλιος καταμερισμός στη διοίκηση εκπαιδευτικών μονάδων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.....	99
<i>Μαρία Κάλφα</i>	
Η άσκηση της ηγεσίας και η αξίωση της ηθικής εκπαίδευσης	111
<i>Βασιλική Καραβάκου, Ελένη Μαυρίδου</i>	
Η αξία της εμπιστοσύνης στη διαπολιτισμική εκπαίδευση και ηγεσία.....	133
<i>Αναστασία Κεφαλά</i>	
Το μοντέλο της κατανεμημένης ηγεσίας ως παράγοντας προώθησης των δημοκρατικών αξιών στο ελληνικό σχολείο: Μια έρευνα σε διευθυντές σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της περιφερειακής ενότητας Αιτωλοακαρνανίας.....	144
<i>Γεώργιος Μπέστιας, Ευστάθιος Μπάλιας</i>	
Το πρότυπο του ευσυνείδητου ηγέτη στον Πλάτωνα: Μια σύγχρονη αναφορά.....	154
<i>Παναγιώτα Μπουμπούλη</i>	
Ευρωπαϊκή πολιτική και εκπαιδευτική ηγεσία: Από το όραμα στην αποστολή	160
<i>Σοφία Μπουτσιούκη</i>	

Διαδικασίες διοίκησης σχολείου: Η φωνή των εκπαιδευτικών.....	171
<i>Ευαγγελία Μπούτσκου, Αδαμάντιος Παπασταμάτης, Ευθύμιος Βαλκάνος</i>	
Κοινωνική δικαιοσύνη και ίσες εκπαιδευτικές ευκαιρίες: Ο ρόλος της ηγεσίας.....	183
<i>Δέσποινα Ουζούνη</i>	
Λειτουργική και πολιτική διάσταση του θεσμού του διευθυντή εκπαίδευσης.....	195
<i>Αριστείδης Παπαδόπουλος, Κωνσταντίνος Τσιούμης</i>	
Η άσκηση της Ακαδημαϊκής Ηγεσίας υπό το πρίσμα της Ηθικής και της Δεοντολογίας.....	208
<i>Θεοφάνης Παπαστάθης</i>	
Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2010 – 2016.....	219
<i>Ευφροσύνη Παταπάτη, Δήμητρα Πάντα</i>	
Η Συμβουλευτική σταδιοδρομίας φοιτητών και αποφοίτων με αναπηρία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	231
<i>Ελισάβετ Παυλίδου, Σοφία Παναγιωτίδου</i>	
Η ανάγκη ύπαρξης διαμεσολαβητή στην εκπαίδευση και ο ρόλος του Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων στις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης.....	239
<i>Αντώνιος Πλαγεράς</i>	
Ο διαπολιτισμικός ρόλος του εκπαιδευτικού στην εποχή της οικουμενικότητας.....	249
<i>Γεράσιμος Ρεντίφης</i>	
Ο Πυθαγόρας ως πρότυπο ηθικού ηγέτη και διδασκάλου.....	256
<i>Αθηνά Σαλάππα-Ηλιοπούλου</i>	
Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης για την παιδεία: Ίχνη του κοινοτιστικού ρεύματος για την εκπαίδευση στο έργο των δύο φιλοσόφων.....	263
<i>Ιφιγένεια Σαχανά</i>	
Εκπαίδευση και ηθική ανάπτυξη: Παρουσίαση, εφαρμογή και αξιολόγηση μιας ολιστικής πρότασης για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.....	273
<i>Θεοδόσιος Συκάς</i>	
Απόψεις εκπαιδευτικών για ζητήματα ξενοφοβίας και σχολικού εκφοβισμού.....	284
<i>Νεζάμ Τζαμπερής, Σοφία Γάτου</i>	
Ο ρόλος των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αξιολόγηση της απόδοσης των μεταναστών μαθητών.....	295
<i>Παναγιώτα Ευστ. Τσαχαλίδου</i>	
Η αυθεντικότητα του διευθυντή και η σημασία της σε σχολικό πλαίσιο.....	309
<i>Χριστίνα Τσιαφίλλη, Ευαγγελία Παπαλόη, Γεώργιος Ιορδανίδης</i>	
Η ηθική διάσταση της διαχείρισης προσωπικών δεδομένων από τα σύγχρονα συστήματα διοίκησης ανθρώπινου δυναμικού: Μια προτυποποιημένη πρακτική.....	321
<i>Μιλτιάδης Σταμπουλής, Αθανάσιος Τσιρίκας</i>	
Ο ηγετικός και παρωθητικός ρόλος του εκπαιδευτικού στη σχολική τάξη του δημοτικού σχολείου.....	334
<i>Αλέξανδρος Φωτεινής</i>	

Αλληλεπίδραση μαθητών/τριων – ζώων στη σχολική τάξη: Αποτίμηση μιας καινοτόμας εφαρμογής	345
<i>Αθανάσιος Ε. Χαρίσης</i>	
Παράρτημα Α: Περιεχόμενα Τόμου Β΄ και Τόμου Γ΄	357
Παράρτημα Β: Πρόγραμμα συνεδρίου	363
Παράρτημα Γ: Απολογιστικό κείμενο-συμπεράσματα	386

Πρόλογος

Με μεγάλη χαρά προλογίζουμε την έκδοση της παρούσας τριλογίας των Πρακτικών του 1^{ου} Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου *Εκπαιδευτική Ηγεσία, Αποτελεσματική Διοίκηση και Ηθικές Αξίες*, το οποίο έλαβε χώρα στις 24-26 Νοεμβρίου 2017 στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας στη Θεσσαλονίκη. Στόχος του Συνεδρίου ήταν να διερευνήσει τη σκοποθεσία της σύγχρονης εκπαίδευσης και τα πολυάριθμα αδιέξοδά της υπό το πρίσμα και το βάρος των καθηκόντων και των προκλήσεων που βαραίνουν τους ώμους, κυρίως, των εκπαιδευτικών που ασκούν διοίκηση και αναλαμβάνουν διοικητικές και ηγετικές αρμοδιότητες στις ιδιαίτερες συνθήκες της τρέχουσας οικονομικής κρίσης και ύφεσης.

Ειδικότερα, μέριμνα του Συνεδρίου ήταν να: α) φέρει σε επαφή κορυφαίους ερευνητές και μελετητές από πέντε ευρωπαϊκές χώρες, προκειμένου να μοιραστούν τις απόψεις, τις εμπειρίες και τα αποτελέσματα των ερευνών τους σε όλες τις πτυχές της εκπαιδευτικής ηγεσίας, της αποτελεσματικής διοίκησης και των ηθικών αξιών και β) παράσχει, επίσης, ένα διεπιστημονικό φόρουμ για (νέους) ερευνητές, προκειμένου να τους δοθεί η δυνατότητα να παρουσιάσουν τα τελευταία ερευνητικά αποτελέσματα στα πεδία της εκπαιδευτικής ηγεσίας, της αποτελεσματικής διοίκησης καθώς και των ηθικών αξιών. Κατά αυτόν τον τρόπο το Συνέδριο επιδίωξε την ενίσχυση της τρέχουσας ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας και τη διερεύνηση νέων τομέων αλλά και τομών θεωρητικού και πρακτικού ενδιαφέροντος, καθώς και την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, μεταπτυχιακών προγραμμάτων, μεμονωμένων ερευνητών και επαγγελματιών του χώρου της εκπαιδευτικής διοίκησης και ηγεσίας. Στο Συνέδριο συμμετείχαν διακεκριμένοι Έλληνες και Ευρωπαίοι ακαδημαϊκοί δάσκαλοι, επιστήμονες και ερευνητές, υποψήφιοι διδάκτορες και μεταπτυχιακοί φοιτητές, διευθυντές σχολείων και μάχιμοι εκπαιδευτικοί με άμεση εμπειρία και γνώση από τις πραγματικές συνθήκες πραγματικών σχολείων και εκπαιδευτικών οργανισμών και δομών.

Το Συνέδριο απευθύνθηκε σε όλο τον εκπαιδευτικό κόσμο της χώρας, όπως και σε κάθε πολίτη που αντιλαμβάνεται την ενδυναμωτική και απελευθερωτική διάσταση της εκπαίδευσης και αγωνιά για το μέλλον της. Ήταν μία συν-διοργάνωση που στηρίχτηκε στην αγαστή συνεργασία τεσσάρων Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών από την Ελλάδα και την Κύπρο: α) το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών *Επιστήμες της Εκπαίδευσης και της Διά Βίου Μάθησης* (Διευθύντρια: Βασιλική Καραβάκου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας), το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης* (Διευθυντής: Γεώργιος Ιακωβίδης, Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα, Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης), Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών *Διοίκηση Ολικής Ποιότητας και Καινοτόμες Εφαρμογές στην Εκπαίδευση* (Διευθυντής: Κωνσταντίνος Τσιούμης, Καθηγητής, Τμήμα Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης) και το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών *Εκπαιδευτική Διοίκηση και Αξιολόγηση*, (Πρόεδρος: Λεωνίδα Κυριακίδη, Καθηγήτρια, Τμήμα Επιστημών της Αγωγής, Πανεπιστήμιο Κύπρου).

Εκ μέρους της Οργανωτικής Επιτροπής του Συνεδρίου εκφράζουμε τις θερμές ευχαριστίες μας σε όλους όσους συμμετείχαν στο Συνέδριο με εισήγηση ή ως απλοί σύνεδροι. Ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνονται, επίσης, στις Πρυτανικές αρχές του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, το οποίο φιλοξένησε το Συνέδριο αλλά και στις πρυτανικές αρχές όλων των συν-διοργανωτών

ιδρυμάτων, πανεπιστημιακών τμημάτων και Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών. Η Οργανωτική Επιτροπή ευχαριστεί, επίσης, όλες τις επίσημες αρχές του Υπουργείου Μακεδονίας-Θράκης, του Δήμου Θεσσαλονίκης και των αρχών όλων των ιδρυμάτων που απηύθυναν χαιρετισμό στην επίσημη έναρξη του Συνεδρίου. Ευγνώμονες είμαστε σε όλους τους επίσημους προσκεκλημένους για την αποδοχή της πρόσκλησής μας και τη συμμετοχή τους. Ανέδειξαν, με την επιστημοσύνη που τους διακρίνει, όλες τις σημαντικές πτυχές των θεματικών περιοχών του Συνεδρίου, ενώ συγχρόνως μας τίμησαν με την κατάθεση νέων σημαντικών ιδεών για τον χώρο της εκπαιδευτικής διοίκησης και ηγεσίας. Ευχαριστίες απευθύνονται σε όλους τους εισηγητές και στα προεδρεία των εικοσιοκτώ συνεδρίων, που εξασφάλισαν την ομαλή διεξαγωγή του Συνεδρίου, την ελεύθερη ανταλλαγή των απόψεων και τον διάλογο γύρω από τη σύνδεση της εκπαιδευτικής διοίκησης και ηγεσίας με την εκπαιδευτική έρευνα, την εκπαιδευτική πράξη και την εκπαιδευτική πολιτική. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε να απευθύνουμε σε όλες τις πανεπιστημιακές υπηρεσίες των τεσσάρων ιδρυμάτων που συνέβαλαν στη διάχυση της ενημέρωσης γύρω από το Συνέδριο, την επικοινωνία, την οργάνωση, τις δημόσιες σχέσεις, την τεχνική και οικονομική υποστήριξη. Ιδιαίτερες ευχαριστίες σε όλους τους συνεργάτες μας που συμμετείχαν στο εγχείρημα αυτό και στους χορηγούς του Συνεδρίου, οι οποίοι έχουν αναγραφεί σε όλα τα έντυπά του. Ιδιαίτερος ευχάριστος και αξιοσημείωτος ήταν, επίσης, η συμμετοχή του Μουσικού Σχολείου Θεσσαλονίκης με τη συμμετοχή τους στην εναρκτήρια συνεδρία με ένα μουσικό προλόγιο και η συμμετοχή του 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ευκαρπίας-Θεσσαλονίκης με τη συμμετοχή των μαθητών του με έργα ζωγραφικής. Εκφράζουμε θερμές ευχαριστίες στα δύο σχολεία για τη συμμετοχή τους. Η επιτυχής ολοκλήρωση του Συνεδρίου θα ήταν αδύνατη, αν δεν είχαμε, τέλος, την αμέριστη και ακάματη στήριξη των εθελοντικών ομάδων φοιτητών μας από Προπτυχιακά και Μεταπτυχιακά Προγράμματα Σπουδών, οι οποίοι ανέλαβαν τη γραμματειακή υποστήριξη του Συνεδρίου αλλά συγκρότησαν, επίσης, διάφορες άλλες επιτροπές υπηρετήσεως και ενίσχυσης αυτού του σκοπού. Οδεύοντας προς το τέλος, οφείλουμε ιδιαίτερη αναφορά και ευχαριστίες στη Δήμητρα Σαρακατσιάνου (Π.Μ.Σ. *Επιστήμες της Εκπαίδευσης και της Δία Βίου Μάθησης*) για την ψηφιακή επεξεργασία και επιμέλεια των τριών τόμων των Πρακτικών και τον Βασίλη Νεοφώτιστο (υποψ. Διδάκτορα του Τμήματος Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Μακεδονίας) που συνέβαλε αλόγιστα στη διαμόρφωση και τεχνική υποστήριξη της ιστοσελίδας του Συνεδρίου.

Κλείνοντας, ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε σε όλα τα μέλη της Επιστημονικής Επιτροπής που συμμετείχαν πρόθυμα στην αξιολόγηση των κειμένων και σε όλες και όλους τις/τους συγγραφείς που συμμετέχουν στους τρεις τόμους αυτής της τριλογίας για την άψογη συνεργασία μας σε όλα τα στάδια του εγχειρήματος. Με την ολοκλήρωση της αξιολογικής διαδικασίας τα κείμενα, με βάση πάντοτε την ιδιαίτερη θεματική ενότητα στην οποία ανήκαν, εντάχθηκαν στους τρεις τόμους των Πρακτικών. Ο κάθε τόμος έχει ιδιαίτερη στόχευση και περιεχόμενο και, ουσιαστικά, καλύπτει έναν από τους τρεις κύριους εννοιολογικούς και θεματικούς άξονες που αποτέλεσαν τον θεμέλιο λίθο του Συνεδρίου. Έτσι, ο πρώτος τόμος εστιάζει στην εμπλοκή της εκπαιδευτικής ηγεσίας στον χώρο της ηθικής και των αξιών, ο δεύτερος τόμος καλύπτει τον άξονα της άσκησης της ηγεσίας στα σχολεία και τους εκπαιδευτικούς οργανισμούς και ο τρίτος άξονας αναφέρεται σε θέματα αποτελεσματικής διοίκησης και ηγεσίας στη σύγχρονη εποχή.

Βασιλική Καραβάκου
Κωνσταντίνος Τσιούμης
Θεσσαλονίκη, Σεπτέμβριος 2018

Συντελεστές του τόμου

Αναστασίου Αδάμος, Εκπαιδευτικός Αγγλικής Γλώσσας, Διδάκτορας, adamosana@gmail.com

Ανδρούτσου Δέσποινα, Εκπαιδευτικός Αγγλικής Γλώσσας, Διδάκτορας,
desp.adam@gmail.com

Ασπρίδης Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων ΤΕΙ
Θεσσαλίας, aspridis@teilar.gr

Βαλκάνος Ευθύμιος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής
Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, evalkan@uom.gr

Γάτου Σοφία, Μεταπτυχιακή φοιτήτρια, Πανεπιστήμιο Αιγαίου,
psemper14006@rhodes.aegean.gr

Γιαβρίμης Παναγιώτης, Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου,
giavrimis@soc.aegean.gr

Δόλγυρα Κωνσταντινιά, Διδάκτορας Ψυχολογίας, Επιστημονικός Συνεργάτης Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.,
konstchr@otenet.gr

Ζαχαροπούλου Γεωργία, Διδάκτορας, Εφορεία Αρχαιοτήτων Πόλης Θεσσαλονίκης,
Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, gzacharopoulou@culture.gr

Ηλιόπουλος Παναγιώτης, Διδάκτορας της Φιλοσοφίας, Διδάσκων, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων,
eliop@cc.uoi.gr / ksatriya@tri.forthnet.gr

Θεοδωρακοπούλου Θωμαίτσα, Διδάκτορας της Παιδαγωγικής, Ε.Κ.Π.Α.,
t.thomaitsa@yahoo.com

Ιορδανίδης Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας,
giordanidis@uowm.gr

Καϊμάρα Πολυξένη, Σχολικός-Αναπτυξιακός Ψυχολόγος, Υποψήφια Διδάκτορας, Τμήμα
Τεχνών Ήχου και Εικόνας, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, a16kaim@ionio.gr

Κάλφα Μαρία, Υποψήφια Διδάκτορας Πολιτικών Επιστημών, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης, Κοινωνική Ανθρωπολόγος, marw.k.011@gmail.com

Καραβάκου Βασιλική, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Διευθύντρια Προγράμματος
Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμες της Εκπαίδευσης και της Δια Βίου Μάθησης», Τμήμα
Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, vkm@uom.edu.gr

Κεφαλά Αναστασία, Καθηγήτρια Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, Μ.Δ.Ε στη Δια Βίου
Μάθηση, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας,
natasakefala24@gmail.com

Μαλέτσκος Αθανάσιος, Σχολικός Σύμβουλος Δημοτικής Εκπαίδευσης Π.Ε. Γρεβενών,
maletsko@otenet.gr

Μαυρίδου Ελένη, Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, emvdou@gmail.com

Μπάλιας Ευστάθιος, Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πατρών, ΤΕΕΑΠΗ, balias@upatras.gr

Μπέστιας Γεώργιος, Υποψήφιος Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Πατρών, gbestias@upatras.gr

Μπουμπούλη Παναγιώτα, Υποψήφια Διδάκτορας Κοινωνικής Θεολογίας,
boubouli11@yahoo.com

Μπουτσιούκη Σοφία, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών,
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, sofia@uom.edu.gr

Μπούτσκου Ευαγγελία, Υποψήφια Διδάκτορας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας,
ebutsku@otenet.gr

Νικολάου Σουζάνα-Μαρία, Επίκουρη Καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων,
snikola@cc.uoi.gr

Οικονόμου Χ. Ανδρέας, Επίκουρος Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.,
anoiko@gmail.com

Ουζούνη Δέσποινα, Φιλολόγος, ouzounid@hotmail.com

Παναγιωτίδου Σοφία, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας,
pansof@uom.edu.gr

Πάντα Δήμητρα, Καθηγήτρια, Παιδαγωγικό Τμήμα, Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε., panta@otenet.gr

Παπαδόπουλος Αριστείδης, Διευθυντής Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Κιλκίς,
arparado@sch.gr

Παπαλόη Ευαγγελία, Μέλος ΣΕΠ, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, enipapaloi@gmail.com

Παπαστάθης Θεοφάνης, Εκπαιδευτικός, Μεταπτυχιακός φοιτητής, Πρόγραμμα
Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμες της Εκπαίδευσης και της Δια Βίου Μάθησης», Τμήμα
Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας,
theophanisrapastathis@hotmail.com

Παπασταμάτης Αδαμάντιος, π. Αναπληρωτής Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας,
adrapastamatis@gmail.com

Παταπάτη Ευφροσύνη, Διευθύντρια Σχολικής Μονάδας Δ.Ε., Μ.Α. στην Οργάνωση και
Διοίκηση της Εκπαίδευσης, epatapati@gmail.com

Παυλίδης Γεώργιος, Καθηγητής, gravlidiss@yahoo.com

Παυλίδου Ελισάβετ, Σύμβουλος Σταδιοδρομίας, Διδάκτορας, elsa.paulidou@gmail.com

Πλαγεράς Αντώνιος, Εκπαιδευτικός ΠΕ 17-03, Μ.Ε.Δ., Μ.Α., Υπεύθυνος ΣΣΝ Μαγνησίας,
aplageras@gmail.com

Ρεντίφης Γεράσιμος, Διδάκτορας Φιλοσοφίας, Ε.Κ.Π.Α., Μέλος Σ.Ε.Π. Ε.Α.Π.,
gerasimosrentifis@yahoo.gr

Σαλάπα-Ηλιοπούλου Αθηνά, Υποψήφια Διδάκτορας Φιλοσοφίας, Πανεπιστήμιο Αθηνών,
aeliop@outlook.com.gr

Σαχανά Ιφιγένεια, Εκπαιδευτικός, Διδάκτορας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,
Μ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, ell17033@uom.edu.gr

Σταμπούλης Μιλτιάδης, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής
Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, staboulis@uom.edu.gr

Συκάς Θεοδόσιος, Εκπαιδευτικός, Διδάκτορας των Οικονομικών, thsykas@gmail.com

Τζαμπερής Νεζάμ, Μεταδιδακτορικός ερευνητής, Πανεπιστήμιο Αιγαίου,
tzaberis@rhodes.aegean.gr

Τσαγαλίδου Ευστ. Παναγιώτα, M.Sc. στη Διοίκηση Ολικής Ποιότητας και Καινοτόμες
Εφαρμογές στην Εκπαίδευση, giotatsacha@hotmail.com

Τσιαφίλλη Χριστίνα, M.Ed. στην «Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης-Εκπαιδευτική
Ηγεσία», c_tsiafilli@hotmail.com

Τσιούμης Κωνσταντίνος, Καθηγητής, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, ktsioumi@edlit.auth.gr

Τσιρίκας Αθανάσιος, Assistant Professor of Human Resources and Talent Management,
ESCE International Business School, Paris, France, Ε.ΔΙ.Π., Διδάσκων στο Μεταπτυχιακό
Πρόγραμμα Σπουδών «Επιστήμες της Εκπαίδευσης και της Δια Βίου Μάθησης», Τμήμα
Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας,
athanasios.tsirikas@esce.fr

Φωτεινής Αλέξανδρος, Μεταπτυχιακός φοιτητής, Π.Τ.Δ.Ε., Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων,
alexandrosfotinis@hotmail.com

Χαρίσης Ε. Αθανάσιος, Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό, Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Κύπρου, Υπεύθυνος Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων Πιερίας, maximos2004@gmail.com

Εισαγωγή

Επιτακτικά και εύλογα είναι τα ερωτήματα: Ποιος είναι ο σκοπός της σύγχρονης εκπαίδευσης; Ποιο είναι το όραμα που την εμπνέει; Πώς και σε ποιο βαθμό ανταποκρίνονται οι λειτουργοί της και οι ηγέτες της στα γνωστικά/μαθησιακά και αξιακά προτάγματα των καιρών; Πώς αντιλαμβάνονται τα αξιακά διακυβεύματα, τα ηθικά ζητήματα και διλήμματα, τις (ενίοτε) δραματικές συγκρούσεις και πώς ανταποκρίνεται σε αυτές; Με άλλα λόγια, ποιος είναι ο ρόλος της εκπαιδευτικής ηγεσίας σε έναν κόσμο που είναι βαθύτατα και αναπόδραστα χαραγμένος από τις ηθικές αξίες;

Στη σύγχρονη ελληνική και ευρωπαϊκή ιστορία η εκπαίδευση αποτέλεσε όργανο πολιτικής και η πολιτική δραστηριότητα ένα είδος εκπαίδευσης. Το σύγχρονο εκ-παιδευτικό ζητούμενο εκφράστηκε (αν εξαιρέσει, φυσικά, κανείς διαστάσεις εργασιακού, επαγγελματικού και οικονομικού τύπου) μέσα από την υπογράμμιση της ανάγκης για ενδυνάμωση της εκπαίδευσης ως μέσο κοινωνικής και πολιτικής ισότητας και δικαιοσύνης και την ολοκλήρωση της ιδιότητας του σύγχρονου πολίτη μέσα από εκπαιδευτικές πρακτικές και εκπαιδευτικούς θεσμούς. Η επικέντρωση της σύγχρονης εκπαιδευτικής πολιτικής σε ζητήματα διά βίου μάθησης προβλήθηκε ως μέριμνα για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής, την ενδυνάμωση των ευπαθών κοινωνικών ομάδων και τη συμμετοχή τους στο κοινωνικό γίνεσθαι. Η αξιολογική διάσταση αυτής της εκπαιδευτικής ατζέντας φέρεται να συμβάλλει σε μία κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς, διακρίσεις, στιγματισμούς, περιθωριοποίηση και γκετοποίηση. Διάφορες παιδαγωγικές προτάσεις θεωρητικού και πρακτικού χαρακτήρα προβάλλουν την κάθε είδους διαφορετικότητα ως την κυρίαρχη διάσταση μίας μεταβαλλόμενης πραγματικότητας που λειτουργεί εξισορροπητικά μεταξύ διακρίσεων, εντάσεων και συγκρούσεων και συμβάλλει σε αυτό που ευρέως τιτλοφορείται ως «ανοικτή, ώριμη και δημοκρατική κοινωνία».

Ο χώρος της σύγχρονης εκπαίδευσης σε θεωρητικό, διδακτικό, ερευνητικό και εφαρμοσμένο, οργανωτικό και διοικητικό, θεσμικό και πολιτικό επίπεδο προσφέρει, όπως θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί, τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων και, κατά συνέπεια, την ολοκλήρωση και αυτονόμηση του σύγχρονου ατόμου αλλά και την κοινωνική συνοχή και ευημερία. Όμως, πόσο στα αλήθεια εύλογος είναι αυτός ο ισχυρισμός; Ποιος είναι ο σκοπός της σύγχρονης εκπαίδευσης; Ποιο είναι το μακρόπνοο όραμα που εμπνέει τους λειτουργούς της, τα κέντρα λήψης αποφάσεων και άσκησης πολιτικής και εξουσίας, την ευρύτερη κοινωνία και την κυρίαρχη κουλτούρα της;

Η υλοποίηση των στόχων της εκπαίδευσης και η ολοκλήρωση του ανθρώπου προϋποθέτουν όχι απλώς την άσκηση ενός διαχειριστικού και πειραματικού μινιμαλισμού, όχι μόνο την τροφοδότηση ενός τόσο εξαντλητικού όσο και εξαντλημένου ρεαλισμού αλλά και μία εύρωστη και οραματική σκοποθεσία που θα δικαιώνει την ίδια την ιδιοσυστασία της εκπαίδευσης, ως μέσο, δηλαδή, για την παιδευτική εκπλήρωση του ανθρώπινου βίου σε ένα οργανωμένο θεσμικο-πολιτικό πλαίσιο. Σκοπός της εκπαίδευσης, με άλλα λόγια, είναι η παιδεία του ανθρώπου, η ενεργοποίηση και η καλλιέργεια όλων των διανοητικών, ψυχικών, βουλητικών, πρακτικών και κοινωνικο-πολιτικών ικανοτήτων του με έναν τρόπο που υπερβαίνει την εμπέδωση απλών συμβατοτήτων, την ηθική και κοινωνική υποκρισία ή αμφισημία, την εκπαιδευτική αδράνεια και την πολιτική απραξία.

Σε αυτό το πνεύμα, εύλογη είναι η εκτίμηση (άποψη) ότι αυτοί οι στόχοι τίθενται στην υπηρεσία της ευρύτερης εκπαιδευτικής πολιτικής και προγραμματισμού με ειλικρίνεια και χωρίς προϋποθέσεις, μόνο εφόσον η άσκηση εκπαιδευτικής διοίκησης και εκπαιδευτικής ηγεσίας, η διδακτική πρακτική που οριοθετεί το δίπτυχο διδασκαλία – μάθηση, η εκπαιδευτική έρευνα και η διαρκής ενσωμάτωση της καινοτομίας, η εκπαιδευτική πολιτική και, κυρίως, η εκπαιδευτική φιλοσοφία που ενοποιεί με τον λόγο της αυτά σε ένα εσωτερικά συνεπές και συνεκτικό όλο, σέβονται και λαμβάνουν υπόψη την εγγενή πολυπλοκότητα του ανθρώπου και του σύγχρονου περιβάλλοντος κοινωνικού κόσμου.

Σήμερα, τελώντας σε έναν ορίζοντα μάθησης, ή άσκησης της ηγεσίας αντιμετωπίζει στη σφαίρα της εκπαίδευσης μια σειρά προσκλήσεων και προκλήσεων. Η εκπαιδευτική ηγεσία καλείται να μετατρέψει αυτόν τον ορίζοντα, σε ό,τι την αφορά, σε έναν πολιτισμό μάθησης μέσα από τη στήριξη στόχων, οραμάτων και αξιών. Η εκπαιδευτική σφαίρα, όπως και ο ευρύτερος κόσμος, απορροφά γεγονότα και αξίες. Ο κόσμος των αξιών εμφανίζει, ωστόσο, σημάδια υποχώρησης, απόσυρσης, καθυπόταξης, αμφισημίας, έλλειψης αναγνώρισης και αδράνειας με αποτέλεσμα τη συχνή αδυναμία των εκπαιδευτικών ηγετών, τόσο αυτών που ασκούν διοικητικά καθήκοντα όσο και των δασκάλων που αναλαμβάνουν το μάχιμο και δύσκολο έργο στις αίθουσες διδασκαλίας, να ανταποκριθούν στις αξιακές και ηθικές διακυβεύσεις της εποχής μας και του εκπαιδευτικού ή διοικητικού τους έργου.

Η άσκηση της ηγεσίας, στις δύο προαναφερθείσες εκφάνσεις της αποτελεί, και οφείλει να αποτελεί μια προσπάθεια οραματικού τύπου με στόχο την ανατίμηση της εκπαιδευτικής σφαίρας, έτσι ώστε σύντομα να δοθεί ένα τέλος:

- στον πολλαπλασιασμό του ασήμαντου, στην ομοιογενοποίηση και τον πνευματικό μαρασμό,
- στη δυσαρμονία στη σύνδεση ποιοτικού-ποσοτικού και τη δογματικότητα της ποσοτικοποίησης των μαθησιακών αποτελεσμάτων,
- στη διαχείριση των μαθησιακών περιβαλλόντων με κριτήρια που υπερβαίνουν τις παιδευτικές ανάγκες όσων εμπλέκονται σε αυτά,
- στη χειραγώγηση της αποκλίνουσας και της δημιουργικής σκέψης, της κριτικής και της φαντασίας,
- στην εξάντληση της βιωματικότητας και της εμπειρικότητας της μάθησης σε μεμονωμένους σχεδιασμούς και στην επιθετική είσοδο της τεχνολογίας στη εκπαιδευτική και κοινωνική ζωή, η οποία αλλάζει άρδην τις ανάγκες, τις προσδοκίες και τις συμπεριφορές μας. Οι προφητικές αναφορές του Jean Baudrillard για τη μετάλλαξή μας σε «τερματικά» μηχανών έρχεται, δυστυχώς να επιβεβαιώσει την παράλυση του πρακτικού στοχασμού μας στις συνθήκες της σύγχρονης “έκστασης της επικοινωνίας”.
- στην αδικαιολόγητα αλαζονική και αήθη αντίληψη απέναντι στην ετερότητα (φύση, άλλοι οργανισμοί, άλλοι άνθρωποι, διαφορετικοί από εμάς), η οποία δεν περιορίζεται στη ρητορική του μίσους αλλά επενδύεται με εκφράσεις έμπρακτου φανατισμού, βίας και κακοποίησης προς τους διαφορετικούς. Δυστυχώς, η τρέχουσα ειδησεογραφία έρχεται να επιβεβαιώσει τους φόβους και τις ανησυχίες που υπάρχουν με τις συχνές αναφορές σε οδυνηρά συμβάντα κακοποίησης, σχολικής βίας, ομοφοβίας, έλλειψης σεβασμού και επιθέσεων στον άνθρωπο που έχει διαφορετική πολιτισμική προέλευση ή απλά είναι διαφορετικός από την κυρίαρχη κανονικότητα.
- στην πλήρη αδιαφορία για τα ελλείμματα στη διαμόρφωση της σκέψης μέσα από την άσκηση της αμφισβήτησης και της κριτικής, μέσα από τη διασύνδεση όλων των

παρεχόμενων γνώσεων με την κοινωνική και πολιτική ζωή των ανθρώπων, με αποτέλεσμα τα ελλείμματα στην ηθική και πολιτική εκπαίδευση για την ενδυνάμωση των μαθητών-πολιτών και, τελικά, την αποδυνάμωση της ίδιας της δημοκρατίας.

Όπως τονίσαμε και στον Πρόλογο, στο 1^ο Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο *Εκπαιδευτική Ηγεσία, Αποτελεσματική Διοίκηση και Ηθικές Αξίες*, τον Νοέμβριο του 2017, διερευνήσαμε τη στοχοθεσία της σύγχρονης εκπαίδευσης και τα πολύμορφα και πολυάριθμα αδιέξοδά της σε σχέση πάντοτε με τα διάφορα ερωτήματα και διλήμματα, τις αξιακές προκλήσεις και συγκρούσεις. Συγκεκριμενοποιήσαμε τα ερωτήματα αυτά υπό το πρίσμα και το βάρος των καθηκόντων και των προκλήσεων που βαραίνουν τους ώμους των εκπαιδευτικών εκείνων που ασκούν διοίκηση και αναλαμβάνουν διοικητικές και ηγετικές αρμοδιότητες και δράσεις στις ιδιαίτερες συνθήκες της οικονομικής κρίσης και ύφεσης που ταλανίζει, τη χώρα και τον κόσμο.

Το Συνέδριο περιελάμβανε είκοσι οκτώ συνεδρίες και διακόσιους περίπου εισηγητές-συγγραφείς των ανακοινώσεων. Οι διεργασίες του Συνεδρίου διεξήχθησαν σε πνεύμα συνεργασίας, επιστημονικής δεοντολογίας, διαλόγου και ανταλλαγής ιδεών και αντιλήψεων. Οι συζητήσεις πλαισίωσαν την παρουσίαση των ομιλιών και των ανακοινώσεων τόσο στο τέλος της κάθε συνεδρίας όσο και σε χρόνους εκτός των συνεδριακών εργασιών. Πολλές ήταν οι ιδέες και οι προτάσεις που αναδείχτηκαν, αρκετά σημεία φωτίστηκαν ή υπογραμμίστηκαν, μύθοι καταρρίφθηκαν, επισημάνσεις για την ανάγκη νέων ή περισσότερων ερευνών αναδύθηκαν και προβλήθηκαν, συνθέσεις και συμπεράσματα προέκυψαν, κυρίως, για την άσκηση της εκπαιδευτικής ηγεσίας στο ελληνικό πλαίσιο που φέρει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, δομή και λειτουργία.

Σε ό,τι ακολουθεί, αποτέλεσμα μίας αυστηρής αξιολογικής διαδικασίας και επιμέλειας, προσφέρονται (σε αλφαβητική σειρά με βάση το όνομα της/του πρώτης/ουσυγγραφέα) τα κείμενα εκείνα που περιστρέφονται γύρω από τον αξιακό άξονα και τις τομές αυτού με την άσκηση της εκπαιδευτικής ηγεσίας. Οι θεματικές του αξιακού άξονα είναι κυρίως τρεις:

A). Ηθική, αξιολογία και εκπαίδευση

Η θεματική αυτή επιβεβαιώνει ως σημαντική και επιτακτική την ανάγκη για την ηθική εκπαίδευση στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο, καθώς επίσης ως εξίσου σημαντική την ανάγκη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε θέματα ηθικής εκπαίδευσης. Αναδεικνύεται η σημασία της οραματικής ηγεσίας, των κοινών στόχων και του μοιράσματος των αξιών για την ανταπόκριση στις σύγχρονες ηθικές προσκλήσεις και η διά βίου ανάγκη για ηθική εκπαίδευση και επιμόρφωση. Αναγνωρίζεται η ανάγκη υιοθέτησης μίας διαφορετικής λογικής, η οποία είναι πρόθυμη να αμφισβητήσει τις παραδοσιακές και παγιωμένες λογικές, ιεραρχήσεις, αντιλήψεις και αξίες χωρίς, ωστόσο, αυτό να συνεπάγεται καμία απαξίωση για την ελληνική πολιτιστική κληρονομιά. Οι δυσκολίες διαχείρισης των προσωπικών δεδομένων στη διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού καθώς επίσης και η σημασία της τήρησης δεοντολογίας στη διοίκηση εκπαιδευτικών οργανισμών είναι ένα ακόμη σοβαρό θέμα που πραγματεύονται αρκετά κείμενα του παρόντος τόμου.

Η εμπέδωση των δημοκρατικών αξιών μέσα από τη χρήση θεωρητικών μοντέλων εκπαιδευτικής ηγεσίας, η ανάδειξη του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού και η προσπάθεια αντιμετώπισης του στο εσωτερικό των σχολικών μονάδων μέσω της ανάπτυξης ηγετικών ικανοτήτων των διευθυντών είναι δύο ακόμη θέματα που έτυχαν της προσοχής και του ερευνητικού ενδιαφέροντος των συγγραφέων του παρόντος τόμου. Έμφαση δόθηκε, σε κάθε περίπτωση, στη σημασία της ευαισθητοποίησης των ηγετών του κόσμου για τα εκπαιδευτικά ζητήματα και για

αλλαγές σε εκπαιδευτικά συστήματα, καθώς και για τη διαμόρφωση επικοινωνιακών προγραμμάτων για τη διάδοση μηνυμάτων ανθρωπιστικού χαρακτήρα, τα οποία θα διέπουν το σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος. Διερευνήθηκε η δυνατότητα ύπαρξης συμβατότητας της ηθικής και της αποτελεσματικότητας κατά την άσκηση της εκπαιδευτικής ηγεσίας στο ελληνικό σχολείο. Αναδύθηκαν ακόμη στοιχεία της αυθεντικής ηγεσίας στο ελληνικό σχολείο, ενώ κομβικής σημασίας κρίθηκε η απόδοση βαρύτητας στην ικανότητα του ηγέτη του εκπαιδευτικού οργανισμού στην εύρεση λύσεων. Τα σχολεία είναι πρωτίστως ηθικές κοινότητες που στηρίζονται στις αξίες της εμπιστοσύνης και της κοινωνικής αλληλεγγύης. Αυτό είναι ένα κεντρικό συμπέρασμα αρκετών κειμένων, ακόμη και όσων αποτόλμησαν τη συσχέτιση θεμάτων ηθικής ανάπτυξης με το επαγγελματικό μέλλον των νέων ανθρώπων, με ιδιαίτερη αναφορά σε θέματα επιχειρηματικής ηθικής.

B). Εκπαιδευτική πολιτική και κοινωνική δικαιοσύνη

Θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής και κοινωνικής δικαιοσύνης αποτέλεσαν τον δεύτερο πυλώνα ερευνητικού ενδιαφέροντος που εκφράζεται μέσα από αρκετά κείμενα του πρώτου τόμου. Στο επίκεντρο της συζήτησης βρέθηκε η ανάγκη εξαίρεσης, κατά το δυνατό, της εκπαίδευσης από κυρίαρχες οικονομικές ή αγοραίες λογικές και αναδείχθηκε η ανάγκη για οριοθέτηση της έννοιας της κοινωνικής δικαιοσύνης και επισημάνθηκε η δυσκολία ποσοτικοποίησης των παραμέτρων της. Αρκετοί συγγραφείς υπογραμμίζουν την ανεπάρκεια ή την έλλειψη προετοιμασίας των διευθυντικών στελεχών και των εκπαιδευτικών για την αντιμετώπιση ζητημάτων κοινωνικής δικαιοσύνης στο σχολείο ή σε έναν εκπαιδευτικού ενδιαφέροντος χώρο, την ανάγκη αντιμετώπισης των σχολείων ως εστίες που προωθούν τη φυσική και ψυχική υγεία των μαθητών. Αυτό συνεπάγεται, φυσικά, την ανάγκη εγκατάλειψης παγιωμένων αντιλήψεων για την ηγεσία ως προς την απονομή της δικαιοσύνης και απαιτεί εκπαίδευση και επιμόρφωση. Σε κάθε περίπτωση, σημαντική και επιτακτική θεωρείται η ανάγκη επαναπροσδιορισμού του περιεχομένου της αποτελεσματικότητας της ηγεσίας στο σχολείο σε σχέση πάντοτε με θέματα δικαιοσύνης και σεβασμού των αξιών. Συγκεκριμένα, μέσω της διαδικασίας αναστοχασμού των εκπαιδευτικών και της ηγεσίας πάνω σε θέματα ορθολογισμού, ένταξης και ευθύνης, κρίνεται απαραίτητο να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για την εκπαίδευση και την άσκηση της ιδιότητας του πολίτη στο εκπαιδευτικό περιβάλλον και την ευρύτερη κοινότητα.

Δυστυχώς, διαπιστώνεται έλλειψη σταθερού μηχανισμού χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής για τα ζητήματα αυτά εξαιτίας των αλληπάληλων μεταρρυθμιστικών εγχειρημάτων με κατεύθυνση την προσαρμογή του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος προς το ευρωπαϊκό παράδειγμα. Εμφανίζεται διαρκής ανάγκη επιμόρφωσης σε θέματα σχετικά με την κοινωνική δικαιοσύνη σε εκπαιδευτικούς και εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία (για παράδειγμα, σε μειονοτικά σχολεία), καθώς διαφαίνεται ότι τα συγκεκριμένα σχολεία υπακούουν σε μία διαφορετική ατομική ή εθνική ηθική και όχι στις γενικές αξίες της ελληνικής εκπαίδευσης.

Γ). Ετερότητα και ευπαθείς κοινωνικές ομάδες

Τα ζητήματα που σχετίζονται με τη διαχείριση της ετερότητας και της ευπάθειας ορισμένων κοινωνικών ομάδων συνιστά μία τρίτη ζώνη ερευνητικού ενδιαφέροντος. Αρκετά κείμενα αναφέρονται στην ανάγκη αξιοποίησης των θεωριών κοινωνικού κεφαλαίου για την αντιμετώπιση της κρίσης και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι ευάλωτες ομάδες. Αναδεικνύεται ο ρόλος του δασκάλου και του εκπαιδευτή ενηλίκων ό,τι αφορά την ανάπτυξη ενσυναίσθησης μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων και την ανάγκη κατανόησης της

σημασίας και της αξίας του διαπολιτισμικού τους ρόλου για την ανάπτυξη αυτοκριτικής. Κυρίαρχης σημασίας θεωρείται η αξία της «εμπιστοσύνης» μεταξύ εκπαιδευτικού και εκπαιδευομένων για την αποτελεσματική εκπαιδευτική διαδικασία. Επισημαίνονται οι σημαντικές διαφοροποιήσεις που υπάρχουν στο επίπεδο της διαπολιτισμικής ετοιμότητας και στην αντιμετώπιση των ξενοφοβικών στάσεων ανάλογα με την επιστημονική προέλευση (θεωρητικές/θετικές επιστήμες) των εκπαιδευτικών και διαπιστώνεται, δυστυχώς, η ύπαρξη διάστασης ανάμεσα σε συνήθεις πρακτικές και σε νέες μεθόδους διδασκαλίας των ηγετών εκπαιδευτικών μονάδων που διαχειρίζονται πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα. Αναδεικνύονται οι αξίες της ηθικής και της ευσυνειδησίας του ηγέτη ως απαραίτητα χαρακτηριστικά για τον στρατηγικό σχεδιασμό και την άσκηση της ηγεσίας, ενώ ιδιαίτερης η σημασίας θεωρείται ο ρόλος της ατομικότητας, της κριτικής βούλησης, της υπεράσπισης κοινοτικών κεκτημένων και της ευθύνης του εκπαιδευτικού ηγέτη στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Τέλος, τόσο το Συνέδριο όσο και τα κείμενα του παρόντος τόμου ανέδειξαν ένα σημαντικό συμπέρασμα: οι εκπαιδευτικοί ζητούν ένα περισσότερο δίκαιο, αξιοκρατικό, σταθερό και με διαφάνεια σύστημα επιλογής διευθυντών σχολικών μονάδων. Το ζήτημα αυτό είναι εξαιρετικά σημαντικό για την τήρηση όλων των προαναφερθέντων ηθικών, αξιακών και δεοντολογικών προδιαγραφών. Προφανώς, ακόμη και ο τρόπος επιλογής των θέσεων διευθυντικών ή ηγετικών στελεχών της ελληνικής εκπαίδευσης, σε όλες τις βαθμίδες της, επηρεάζεται και απορροφά την ένταση και τη διακινδύνευση μίας πλειάδας σημαντικών ηθικών, αξιακών και δεοντολογικών παραμέτρων. Χαρακτηριστικό είναι, πράγματι, το γεγονός ότι όλες οι διαστάσεις που αναφέρονται από τα κείμενα των συγγραφέων του παρόντος τόμου υπαγορεύουν επιτακτικά την εξεύρεση λύσεων σε σχέση με την αξιολόγηση των ηγετών της εκπαίδευσης. Η διαδικασία αυτή συνδέεται άμεσα με τις επιλογές και τις αποφάσεις της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας που χαράσσει την εκπαιδευτική πολιτική. Ως προς αυτό, λοιπόν, το σημείο οφείλουμε να επισημάνουμε ότι διαρκείς πειραματισμοί και αυτοσχεδιασμοί προδίδουν την έλλειψη ευρύτερου προγραμματισμού και συγκεκριμένων στόχων για την ελληνική εκπαίδευση και αδιαφορία για την ανταπόκριση στην επιτακτική ανάγκη για την αναβάθμισή της και για δικαίωση των λειτουργών και των ηγετών της.

Επιμελητές Α΄ Τόμου
Βασιλική Καραβάκου
Κωνσταντίνος Τσιούμης

Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά (ΑΠΚ) – ο ρόλος των κοινοτήτων και της εκπαίδευσης

Γεωργία Ζαχαροπούλου*

Περίληψη

Η εύληπτη εκπαιδευτική προσέγγιση ότι «κληρονομιά είναι οτιδήποτε θέλεις “εσύ” να διατηρηθεί για τις επόμενες γενιές» κλονίζεται στην ερώτηση «όλα όσα μας παραδίδονται από τους προγόνους μας αποτελούν μια προς διαφύλαξη κληρονομιά, εφόσον “εσύ” το αποφασίσεις;». Εκφάνσεις «βαρβαρότητας» που διασώζονται σε προγενέστερες εθιμικές πρακτικές θα μπορούσαν άραγε να αποτελέσουν στοιχεία ΑΠΚ προς διαφύλαξη; Η παρούσα εργασία επιχειρεί μια πρώτη ανίχνευση του σύνθετου αυτού θέματος.

Περιπτώσεις μελέτης από τον ελληνικό και διεθνή χώρο διερευνώνται με κριτήρια αξιολόγησης τα αναφερόμενα στη Σύμβαση για τη Διαφύλαξη της ΑΠΚ (UNESCO, 2003). Βάσει αυτών δεν γίνονται αποδεκτές εθιμικές πρακτικές ΑΠΚ που αναζωπυρώνουν μνήμες βίαιων συγκρούσεων μεταξύ μελών κοινότητας/κοινοτήτων, αποκλείουν με βίαιο ή/και υποτιμητικό τρόπο μέλη εξαιτίας του φύλου, της ηλικίας, της επαγγελματικής ιδιότητας, ή του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, καθώς και εθιμικές πρακτικές που περιλαμβάνουν κακομεταχείριση ή/και βασανισμό ζώων.

Η εφαρμογή των παραπάνω στην πράξη παραμένει αχαρτογράφητο πεδίο. Απαραίτητες φάσεις μιας συστηματικής μελέτης αποτελούν α) η αναγνώριση και η ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου για τις αξίες της ΑΠΚ, β) η έρευνα, τεκμηρίωση και αξιολόγηση των επιμέρους στοιχείων της, γ) η υποστήριξη των διαδικασιών μεταβίβασής της στις νεότερες γενιές, μέσω της τυπικής και μη εκπαίδευσης, δ) η ανάδειξη της σημασίας της σε τοπική, περιφερειακή, εθνική ή/και παγκόσμια κλίμακα.

Η ΑΠΚ μετεξελίσσεται και μεθερμηνεύεται διαρκώς μέσω σύνθετων κοινωνικών και πολιτισμικών διεργασιών. Απόπειρες εξαναγκασμένης «αναβίωσης» κάποιας «αυθεντικής» ή «γνήσιας» μορφής μιας έκφανσής της συχνά αποτυγχάνουν, ενώ παραμένουν μεθοδολογικά μετέωρες. Ο ρόλος της εκπαιδευτικής διαδικασίας στην ανάπτυξη σχετικών ηθικών αρχών και κριτικής σκέψης είναι κρίσιμης σημασίας.

Λέξεις κλειδιά: άυλη πολιτιστική κληρονομιά, κοινότητες, αξίες, ηθικές αρχές, εκπαίδευση

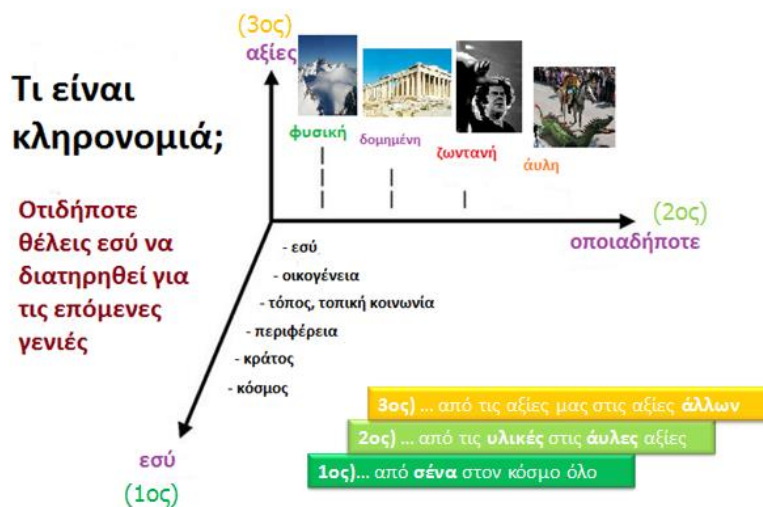
Εισαγωγή

Σύμφωνα με την ισχύουσα από το 2002 ελληνική νομοθεσία (Ν. 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», ΦΕΚ 153/Α/28.06.2002), η πολιτιστική κληρονομιά συναποτελείται από τα υλικά και άυλα πολιτιστικά αγαθά (άρθρο 1), ενώ ως πολιτιστικά αγαθά ορίζονται οι «μαρτυρίες της ύπαρξης της ατομικής και συλλογικής

δραστηριότητας του ανθρώπου» (Εννοια όρων, άρθρο 2). Ένα χρόνο πριν, στην αναθεώρηση του Συντάγματος (ΦΕΚ 84/Α/18.4.2001), είχε θεσμοθετηθεί, με τον πλέον επίσημο τρόπο, η θεμελιώδης έννοια της αιφόρου ή βιώσιμης ανάπτυξης που πρωτοδιατυπώθηκε στην Έκθεση της Παγκόσμιας Επιτροπής για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (Έκθεση Brundtland, 1987) και υιοθετήθηκε από 178 χώρες το 1992 στην Διάσκεψη για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη στο Ρίο ντε Τζανέιρο (The Earth Summit, 1992). Στη βάση του τρίπτυχου «Περιβάλλον-Οικονομία-Κοινωνία» και με στόχο την ορθολογική σύνδεση οικολογικών και περιβαλλοντικών εννοιών με κοινωνικές και οικονομικές παραμέτρους, η αιφόρος ανάπτυξη ορίζεται στο ελληνικό Σύνταγμα ως «η ορθολογική επέμβαση στο περιβάλλον, ώστε να διαφυλάσσεται η ποιότητά του για τις επόμενες γενιές» (άρθρο 24).

Οι παραπάνω έννοιες –ενσωματωμένες στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο εδώ και δεκαπέντε χρόνια– αλληλοσυμπληρούμενες και αλληλοϊποστηριζόμενες, με πυκνά μηνύματα και πολλαπλές αναγνώσεις, είναι θεμελιώδεις για επιστημονικές, ακαδημαϊκές ή και γραφειοκρατικές αναφορές. Για να γίνουν όμως οικείες, κτήμα και τμήμα της καθημερινότητας των πολιτών σε δράσεις διαφύλαξής τους ο δρόμος, αν και προσιτός, διαγράφεται μακρύς.

Προς την κατεύθυνση αυτή, σε προγενέστερη εισήγησή μου (Ζαχαροπούλου, 2016) παρουσιάστηκε μια σε πρώτο επίπεδο εύληπτη από όλους προσέγγιση –κληρονομιά είναι οτιδήποτε θέλεις «εσύ» να διατηρηθεί για τις επόμενες γενιές– ενώ, παράλληλα, διατυπώθηκε ευκρινώς το ερώτημα που απασχολεί την παρούσα εργασία.

Σχήμα 1: Εποπτική παρουσίαση εννοιών και στόχων, πάνω σε μια ιδέα του LeBlanc (1993), με ελληνικά παραδείγματα (Ζαχαροπούλου, 2016)

Ο 1ος άξονας του παραπάνω διαγράμματος (Σχ. 1) αναλύει την έννοια της κλίμακας του «εσύ» –ως άτομο, οικογένεια, κοινότητα, περιφέρεια, χώρα, ήπειρος, κόσμος– και αποτυπώνει τη διεύρυνσή της, από εσένα στον κόσμο όλο,

Ο 2ος άξονας πραγματεύεται την έννοια της κληρονομιάς σε όλη την συνθετότητα και ευρύτητά της, από τη φυσική/υλική έως την πνευματική/άυλη,

Ο 3ος άξονας υποδηλώνει ότι η έννοια της κληρονομιάς στηρίζεται σε ποικίλα και διαφορετικά συστήματα αξιών και ότι όλα αυτά αξιολογούνται σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή, και επομένως ότι η έννοια της κληρονομιάς είναι δυναμικά εξελισσόμενη.

Το εποπτικό αυτό διάγραμμα υπογραμμίζει, επίσης, ότι είναι ευθύνη του εκάστοτε επιπέδου του «εσύ» να αναγνωρίσει και να φροντίσει για την κληρονομιά του και, κυρίως, να μην περιμένει από τα άλλα επίπεδα να αναλάβουν τη δικιά του ευθύνη.

Η καταρχάς εύληπτη αυτή προσέγγιση κλονίζεται, ωστόσο, από το ερώτημα: «Όλα όσα μας παραδίδονται από τους προγόνους σου αποτελούν μια προς διαφύλαξη κληρονομιά, εφόσον “εσύ” το αποφασίσεις;». Εκφάνσεις «βαρβαρότητας»/βίας, για παράδειγμα, που ενδεχομένως διασώζονται σε παραδοσιακές εθιμικές πρακτικές, μπορούν να αποτελέσουν στοιχεία προς διαφύλαξη –και αν ναι, υπό ποιους όρους;

Η παρούσα εργασία επιχειρεί μια πρώτη κριτική ανίχνευση του σύνθετου αυτού θέματος, εστιάζοντας στην ΑΠΚ, λόγω των πολλών συγκρουσιακών καταστάσεων που καλούμαστε σήμερα να διαχειριστούμε ανά τον κόσμο.

Η έννοια της Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ΑΠΚ)

Έως και τον 20ό αιώνα, η φιλοσοφία και η πρακτική προστασίας της μνημειακής πολιτιστικής κληρονομιάς ήταν υπόθεση του Δυτικού κόσμου, κυρίως της Ευρώπης, με έμφαση στην υλική παρά στην άυλη διάστασή της. Προς το τέλος του αιώνα, αυτή η ‘ευρωπαϊκή’ αντίληψη χαρακτηρίστηκε μονοδιάστατη και τέθηκε υπό αμφισβήτηση από μια σειρά δυτικών και μη-δυτικών ομάδων που ανέπτυξαν μια διαφορετική, πολυδιάστατη ερμηνευτική προσέγγιση, επαναπροσδιορίζοντας την έννοια της αυθεντικότητας και αναδεικνύοντας παράλληλα τη σημασία της ΑΠΚ. Όλοι οι παραπάνω προβληματισμοί είναι αποτυπωμένοι σε διεθνείς χάρτες και διακηρύξεις, με πλέον χαρακτηριστικούς σταθμούς τον Χάρτη της Βενετίας (1964) & το Nara Document περί αυθεντικότητας (1994).

Στην αυγή του 21ου αιώνα ήταν ήδη σε εξέλιξη διεθνείς διεργασίες της UNESCO για την κατάρτιση σύμβασης που θα αφορούσε τη διαφύλαξη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (ΑΠΚ). Όροι που είχαν έως τότε χρησιμοποιηθεί, όπως «λαϊκός πολιτισμός», «πολιτισμός παραδοσιακών κοινοτήτων», «λαογραφία», «εθνογραφία», «φοκλόρ» κ.ά. και αναφέρονταν στην οπτική του ερευνητή (από πάνω προς τα κάτω) αντικαταστάθηκαν από τον ευρύτερο όρο «άυλη κληρονομιά», προτάσσοντας την οπτική της κοινότητας (από κάτω προς τα πάνω) (Fotopoulou, 2016). Η σύμβαση που αποδίδει σαφέστατα πρωτεύοντα ρόλο στις κοινότητες για τη διαφύλαξη της δικής τους άυλης κληρονομιάς επικυρώθηκε το 2003.

Μετά το 2010, ένας νέος τομέας κριτικής έρευνας με έμφαση στην άυλη κληρονομιά αναδύθηκε, οι «Κριτικές Σπουδές Πολιτισμικής Κληρονομιάς» (Critical Heritage Studies /CHS), διακηρύσσοντας ότι ο παλιός τρόπος προσέγγισής της, η «Κρατούσα/Αναγνωρισμένη Πραγμάτευση της Πολιτισμικής Κληρονομιάς» (Authorised Heritage Discourse/AHD) <http://www.criticalheritagestudies.org/history> αφορά κυρίως κατασκευές του υλικού πολιτισμού, στο πλαίσιο των δυτικών αφηγήσεων περί του έθνους, των κοινωνικών τάξεων και των επιστημονικών επιτευγμάτων. Υποστηρίζει ότι οι ειδικοί στην αρχαιολογία, την ιστορία, την αρχιτεκτονική και την ιστορία της τέχνης αναπτύσσουν μια περιορισμένη αντίληψη ως προς το τι συνιστά κληρονομιά και πώς πρέπει να τη μελετάμε και να τη διαχειριζόμαστε (Waterton & Smith, 2009). Προσκαλεί σε διεύρυνση του κύκλου της κριτικής έρευνας με ειδικούς από τους

χώρους της κοινωνιολογίας, της ανθρωπολογίας, των πολιτικών και οικονομικών επιστημών κ.ο.κ., προσεγγίζοντας κριτικά τη Σύμβαση της UNESCO. Όπως εύστοχα επισημαίνουν οι Αλιβιζάτου, Πούλιος, & Παπαδάκη (2015) –παραθέτοντας άλλους συγγραφείς (Bendix, 2009; Kirshenblatt-Gimblett, 2004)– για πολλούς μελετητές οι μηχανισμοί διαφύλαξης και προστασίας της άυλης κληρονομιάς που έχει αναπτύξει τα τελευταία χρόνια η UNESCO αποτελούν έκφανση της παγκοσμιοποίησης, την οποία, τι ειρωνεία, προσπαθεί να αντιμετωπίσει, εκθέτοντας, ουσιαστικά, τον παραδοσιακό πολιτισμό στο σύγχρονο καπιταλιστικό *modus vivendi*, ως ένα ακόμα καταναλωτικό αγαθό.

Οι πυρετώδεις διαβουλεύσεις στον διεθνή χώρο κατά την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα αποκαλύπτουν τάσεις αμφισβήτησης παγιωμένων επί δεκαετίες εννοιών και αποτυπώνουν την έντονη ρευστότητα της τρέχουσας μεταβατικής περιόδου. Σε κάθε περίπτωση, όμως, για να είναι γόνιμες οι διεργασίες αυτές θα πρέπει να αποφύγουν, υφέρπουσες ή μη, πρακτικές αποκλεισμού κατά την ανταλλαγή απόψεων (Zacharopoulou, 2016).

Η Σύμβαση της UNESCO για την ΑΠΚ

Στο κείμενο της Σύμβασης (πηγή: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/convention> και <http://ayla.culture.gr/>) αποτυπώνεται ένα ώριμο στάδιο διεργασιών του διεθνούς προβληματισμού σχετικά με την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς και ιδιαίτερα των πολιτισμικών εκφάνσεών της που δεν έχουν απτή, υλική διάσταση, και αποδίδεται πρωταρχική σημασία στις κοινότητες-φορείς της ΑΠΚ –κάτι που αποτυπώνεται στη διεύρυνση της στοχοθεσίας της ελληνικής νομοθεσίας.

Ο καινούργιος ορισμός περιλαμβάνει τον «πολιτισμό των απλών ανθρώπων, τον πολιτισμό της καθημερινότητας: εθιμικές επιτελέσεις, γνώσεις, πρακτικές, παραδόσεις που συχνά είναι πολύ βαθιά ριζωμένες στον χρόνο, καθορίζοντας όμως ακόμα και σήμερα τη συλλογική μας μνήμη και ταυτότητα, την ατομική και συλλογική μας αυτογνωσία», όπως επισημαίνεται στον ιστότοπο του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού για την ΑΠΚ (πηγή: <http://ayla.culture.gr/>).

Σύμφωνα με τη Σύμβαση, ως ΑΠΚ ορίζονται «οι πρακτικές, αναπαραστάσεις, εκφράσεις, γνώσεις και τεχνικές, καθώς και τα εργαλεία, αντικείμενα, χειροτεχνήματα και οι πολιτιστικοί χώροι που συνδέονται με αυτές και τις οποίες οι κοινότητες, οι ομάδες και, κατά περίπτωση, τα άτομα αναγνωρίζουν ότι αποτελούν μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς τους» (άρθρο 2, παρ. 1). Ειδικότερα:

Βασικά πεδία κατηγοριοποίησης της ΑΠΚ

- Οι προφορικές παραδόσεις και εκφράσεις, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας ως φορέα της ΑΠΚ (παραμύθια, μύθοι και διηγήσεις, αφηγηματικά τραγούδια).
- Οι τέχνες του θεάματος ή, ορθότερα, οι επιτελεστικές τέχνες (χορός, μουσική, λαϊκό θέατρο).
- Οι κοινωνικές πρακτικές, οι τελετουργίες και οι εορταστικές εκδηλώσεις (λαϊκά δρώμενα, έθιμα ευετηρίας, έθιμα στον κύκλο του χρόνου, σημαντικοί σταθμοί στη ζωή του ανθρώπου).
- Οι γνώσεις και πρακτικές που αφορούν τη φύση και το σύμπαν (παραδοσιακές καλλιέργειες, εθνοβοτανική γνώση, λαϊκές αντιλήψεις για τη μετεωρολογία κ.ά.)
- Η τεχνογνωσία που συνδέεται με την παραδοσιακή χειροτεχνία (υφαντική, αγγειοπλαστική, ξυλοναυπηγική κ.ά.).

Δώδεκα (12) δεοντολογικές αρχές για τη διαφύλαξη της ΑΠΚ

(σύμφωνα με τη 10η Σύνοδο της UNESCO, στο Βίντχουκ της Ναμίμπιας, το 2015) (Απόφαση: ITH-15-10.COM-15.a Code of Ethics)

- Κάθε διατηρούμενο στοιχείο ΑΠΚ πρέπει να ανταποκρίνεται στα ήδη υφιστάμενα διεθνή κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα, και στην απαίτηση για αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ κοινοτήτων, ομάδων και ατόμων, καθώς και για βιώσιμη ανάπτυξη.
- Η δεοντολογία αναφέρεται σε πρότυπα συμπεριφοράς σχετικά με αποδεκτές και μη-αποδεκτές συμπεριφορές σε μια κοινωνία ή κοινότητα, όχι απαραίτητα από νομική άποψη, αλλά από ανθρώπινη ή πολιτισμική οπτική.
- Το μεγαλύτερο μέρος του σχετικού προβληματισμού σχετίζεται με καταστάσεις όπου μη μέλη της κοινότητας, που εκπονούν έρευνα ή συλλέγουν στοιχεία, αντιμετωπίζουν κριτική για έλλειψη σεβασμού, εκμετάλλευση ή παρερμηνείες που προκύπτουν από την εργασία τους.
- Αναγνωρίζεται η δυναμική της ΑΠΚ στην ενίσχυση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της αποκατάστασης της κοινωνικής συνοχής κοινοτήτων που έχουν εξαναγκαστεί σε μετεγκατάσταση λόγω της κλιματικής αλλαγής, περιβαλλοντικών καταστροφών ή και λόγω εκτέλεσης μεγάλων τεχνικών έργων που επέβαλαν την απαλλοτρίωση της γης τους.
- Επισημαίνεται ιδιαίτερα η ήπια δύναμη της ΑΠΚ και η συμβολή της στην πρόληψη συγκρούσεων, στην αντιμετώπιση τραυματικών καταστάσεων, αλλά και στην ειρηνική ανασυγκρότηση κοινοτήτων μετά από ένοπλες συρράξεις, βίαιες συγκρούσεις, διωγμούς και εκπατρισμούς λόγω τοπικών ή γενικευμένων πολεμικών συρράξεων.

Ειδικά κριτήρια μη ένταξης στα προς διαφύλαξη στοιχεία ΑΠΚ

- Εθιμικές πρακτικές που αναζωπυρώνουν μνήμες βίαιων συγκρούσεων μεταξύ των μελών μιας κοινότητας ή διαφορετικών κοινοτήτων.
- Παραδοσιακές συνήθειες που αποκλείουν, με βίαιο και υποτιμητικό τρόπο, μέλη της κοινότητας στη βάση του φύλου, της ηλικίας, της επαγγελματικής ιδιότητας, ή του σεξουαλικού τους προσανατολισμού.
- Ήθη και έθιμα που περιλαμβάνουν κακομεταχείριση ή/και βασανισμό ζώων.
- Στοιχεία που θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή μελών μιας κοινότητας.
- Γλώσσες και θρησκείες.

Ενθαρρυντικό στοιχείο της Σύμβασης αποτελεί η πρόβλεψη (άρθρο 12) λειτουργίας οργάνων και επιτροπών για την εποπτεία της εφαρμογής της. Κάθε κράτος-μέλος της Σύμβασης οφείλει να δημιουργήσει ένα ή περισσότερα ευρετήρια ΑΠΚ, τα οποία πρέπει να ενημερώνονται τακτικά, ενώ κάθε κράτος-μέλος, όταν υποβάλλει την περιοδική έκθεσή του στην Επιτροπή, πρέπει να παρέχει, μεταξύ άλλων, στοιχεία που να αφορούν το/τα εθνικό/ά ευρετήρια ΑΠΚ.

Στο πλαίσιο αυτό ιδρύθηκε, υπό την αιγίδα της UNESCO, το Περιφερειακό Κέντρο για τη Διαφύλαξη της ΑΠΚ της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, με έδρα τη Σόφια της Βουλγαρίας. Το κέντρο φέρνει σε επαφή εμπειρογνώμονες των χωρών της ΝΑ Ευρώπης και προάγει τον διάλογο και τη συνεργασία στην περιοχή, με έμφαση στην παρουσίαση των βέλτιστων πρακτικών προώθησης της ΑΠΚ (πολυεθνικά προγράμματα τεκμηρίωσης, ανάδειξης και διαφύλαξης κοινών στοιχείων της ΑΠΚ της περιοχής, κοινά ερευνητικά προγράμματα, σύνταξη πολυεθνικών φακέλων υποψηφιοτήτων κ.λπ.) (Fotopoulou, 2016).

Η Ελλάδα στον κόσμο

Η Ελλάδα κύρωσε το 2006 (Ν. 3521, Φ.Ε.Κ. 275/Α/22-12-2006) τη Σύμβαση για την Προστασία της ΑΠΚ (UNESCO, 2003), που μέχρι σήμερα έχει κυρωθεί από 175 κράτη.

Μετά από ένα χρονικό διάστημα αφομοίωσης των βασικών εννοιών της Σύμβασης, η ελληνική διοίκηση δραστηριοποιήθηκε το 2012, με τη συγκρότηση Εθνικής Επιστημονικής Επιτροπής για την εφαρμογή της Σύμβασης της ΑΠΚ. Στα παραδοτέα της Επιτροπής περιλαμβάνονται «πρότυποι φάκελοι», που ενσωματώνουν τόσο τις απαιτήσεις της Σύμβασης όσο και την ελληνική εμπειρία στο πεδίο και απευθύνονται στις κοινότητες και τα άτομα που σχετίζονται με ενεργές εκφάνσεις και δρώμενα ΑΠΚ (Fotopoulou, 2016).

Στον ιστότοπο του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού για την ΑΠΚ αναρτώνται όλα τα στοιχεία που αφορούν την εφαρμογή στην Ελλάδα της Σύμβασης. Από το 2008 έως σήμερα έχουν ολοκληρωθεί 22 εγγραφές: Μεσογειακή διατροφή (2013), Καλλιέργεια της μαστίχας (2013), Ευλοναυπηγική (2013), Τηνιακή μαρμαροτεχνία (2013), Μωμοέρια, Ένα έθιμο του δωδεκαήμερου (2013), Ιερά δάση των χωριών του Ζαγορίου και της Κόνιτσας (2015), Η τέχνη της ξερολιθιάς (2015), Ψαλτική τέχνη (2015), Τσακώνικος χορός (2015), Ρεμπέτικο (2016), Θέατρο Σκιών-Καραγκιόζης (2016), Ηπειρώτικο πολυφωνικό τραγούδι (2016), Το παραδοσιακό πανηγύρι του Συρράκου (2016), Η μετακινούμενη/νομαδική κτηνοτροφία (2017), Η σαπωνοποιία Πατούνη (2017), Η παραδοσιακή τέχνη της πέτρας στα Λαγκάδια Αρκαδίας (2017), Η υφαντική τέχνη και η διαφύλαξή της στα Αστερούσια Κρήτης (2018), Το πανηγύρι του Αγίου Συμεών (Άη Συμιού) στο Μεσολόγγι (2018), Συνεργατισμός και αλληλεγγύη: Αγροτικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς Πηλίου (2018), Η αμπελοοινική κληρονομιά της Σαντορίνης (Θήρας-Θηρασίας) (2018), Η καλλιέργεια της μαύρης (κορινθιακής) σταφίδας (2018), Τα άγρια βρώσιμα χόρτα της Κρήτης-Εθνοβοτανικές πρακτικές (2018).

«Τελικά, γιατί αξίζει μια κοινότητα να ενδιαφερθεί για την ΑΠΚ της; Διότι οι πολλές και ποικίλες όψεις της άυλης πολιτιστικής μας κληρονομιάς είναι ζωντανά και αναπόσπαστα στοιχεία της συλλογικής μας ταυτότητας και μνήμης, συνιστούν το πιο ζωτικό στοιχείο της αυτογνωσίας μας και συμβάλλουν καθοριστικά στη συνέχεια και τη συνοχή των κοινοτήτων, αλλά και του κοινωνικού συνόλου. Με κάθε όψη της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς που χάνεται, δεν χάνεται μαζί της μόνο μια φλέβα που μας συνδέει με το παρελθόν, αλλά κλείνει και ένα ανοικτό παράθυρο στο μέλλον, ειδικά των νεότερων γενεών!». Τα παραπάνω, που περιλαμβάνονται στην τελευταία ερώτηση/απάντηση του πεδίου «συχνές ερωτήσεις» (πηγή: <http://ayla.culture.gr/faq>), συνοψίζουν την ουσία της προσέγγισης της ελληνικής διοίκησης, αναδεικνύοντας τον κρίσιμη σημασία ρόλο των κοινοτήτων και της εκπαίδευσης –ανηλίκων και ενηλίκων.

Μεθοδολογία μελέτης και διαφύλαξης της ΑΠΚ

Για την ανάπτυξη κριτικής προσέγγισης, με στόχο την «ηθική» διαχείριση της ΑΠΚ, είναι απαραίτητα αρχές και κριτήρια κοινά αποδεκτά, ειδικά σε εποχές έντονων ανακατατάξεων παγκοσμίως.

Η κατηγοριοποίηση των αξιών της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί διεθνώς φλέγον ζήτημα. Ο παραπάνω γενικός σχολιασμός του 3ου άξονα του Σχήματος 1 δίνει μια πρώτη εικόνα των θεωρητικών ζητημάτων που πρέπει να «ρυθμιστούν» σε μια (οικονομικά) παγκοσμιοποιημένη κοινωνία και των δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας που πρέπει σταδιακά να αναπτυχθούν σε πρακτικό επίπεδο. Είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο τις τρεις

τελευταίες δεκαετίες οι αξίες επανακαθορίζονται συνεχώς στον Δυτικό κόσμο, με τις οικονομικές αξίες να αναβαθμίζονται σταθερά (Πίν. 1).

Πίνακας 1: Συγκριτική παράθεση τυπολογιών αξιών πολιτιστικής κληρονομιάς (Getty, 2012)

English heritage (1997)	Burra Charter (1999)	Getty (2012)	
			Κοινωνικο-πολιτιστικές αξίες
Πολιτιστικές	Αισθητικές	Ιστορικές	Αξία (εμπορικής) χρήσης
Εκπαιδευτικές / διδακτικές	Ιστορικές	Πολιτισμικές /συμβολικές	Αξία (μη εμπορικής) μη χρήσης
Οικονομικές	Επιστημονικές /τεχνολογικές	Κοινωνικές	Αξία ύπαρξης
Περιβαλλοντικές	Κοινωνικές (περιλαμβάνονται πνευματικές, πολιτικές, εθνικές, λοιπές πολιτισμικές κ.ά)	Πνευματικές /θρησκευτικές	Αξία αγοραπωλησίας
Ψυχαγωγικές		Αισθητικές	Αξία κληροδότησης
Αισθητικές			

Ποια/ες είναι τελικά η/οι αξία/ες της κληρονομιάς; Ποια, αλήθεια, μπορεί να είναι σήμερα η έννοια της «κοινότητας»; Ποια στοιχεία την αποτελούν ή/και ποια μπορούν να τη συγκροτούν στο μέλλον; Ποιος ο ρόλος της εκπαίδευσης στην ανάπτυξη και τη διάδοση σχετικών αρχών και κριτηρίων; Ποιοι είναι οι επιμέρους ρόλοι των εμπλεκόμενων σε μια διαδικασία διατήρησης μιας ΑΠΚ;

Στο ρευστό σημερινό πλαίσιο, οι εμπλεκόμενοι είναι χρήσιμο να διερευνούν συνεχώς τους ειδικούς (θετικούς) ρόλους τους στις παρακάτω αναγκαίες φάσεις μελέτης και διαφύλαξης της ΑΠΚ:

- στη διαδικασία συνειδητοποίησης και ευαισθητοποίησης των τοπικών κοινωνιών και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου σχετικά με τις αξίες της ΑΠΚ,
- στην έρευνα, τεκμηρίωση και αξιολόγηση (θετικά ή αρνητικά) των επιμέρους στοιχείων εκφάνσεων της ΑΠΚ βάσει των διεθνώς αποδεκτών κριτηρίων,
- στη βαθιά κατανόηση, αποδοχή και ηθική χρήση των κριτηρίων από όλους τους εμπλεκόμενους, με γνώμονα το συλλογικό και όχι το ατομικό συμφέρον,
- στην υποστήριξη των διαδικασιών και συνθηκών μεταβίβασης στις νεότερες γενιές, μέσω της τυπικής και μη εκπαίδευσης,
- στην ανάδειξη της σημασίας της ΑΠΚ σε τοπική, περιφερειακή, εθνική και παγκόσμια κλίμακα.

Ήδη έχουν καταγραφεί αντικρουόμενες τάσεις και έντονοι προβληματισμοί, ακόμη και σε συναινετικές δράσεις διαφύλαξης μορφών ΑΠΚ, σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο, σχετικά με ζητήματα:

- αντιπροσωπευτικότητας ως προς την εκπροσώπηση/συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας,
- επεξεργασίας (ηθικών) κινήτρων για την ευαισθητοποίηση, μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων, της νέας γενιάς αναφορικά με τη διαφύλαξη της ΑΠΚ, ως σημαντικό στοιχείου συλλογικής ταυτότητας και μνήμης,
- θεματολογίας συγκεκριμένων εκφάνσεων ΑΠΚ, κυρίως όταν αυτές δεν ανταποκρίνονται σε επιθυμίες, προτιμήσεις, πρακτικές ή προσδοκίες της νεότερης γενιάς,
- μελέτης των (θετικών και αρνητικών) επιπτώσεων της αναγνώρισης μιας έκφανσης ΑΠΚ, σε τοπικό, εθνικό ή/και διεθνές επίπεδο, καθώς μια τέτοια αναγνώριση, κυρίως σε ανώτερο επίπεδο, επιβάλλει έναν νέο τρόπο θεώρησης και διαχείρισής της
- τάσης των εμπλεκόμενων για «πάγωμα» στον χρόνο, και μη περαιτέρω εξέλιξη, των σχετικών με την αναγνωρισμένη ΑΠΚ πρακτικών,
- «έξυπνης» αξιοποίησης, χωρίς υπερεκμετάλλευση, της ΑΠΚ (ή, αλλιώς, του ζητήματος «ορίων της οικονομικής/τουριστικής/αναπτυξιακής αξιοποίησης»).
- αλληλεπιδράσεων τάσεων εμπορευματοποίησης της ΑΠΚ με τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Μελέτες περιπτώσεων-αντιθέσεις και συγκρούσεις

Η επίσημη ελληνική πολιτεία, ορθώς, στις πρώτες προσεγγίσεις της εστίασε –και εστιάζει– στην ανάπτυξη μιας μεθοδολογίας για την αποτύπωση στοιχείων της ΑΠΚ της Ελλάδας με τη μορφή ευρετηρίου, στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των κοινοτήτων –αρχικά με κινήσεις από πάνω προς τα κάτω, αλλά πρόσφατα και με πρωτοβουλίες από κάτω προς τα πάνω– στην καταγραφή καλών πρακτικών, στην προώθηση θεματολογίας και στην τεκμηρίωση φακέλων υποβολής στον κατάλογο της UNESCO κ.ά.

Ωστόσο, η εφαρμογή των παραπάνω στην πράξη, με παράλληλη καταγραφή και των ενεχόμενων αντιθέσεων και συγκρούσεων, παραμένει αχαρτογράφητο πεδίο –κάτι αναπόφευκτο. Έτσι, κρίθηκε απαραίτητο από την γράφουσα να γίνει εδώ μια ιδιαίτερη αναφορά στην προσέγγιση αντιθέσεων και συγκρούσεων με βάση τα παρακάτω κριτήρια, διότι σοβαρές μετακινήσεις πληθυσμών, έως και εκπατρισμοί, σε εξέλιξη ανά τον κόσμο, υπό μορφή χιονοστιβάδας, μας εμπλέκουν στο θέμα άμεσα ή/και έμμεσα, χωρίς να υπάρχει ικανός χρόνος για την απαραίτητη ωρίμανση των διαδικασιών προσέγγισης των εμπλεκόμενων μερών.

Μελέτες περιπτώσεων, σταχυολογημένες από το διαδίκτυο καταδεικνύουν την αναγκαιότητα τήρησης αλλά όχι κατάχρησης των αρχών δεοντολογίας από όλους όσους εμπλέκονται σε δραστηριότητες διαφύλαξης μορφών ΑΠΚ –αναγνωρισμένης επισήμως ως τέτοιας ή όχι– που την καθιστούν ένα ιδιαίτερα φορτισμένο συναισθηματικά πεδίο μελέτης και δράσης.

Κριτήρια επιλογής των μελετών περιπτώσεων

- (1) Ως προς δικές μας παραδόσεις και πρακτικές: η θρησκευτική και οικονομική τους διάσταση.
- (2) Ως προς παραδόσεις άλλων, που πρωτοεισάγονται στην Ελλάδα ή/και γενικότερα στον ευρωπαϊκό χώρο: η θρησκευτική, ηθική, οικονομική (και όχι μόνο) διάστασή τους.
- (3) Ως προς εθνικές πρακτικές από τον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο: η τουριστική, ηθική, οικονομική (και όχι μόνο) διάστασή τους –διερευνώντας διεξόδους.
- (4) Ως προς «παραδοσιακές» πρακτικές που «μεταναστεύουν» προς όλες τις κατευθύνσεις: τρόποι αποδοχής και απόρριψης.

Εντός Ελλάδας: ταυροθυσία στη Λέσβο

Πρόκειται για έθιμο αντιπροσωπευτικό πολλών άλλων, αντίστοιχων, σε όλη την Ελλάδα. Κάθε χρόνο, την Κυριακή των Μυροφόρων, γίνεται δημόσια σφαγή ταύρου στο πλαίσιο του πανηγυριού στον ιερό ναό Παμμεγίστων Ταξιαρχών Μανταμάδου Λέσβου. Η εκκλησία, ως άμεσα εμπλεκόμενη, πρωτοστατεί. Η δημόσια σφαγή ζώων δεν επιτρέπεται βάσει του ευρωπαϊκού και ελληνικού θεσμικού πλαισίου (Π.Δ. 40/1977, Ν.1650/1986, Π.Δ. 327/1996, Π.Δ. 211/2006, Ν.4039/2012) και δεν προβλέπεται εξαίρεση για έθιμα ή πολιτιστικές εκδηλώσεις. Μετά από παρεμβάσεις τοπικής φιλοζωικής οργάνωσης, το 2015 απαγορεύθηκε η ταυροθυσία με εισαγγελική εντολή (ενδεικτική πηγή: <http://www.lifo.gr/now/greece/143283>).

«Παρά την απαγόρευση που ισχύει από το 2015, το έθιμο τηρήθηκε [το 2017] σε πανηγύρι της Λέσβου, σφάχτηκε ... ένας ταύρος ... χωρίς αναισθητικό ... όπως το θέλει η παράδοση ... με τους πιστούς να κάνουν με το ζεστό ακόμη αίμα του το σημείο του σταυρού στο κούτελό τους. Κι αν κάποιος εξακολουθούν να το περιφέρουν ως πανάρχαιο έθιμο, κληρονομιά που πρέπει να διατηρηθεί ως μέρος της ταυτότητας της ιδιαίτερης πατρίδας τους, ας καταλάβουν πως υπάρχουν και παραδόσεις που καλό είναι να σταματήσουν να αναβιώνουν ... Γιατί είναι βάρβαρες, γιατί τις δημιούργησαν η μισαλλοδοξία, ο σκοταδισμός και η θρησκοληψία, γιατί εξυπηρετούσαν συνθήκες και κοινωνικές ανάγκες που δεν υφίστανται πια. Η θυσία των ζώων είναι μία από αυτές» (πηγή: <http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=879810>).

Μια απλή αναζήτηση στο διαδίκτυο για το θέμα, που επανέρχεται κάθε χρόνο, αποκαλύπτει το εύρος της διαδικτυακής συζήτησης. Το ζήτημα είναι πολύ πιθανό να έχει αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης στα σχολεία της περιοχής. Δεν εντοπίστηκαν αναφορές ή προσεγγίσεις με όρους και κριτήρια ΑΠΚ, γεγονός που καταγράφει σχετικό έλλειμμα ενημέρωσης. Παρά τη σαφή θέση της δικαιοσύνης υπέρ της απαγόρευσης, οι αντιθέσεις και οι συγκρούσεις συνεχίζονται στο εσωτερικό της τοπικής κοινότητας.

Εντός Ελλάδας: παραγωγή κρέατος «κόσερ» στην Καβάλα

(ενδεικτική πηγή: <http://www.kavalapost.gr/173546>).

Η παραγωγή κρέατος «κόσερ» αφορά ανθρώπους που ασπάζονται την εβραϊκή πίστη. Ανήκει στις λατρευτικού τύπου σφαγές που είναι αποδεκτές σε ευρωπαϊκό έδαφος βάσει του Κανονισμού 1099/2009 της ΕΕ, ο οποίος/και?? προβλέπει πλήρη ακινητοποίηση του ζώου κατά τη σφαγή, ενώ η παρουσία ραβίνων είναι απαραίτητη προκειμένου τα σφάγια να μπορούν να πάρουν τη σχετική πιστοποίηση, ως «kosher». Ωστόσο, όσον αφορά την εφαρμογή της προαναφερθείσας, διαπιστώνονται μεγάλες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ, έχουν εκφραστεί σοβαρές επιφυλάξεις σχετικά με την καλή μεταχείριση των ζώων και έχουν εντοπιστεί διαφορές που μπορούν να επηρεάσουν την εμπορική ανταγωνιστικότητα (ενδεικτική πηγή: <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32009R1099>).

Στην έναρξη (20-03-2017) λειτουργίας τμήματος σφαγείου παραγωγής κρέατος «κόσερ» στην Καβάλα αντιτίθενται συλλογικότητες από όλη την Ελλάδα, υποστηρίζοντας ότι υπάρχουν σοβαρά ηθικά ζητήματα ως προς τη διαδικασία, καθώς δεν ελέγχεται στην πράξη η εφαρμογή των ευρωπαϊκών κανόνων, και παρέμβαση της Εισαγγελίας Πρωτοδικών Καβάλας αναμενόταν να την εμποδίσει. Παρά την επίμονη αναζήτηση της γράφουσας, δεν εντοπίστηκαν πρόσφατες διαδικτυακές αναφορές σχετικές με την εξέλιξη του θέματος.

Εκτός Ελλάδας: ταυρομαχίες στην Ισπανία

(ενδεικτική πηγή: <http://www.dw.com/el/a-40033098>).

Ταυρομαχίες διοργανώνονται όχι μόνον σε Ισπανία, Πορτογαλία και νότια Γαλλία, αλλά και σε Κολομβία, Βενεζουέλα, Περού, Μεξικό και Ισημερινό. Η ισπανική παράδοση των ταυρομαχιών θεωρείται από κάποιους τέχνη –από την οποία δεν μπορεί να αφαιρεθεί το στοιχείο του θανάτου, που αποτελεί την ουσία της– ενώ για άλλους είναι απλά μια μορφή βαρβαρότητας.

Το 1991 τα Κανάρια Νησιά απαγόρευσαν τις ταυρομαχίες.

Το 2010 ακολούθησε η Καταλονία.

Το 2012 οι οπαδοί των ταυρομαχιών, που υποστηρίζουν πως δεν πρόκειται για άθλημα, αλλά για μια καλλιτεχνική τελετουργία με βαθιές ρίζες στην ισπανική παράδοση, συγκέντρωσαν 600.000 υπογραφές.

Το 2013 στη Μαδρίτη ψηφίστηκε νόμος που ανακήρυσσε το λεγόμενο «κυνήγι του ταύρου» (Corrida) στους δρόμους των ισπανικών πόλεων μέρος της ΑΠΚ της Ισπανίας.

Το 2016, το Συνταγματικό Δικαστήριο απεφάνθη ότι το Ισπανικό κράτος, και όχι οι επιμέρους περιοχές του, έχει την αποκλειστική αρμοδιότητα για τα σχετικά με τις ταυρομαχίες θέματα.

Το 2017, η μικρή πόλη Ίνκα στη βορειοδυτική Μαγιόρκα οργάνωσε ταυρομαχίες χωρίς αιματοχυσία –οι δρόμοι της πόλης γέμισαν με πλαστικούς φουσκωτούς ταύρους.

Οι Βαλεαρίδες είναι η τρίτη περιοχή που σχεδιάζει απαγορεύσεις και, αντιστρέφοντας την αντίληψη για την ‘παράδοση’, ανακηρύσσει ως χαρακτηριστικό στοιχείο της ταυτότητάς τους τον ηθικό σεβασμό των ζώων.

Γίνεται φανερό ότι, από ένα και μόνον «έθιμο-δείκτη» της ΑΠΚ και τις διαφορετικές προσεγγίσεις, θέσεις και τρόπους διαχείρισης που υιοθετεί η κάθε γεωγραφική περιοχή –ακόμη και εντός του ίδιου, ευρωπαϊκού κράτους– γίνεται εμφανής η καταλυτική επιρροή της σχετικής με την ΑΠΚ ευρωπαϊκής πολιτικής σε κοινωνικοπολιτικό επίπεδο.

Εκτός(;) Ελλάδας: κλειτοριδεκτομή –ο κύκλος ενός εγκλήματος στο όνομα της παράδοσης

(ενδεικτική πηγή: <http://tvxs.gr/news/kosmos>)

Το 2012, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών αναγνώρισε τον γυναικείο γενετήσιο ακρωτηριασμό –που δεν γίνεται για ιατρικούς λόγους, αλλά για λόγους παράδοσης, θρησκείας ή και για κοινωνικούς λόγους– ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ψήφισε ομόφωνα να εντατικοποιηθούν οι προσπάθειες για την κατάργησή του. Η 6η Φεβρουαρίου έχει χαρακτηριστεί διεθνής ημέρα μηδενικής ανοχής της κλειτοριδεκτομής, μιας βάρβαρης πρακτικής που εφαρμόζεται κυρίως σε κορίτσια μέχρι και 15 ετών.

Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας, περί τα 140 εκατομμύρια γυναίκες και κορίτσια έχουν ήδη υπάρξει θύματα αυτής της πρακτικής, κυρίως στην Αφρική και τη Μέση Ανατολή. Επιπλέον, όπως αναφέρεται σε ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 2012, τουλάχιστον 500.000 γυναίκες που ζουν στην ΕΕ έχουν υποστεί ακρωτηριασμό των γεννητικών τους οργάνων, ενώ 180.000 κινδυνεύουν να πέσουν θύματα στη διάρκεια παραμονής τους σε χώρες που ασκείται αυτή η πρακτική. Κάθε χρόνο, χιλιάδες γυναίκες από αυτές τις χώρες ζητούν άσυλο στην ΕΕ.

Είναι ελπιδοφόρο το γεγονός ότι, ο ακρωτηριασμός γεννητικών οργάνων έχει ήδη απαγορευτεί στις περισσότερες αφρικανικές χώρες (δηλαδή, με όρους ΑΠΚ, από τους *πρωτεύοντες* φορείς-κοινότητες), καθώς και σε πολλά κράτη του δυτικού κόσμου (ως *δευτερεύοντες* φορείς-κοινότητες). Οι ποινές σε αυτουργούς της πρακτικής κυμαίνονται από έξι μήνες φυλακή έως και ισόβια κάθειρξη ή/και χρηματικά πρόστιμα. Κατά την UNICEF, ακόμη 30 εκατομμύρια κορίτσια κινδυνεύουν να πέσουν θύματα αυτής της πρακτικής μέσα στην επόμενη δεκαετία. Η έκταση της «μετανάστευσης» της βάρβαρης αυτής πρακτικής δεν επιτρέπει εφησυχασμό. Η πρώτη από τις δώδεκα Δεοντολογικές Αρχές για τη Διαφύλαξη της ΑΠΚ διακηρύσσει ότι κάθε στοιχείο ΑΠΚ πρέπει να ανταποκρίνεται στα ήδη υφιστάμενα διεθνή κείμενα για τα ανθρώπινα δικαιώματα και, επομένως, δεν είναι αποδεκτή η παραβίαση θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο όνομα της παράδοσης.

Η νέα γενιά έχει πολλά περισσότερα να διδαχθεί από τα παραδείγματα διαφύλαξης έως σήμερα μιας αρνητικής έκφρασης ΑΠΚ, παρά μελετώντας αποκλειστικά τις θετικές και αποδεκτές.

Συμπεράσματα

Η άυλη πολιτιστική κληρονομιά μετεξελίσσεται και μεθερμηνεύεται διαρκώς μέσω σύνθετων κοινωνικών και πολιτισμικών διεργασιών.

Κάθε κοινότητα πρέπει να εκτιμά τη δική της άυλη πολιτιστική κληρονομιά, βάσει αρχών και δεν πρέπει να υποβάλλεται στην κρίση τρίτων όσον αφορά την αξία της.

Κάθε απόπειρα εξαναγκασμένης «διατήρησης» ή «αναβίωσης» κάποιας «αυθεντικής» ή «γνήσιας» μορφής μιας πολιτιστικής έκφρασης ΑΠΚ είναι επίπλαστη και παραμένει μεθοδολογικά μετέωρη.

«Εξυπνη» είναι η αξιοποίηση, χωρίς υπερεκμετάλλευση, της ΑΠΚ στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης, θέτοντας σαφή όρια στις πιέσεις για την εμπορευματοποίησή της.

Ο ρόλος της εκπαιδευτικής διαδικασίας στη διάχυση ηθικών αρχών και κριτηρίων κριτικής σκέψης είναι καταλυτικός και, ασφαλώς, κρίσιμης σημασίας.

Με δεδομένο ότι το θέμα φυσικά και δεν μπορεί να εξαντληθεί στην παρούσα εργασία, κατατίθεται απλώς ως ερέθισμα και κίνητρο για περαιτέρω επεξεργασία, επέκταση, εμβάθυνση και δημιουργική (διά)δραση από όλους μας.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Ελληνόγλωσσες

Αλιβιζάτου Μ. & Πούλιος Ι. & Παπαδάκη Μ. (2015). Κεφάλαιο 3-Διαχείριση Άυλης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη. Στο Πούλιος Ι. (επιμ.) *Πολιτισμική Διαχείριση, Τοπική Κοινωνία και Βιώσιμη Ανάπτυξη*. [ηλεκτρ. βιβλ.]. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Ανακτήθηκε στο <http://hdl.handle.net/11419/2394>

Ζαχαροπούλου Γ. (2016). Τί είναι «κληρονομιά»; μια πρότυπη εκπαιδευτική προσέγγιση για όλους. Στο 6ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ, ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ, Ένωση Ελλήνων Επιστημόνων για την Προτυποποίηση και την Τυποποίηση, με κύρια θεματική ενότητα «Ποιότητα και Πρότυπα στην Εκπαίδευση, την Επαγγελματική Κατάρτιση και τη Δια Βίου Μάθηση» πρακτικά, σελ. 627-638.

Ξενογλώσσες

- Association of Critical Heritage Studies (ACHS). <http://www.criticalheritagestudies.org/history>
- Fotopoulou St (2016). Notes on the Greek Experience in the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage (bilingual). In *The contribution of UNESCO Member States of South-Eastern Europe to the Implementation of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, A Jubilee Edition Dedicated to the 70th Anniversary of UNESCO*. Published by the Regional Centre for the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage in South-Eastern Europe under the auspices of UNESCO. Sofia. ISBN 978-619-90617-0-1. Retrieved from <http://ayla.culture.gr/category/useful-texts/>
- LeBlanc, F. (1993) Is Everything Heritage?, *ICOMOS Canada Bulletin*, Vol.2, No.2, 2-3.
- The Burra Charter (1999), The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance, *The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance 1999 with associated Guidelines and Code on the Ethics of Co-existence*. Retrieved from http://australia.icomos.org/wp-content/uploads/BURRA_CHARTER.pdf
- The Getty Conservation Institute (2012). Assessing the Values of Cultural Heritage. *Research Report*. Marta de la Torre (ed), Los Angeles. Retrieved from https://www.getty.edu/conservation/publications_resources/pdf_publications/pdf/assessing.pdf
- The Nara Document on Authenticity* (1994). <https://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>
- The Venice Charter* (1964). International charter for the conservation and restoration of monuments and sites. *2nd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments*. Retrieved from http://www.icomos.org/venice_charter.html
- Waterton, E. & Smith, L. (2009). There is no such thing as heritage. In: *Taking Archaeology out of Heritage*, p. 10-27, Cambridge Scholars Publishing, ISBN (10): 1-4438-1442-3, ISBN (13): 978-1-4438-1442-3, Newcastle upon Tyne, UK. Retrieved from https://www.academia.edu/23389546/There_is_no_such_thing_as_heritage
- Zacharopoulou G. (2016). Conceptual and Methodological Aspects of Documenting the History and the Future of Monuments Restoration – Towards an Interdisciplinary Perspective. *RECENT Journal*, PhD.Eng. Romeo CIOARă, 2016, 49, 17 (3), 402-407. Retrieved from http://www.recentonline.ro/no_049.htm

* Στη μνήμη της μητέρας μου

Παράρτημα Α: Περιεχόμενα Τόμου Β΄ και Τόμου Γ΄

Περιεχόμενα Τόμου Β΄

Συντελεστές του τόμου	viii
Εισαγωγή.....	1
Απόψεις εκπαιδευτικών των ΕΠΑΛ Θεσσαλονίκης για τα χαρακτηριστικά της σχολικής κουλτούρας των σχολείων τους	6
<i>Παναγιώτης Αμηράς, Χαρίκλεια Παπαδοπούλου, Ιωάννης Καλπίδης</i>	
Απόψεις των εκπαιδευτικών για την υποδοχή και την υποστήριξη που λαμβάνουν από τον σύλλογο διδασκόντων και τον διευθυντή στη νέα τους σχολική μονάδα	21
<i>Γεώργιος Αναγνωστόπουλος</i>	
Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τις προβληματικές συμπεριφορές των μαθητών στο Γυμνάσιο, τα αίτια που τις δημιουργούν και τους τρόπους αντιμετώπισής τους.....	38
<i>Παναγιώτης Βασιλειάδης</i>	
Project based learning στην διδασκαλία ηγεσίας: Μελέτη περίπτωσης στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα	51
<i>Μαρία-Αμαλία Βέργουλα</i>	
Μεταβολή των πρακτικών Ελλήνων εκπαιδευτικών αξιοποιώντας την έννοια της ηγεσίας εκπαιδευτικού στο πρόγραμμα international teacher leadership	58
<i>Ζωή Βιτσάκη, Γιώργος Μπαγάκης</i>	
Ηγεσία που υπηρετεί: Διαστάσεις και επιπτώσεις ενός εναλλακτικού τρόπου ηγεσίας στη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα των σχολικών μονάδων.....	70
<i>Βασίλειος Γεωργολόπουλος, Ευαγγελία Παπαλόη</i>	
Η ανάγνωση κινήτρων των διευθυντών σχολικών μονάδων για την κάλυψη της θέσης του σχολικού ηγέτη και η συμβολή τους στην αποτελεσματική διοίκηση μιας σχολικής μονάδας. Μία εμπειρική έρευνα.	82
<i>Καλομοίρα Γιαννούλη</i>	
Ο μετασχηματισμός των εκπαιδευτών σε εκπαιδευτές με επιχειρηματικό πνεύμα: Μια πρόκληση για πραγματική καθοδήγηση.....	95
<i>Στυλιανή Γκιώση, Γεώργιος Γ. Γκαμάνης</i>	
Ηγετικές πρακτικές στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης	105
<i>Μαρία Δάβουλου</i>	
Οργανωσιακή δέσμευση - επαγγελματική ικανοποίηση και επαγγελματική εξουθένωση εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.....	115
<i>Ευαγγελία Δεσλή</i>	
Στυλ ηγεσίας και επαγγελματική ικανοποίηση εκπαιδευτικών: Μια ποσοτική διερεύνηση των απόψεων των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.....	129
<i>Ευαγγελία Δουγαλή</i>	
Η διατροφική αγωγή μαθητών ως καινοτομία σχολικών προγραμμάτων στην εκπαίδευση	142
<i>Αναστασία Ιακωβίδου</i>	

Η ηγετική τέχνη και η συμβατότητά της με τη σχολική διοίκηση.....	153
<i>Γεώργιος Ιακωβίδης, Κωνσταντίνος Θεολόγος</i>	
Ο ρόλος της σχολικής ηγεσίας στη δρομολόγηση του αειφόρου σχολείου	164
<i>Βασιλική Ιπέκη</i>	
Προώθηση της σύγχρονης /καινοτομικής διδασκαλίας: Ένα μοντέλο μεντορικής σχέσης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.....	175
<i>Βενετία Καπαχτή, Ιωάννα Παπαβασιλείου-Αλεξίου</i>	
Συνεκπαιδευόντας νήπια και γονείς στη δημιουργική γραφή: Μια εμπειρία-πρόκληση για τη σύζευξη της βασικής εκπαίδευσης με την εκπαίδευση ενηλίκων	184
<i>Ειρήνη Λαφδούτσου</i>	
Τι καθιστά ένα σχολείο οργανισμό μάθησης; Διερευνώντας την ελληνική πραγματικότητα ..	197
<i>Μαρία Διακοπούλου</i>	
Ο ρόλος του ηγέτη στον μετασχηματισμό των σχολικών μονάδων σε οργανισμούς μάθησης	209
<i>Αναστασία Λιθοζοΐδου</i>	
Εφαρμογές/πρακτικές μετασχημαστικής ηγεσίας στο σχολείο.....	221
<i>Παναγιώτα Μαμάκου, Μαριάννα Αποστόλου</i>	
Διαθέτουν οι διευθυντές/υποδιευθυντές των σχολικών μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τις ηγετικές/διοικητικές ικανότητες που καταγράφονται στη βιβλιογραφία; Μια εμπειρική μελέτη.....	233
<i>Χαρίκλεια Γ. Μαρκογιαννάκη, Θεόδωρος Α. Κουτρούκης</i>	
Σχέσεις μεταξύ αξιολογικών κρίσεων σε ζητήματα ποιότητας και προσωπικών χαρακτηριστικών στις διαδικασίες επιλογής διευθυντών σχολικών μονάδων.....	245
<i>Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης, Πάυλος Ευθυμιάδης</i>	
Στάσεις και αντιλήψεις των διευθυντικών στελεχών αναφορικά με τη διαχείριση κρίσεων σε δημοτικά σχολεία της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Κρήτης	256
<i>Ανδρέας Μητσάγας, Εσαγγελούλα Παπαδάτου, Χρίστος Σαΐτης</i>	
Η ελληνική εκδοχή του προγράμματος «international teacher leadership». Θεωρητικές, μεθοδολογικές και πρακτικές διαστάσεις.....	267
<i>Γιώργος Μπαγάκης</i>	
Το μέντορινγκ στη σταδιοδρομία του εκπαιδευτικού.....	275
<i>Βενετία Μπαρμποπούλου, Ανδρέας Χ. Οικονόμου</i>	
Η διαχείριση από τους εκπαιδευτικούς και την ηγεσία των σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης των συγκρούσεων που προκαλούν οι εκπαιδευτικές αλλαγές	284
<i>Γεωργία Μπόκολα, Γεώργιος Μπαγάκης</i>	
Ο ρόλος της προϊσταμένης νηπιαγωγείου ως επιμορφώτρια των εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής.....	297
<i>Ανθούλα Νεραντζίδου</i>	
Η επίδραση των διαστάσεων του ηγετικού μοντέλου πρόσκλησης στην ακαδημαϊκή επίδοση μαθητών μέσης εκπαίδευσης μέσω των σύγχρονων πρακτικών ηγεσίας.....	307
<i>Ανδρέας Νικολάου</i>	

Ηγεσία και εκπαίδευση	319
<i>Ελευθερία Πάντσιου</i>	
Τα σχολεία ως οργανισμοί μάθησης. Λόγοι, προϋποθέσεις και πρακτικές μετασχηματισμού. 333	
<i>Ασημίνα Παπάζογλου, Μανώλης Κουτούζης</i>	
Το μοντέλο της διανεμημένης ηγεσίας: Μια πρόταση για το σύγχρονο σχολείο	345
<i>Βασιλική Πετρά, Πρόδρομος Μπρούσας, Μαρία Μπαχτσεβάνη</i>	
Διερευνώντας τη δυνατότητα ύπαρξης επαγγελματικών κοινοτήτων μάθησης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα	357
<i>Σωτηρία Πολίτου, Βασιλική Πολυμεροπούλου, Αγγελική Λαζαρίδου</i>	
Τα σχολεία ως μανθάνοντες οργανισμοί.....	387
<i>Σοφία Πουλημένου</i>	
Αντιλήψεις των διευθυντών σχολικών μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σχετικά με τις πηγές και τις πρακτικές διαχείρισης του εργασιακού άγχους που βιώνουν.....	397
<i>Ελένη Σαμσάρη, Πέτρος Σαμσάρης</i>	
Ο e-εκπαιδευτής ως e-καθοδηγητής.....	407
<i>Δήμητρα Σαρακατσιάνου, Στυλιανή Γκιώση</i>	
Η συναισθηματική νοημοσύνη του ηγέτη επηρεάζει την ανάπτυξη κλίματος συνεργασίας και την εφαρμογή ενός κοινού οράματος σε έναν οργανισμό;.....	420
<i>Στέλλα Σταύρου</i>	
Η μέτρηση της ανησυχίας σχετικά με την εκπαιδευτική συμπερίληψη: Η περίπτωση των διευθυντών σχολείων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία.....	430
<i>Ξανθούλα Τσιολπίδου, Μαρία Πλατσίδου</i>	
Τα αρνητικά συναισθήματα διευθυντών/τριων σχολικών μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και οι παράγοντες που τα προκαλούν	443
<i>Λαμπρινή Φρόση, Δήμητρα Πάντα</i>	
Απόψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την ετοιμότητα του σχολείου τους σε περιπτώσεις διαχείρισης κρίσεων.....	454
<i>Πολύβιος Φώτου</i>	
Βιωματική μάθηση: Μια σύγχρονη εκπαιδευτική προσέγγιση.....	472
<i>Πέτρος Χρήστου</i>	
Σύστημα επιλογής διευθυντών/ριών σχολικών μονάδων: Ιστορική αναδρομή.....	487
<i>Ευαγγελία Γ. Ψυχογιού</i>	
Παράρτημα Α: Περιεχόμενα Τόμου Α' και Τόμου Γ'	501

Περιεχόμενα Τόμου Γ΄

Συντελεστές του τόμου	viii
Εισαγωγή.....	1
Υποστηρικτικές τεχνολογίες για μαθητές με προβλήματα όρασης. Απόψεις εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	6
<i>Αντωνία Αραβαντινού-Καρλάτου, Ιωάννης Φραγκιαδοουλάκης, Στέφανος Αρμακόλας</i>	
Τεχνικές παρακίνησης εκπαιδευτικών. Ο ρόλος του διευθυντή	15
<i>Δημήτριος Βασιλείου</i>	
Διερευνώντας τη συνεργασία των σχολικών συμβούλων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με τα διοικητικά στελέχη της σχολικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα.....	26
<i>Γεώργιος Ν. Βοζαΐτης, Αμαλία Α. Υφαντή,</i>	
Βιογραφίες Διευθυντών.....	39
<i>Αργυρώ Γεωργιάκη</i>	
Μείωση μέγιστου αριθμού μαθητών ανά τμήμα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, με ανακατανομή τους εντός της καλλικρατικής κοινότητας εγγραφής τους	52
<i>Χαράλαμπος Γιαννακόπουλος, Χαράλαμπος Ρέτσος</i>	
Οι απόψεις των διευθυντών Β/θμιας εκπαίδευσης σχετικά με την επιμόρφωσή τους κατά τη διάρκεια της θητείας τους στις σχολικές μονάδες.....	64
<i>Καλομοίρα Γιαννούλη</i>	
Πρόταση αξιολόγησης ανθρώπινου δυναμικού στις σχολικές μονάδες.....	77
<i>Γεώργιος Γιωτόπουλος</i>	
Η σημασία της εκπαίδευσης των υποψηφίων στην επιτυχή αναζήτηση και εύρεση εργασίας... 88	
<i>Ανδρέας Δημόπουλος</i>	
Η σημασία των επιμορφωτικών προγραμμάτων στην αποτελεσματικότητα και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού στον εργασιακό χώρο.....	100
<i>Φώτιος Επ. Ζυγούρης, Αναστασία Κουτλουμπάση, Βασιλική Παγούνη</i>	
Η επιστήμη στην οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης: Συμπληρωματικό εκπαιδευτικό μοντέλο για μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στην οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης.....	112
<i>Μαρία Θεοδωρίδου, Γεώργιος Ιακωβίδης</i>	
Σύγχρονα εργαλεία και υπηρεσίες στη διοίκηση εκπαιδευτικών μονάδων	123
<i>Δημήτριος Θεοχάρης, Φώτης Λαζαρίνης, Αγγελική Κοκκινάκη, Βασίλειος Σ. Βερούκιος</i>	
Πεδία εφαρμογής της επιμόρφωσης Β επιπέδου στο Σχολείο ως οργανισμός	134
<i>Όλγα Κασσώτη, Πέτρος Κλιάπης</i>	
Ο σχολικός χώρος ως παράγοντας εκπαιδευτικής καινοτομίας στις εργασίες των φοιτητών του ΠΜΣ της ΑΣΠΑΙΤΕ	145
<i>Πέτρος Κλιάπης</i>	

Μετασχηματιστική ηγεσία, επαγγελματική ικανοποίηση και οργανωσιακή δέσμευση: Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη μεταξύ τους σχέση.....	156
<i>Ζαχάρω Κουνή, Δήμητρα Πάντα</i>	
Εκπαιδευόντας συνδικαλιστές - ηγέτες σε διεθνική κλίμακα: Το παράδειγμα των μελών των ευρωπαϊκών συμβουλίων εργασίας.....	169
<i>Θεόδωρος Κουτρούκης</i>	
Σχεδιασμός εκπαιδευτικής εφαρμογής (educational application) για την οργάνωση και διενέργεια διδακτικών επισκέψεων στην τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση.....	177
<i>Μάριος Κουτσούκος</i>	
Αποτελεσματικότητα στην εκπαίδευση: Η έννοια του αποτελεσματικού σχολείου.....	183
<i>Ευαγγελία Κρεβετζάκη, Ευστάθιος Στιβακτάκης</i>	
Οργάνωση και διαχείριση πληροφοριακών συστημάτων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: Προς ένα πιο αποτελεσματικό μοντέλο	194
<i>Φώτης Λαζαρίνης, Δημήτριος Θεοχάρης, Αγγελική Κοκκινάκη, Βασίλειος Σ. Βερύκιος</i>	
Συγκεντρωτισμός και γραφειοκρατία: Παράγοντες προώθησης ή αναστολής της εκπαιδευτικής αλλαγής και της καινοτομίας; Μια ιστορικοκοινωνική προσέγγιση	205
<i>Ευάγγελος Μαυρικάκης</i>	
Ο ρόλος του διευθυντή της σχολικής μονάδας στην επιτυχή εφαρμογή της διαφοροποιημένης διδασκαλίας: Ερευνητική προσέγγιση	216
<i>Ξένια Μήτσιη</i>	
Εκπαιδευτική αλλαγή και καινοτομία - Ηγεσία.....	227
<i>Βασιλική Μουρατίδου, Σοφία Παπαχρήστου</i>	
Ηγεσία και αυτοαξιολόγηση σχολικής μονάδας	237
<i>Βασιλική Μουρατίδου, Σοφία Παπαχρήστου</i>	
Ο ρόλος του σχολικού συμβούλου στη βελτίωση της ικανότητας μάθησης των σχολείων και των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης μέσω των ηλεκτρονικών κοινοτήτων μάθησης.....	246
<i>Δημήτριος Μολωνάς</i>	
Λήψη αποφάσεων σε εκπαιδευτικούς οργανισμούς	256
<i>Γεώργιος Νηγκυμπασάνης</i>	
Επαγγελματική ικανοποίηση και εργασιακό άγχος φιλολόγων	268
<i>Κερασία Ντίκογλου, Γεώργιος Ιορδανίδης</i>	
Ο σύλλογος διδασκόντων ως ομάδα και η δυναμική της.....	280
<i>Αφροδίτη Ντίνου, Φωτεινή Τσάγγα</i>	
Ανάπτυξη ανθρωπίνου δυναμικού: Η συμβολή της επιμόρφωσης στην εργασιακή αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών.....	291
<i>Γεώργιος Παναγιωτόπουλος, Ζωή Καρανικόλα, Ευάγγελος Ζιάκας</i>	
Η προσωπικότητα του διευθυντή και η διαχείριση των σχέσεων στο σύλλογο διδασκόντων..	301
<i>Αντώνιος Παπαδόπουλος</i>	

Ποιοι εκπαιδευτικοί της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης διεκδικούν διευθυντική θέση και ποιοι απέχουν: Κίνητρα, αντικίνητρα και παράγοντες που επηρεάζουν τη δόμηση των ταυτοτήτων ηγετών και ακολούθων.....	312
<i>Κωνσταντία Σπυριάδου, Μανώλης Κουτούζης</i>	
Αποτελεσματική ηγεσία: Ο διευθυντής σχολικής μονάδας και ο ρόλος του ως ένας αποτελεσματικός εκπαιδευτικός ηγέτης.....	325
<i>Ευστάθιος Σπβακτάκης, Ευαγγελία Κρεβετζάκη, Ιωσήφ Φραγκούλης</i>	
Αντιλήψεις σχολικών διευθυντών για την επαγγελματική ανάπτυξη και τον ηγετικό τους ρόλο.....	335
<i>Μαρία Τσαρούχα, Ιωάννα Παπαβασιλείου-Αλεξίου</i>	
Συμπεριφορικά οικονομικά και εκπαίδευση: Από τη σκοπιά ενός μαθητή.....	345
<i>Μάριος-Παντελής Σαπουντζάκης, Κωνσταντίνος Σαπουντζάκης</i>	
Διοίκηση Ολικής Ποιότητας στα δημοτικά σχολεία της Δυτικής Θεσσαλονίκης.....	358
<i>Κωνσταντίνος Ζ. Σβώλης</i>	
Διερεύνηση της ενσωμάτωσης των ΤΠΕ από τους εκπαιδευτικούς στο σύγχρονο σχολείο.....	370
<i>Ιωσήφ Φραγκούλης, Στέφανος Αρμακόλας, Ειρήνη Χαλέλλη</i>	
Διερεύνηση αντιλήψεων εκπαιδευτικών επαγγελματικών λυκείων σε σχέση με τη συμβολή της μαθητείας στην ένταξη των αποφοίτων ΕΠΑΛ στην αγορά εργασίας.....	383
<i>Ιωσήφ Φραγκούλης, Μάριος Κουτσούκος</i>	
Στάσεις και αντιλήψεις αποφοίτων περιφερειακού διδασκαλείου δημοτικής εκπαίδευσης για τον θεσμό της μετεκπαίδευσης δασκάλων: Το παράδειγμα του διδασκαλείου «Αλέξανδρος Δελμούζος» της Ρόδου.....	394
<i>Γεώργιος Φούζας, Αλιβίζος Σοφός</i>	
Τα ψηφιακά κόμικς στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών: Παραδείγματα και παιδαγωγικά οφέλη.....	405
<i>Μενέλαος Τζιφόπουλος</i>	
Επαγγελματική ικανοποίηση διευθυντών σχολικών μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης.....	418
<i>Μαγδαληνή Τσιόνκη</i>	
Αξιολόγηση εκπαιδευτικών: Διερεύνηση των απόψεων των αξιολογητών.....	432
<i>Ευγενία Τσιουπλή</i>	
Η αυτοπειθαρχία του μαθητή στη σχολική τάξη του δημοτικού σχολείου ως παιδαγωγική λογική και εκπαιδευτική πρακτική.....	443
<i>Αλέξανδρος Φωτεινής</i>	
Ο προγραμματισμός του διοικητικού έργου της σχολικής μονάδας: Απόψεις εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας γενικής εκπαίδευσης.....	452
<i>Ευαγγελία Γ. Ψυχογιού</i>	
Παράρτημα Α: Περιεχόμενα Τόμου Α΄ και Τόμου Β΄.....	463

Παράρτημα Β: Πρόγραμμα συνεδρίου

Παρασκευή 24 Νοεμβρίου 2017

Ωρες Λειτουργίας της Γραμματείας του Συνεδρίου: 8:00 - 20:00

8:00 - 9.00 Προσέλευση – Εγγραφή Συνέδρων

9:00 - 10:00 **Έναρξη Συνεδρίου // Αμφιθέατρο Τελετών**

9.00 - 9.30 **A. Χαιρετισμός – Ομιλία: Περιεκτική Ηγεσία (All-Embracing Leadership)**

Βασιλική Καραβάκου, Πρόεδρος του Συνεδρίου

9.30 - 10.00 **B. Μουσικό προλούδιο με μαθητές του Μουσικού Σχολείου Θεσσαλονίκης**

1. *Handel sonata in a minor (τον 4), για φλάουτο και συνοδεία τσέλου*

Παίζουν: Ελευθέριος Στεφανίδης, Λυδία Τσάμη

Διδασκαλία: Νίκος Καρασαββίδης

2. *Gavotte-Gossec, ντουέτο για κλαρινέτο*

Παίζουν: Άγγελος Φέτσης, Χρυσόστομος Γρηγοριάδης

Διδασκαλία: Δημήτρης Καραπινίδης

3. *Τζιβαέρι, παραδοσιακό τραγούδι για Σόλο φλάουτο*

Παίζει: Νίκος Καρασαββίδης

Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 1 // Ηθική, αξιολογία και εκπαίδευση

10:00 - 11:30

Αμφιθέατρο Τελετών

Προεδρείο: Κατερίνα Κεδράκα, Αθανάσιος Λαΐνας

10:00 - 10:15

1. *Η Διδασκαλία Θεμάτων Ηθικής και Αξιών σε Προγράμματα Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης των Ηγετικών Στελεχών της Εκπαίδευσης*

Αθανάσιος Λαΐνας

10:15 - 10:30

2. *Εκπαίδευση και ηθική ανάπτυξη: παρουσίαση, εφαρμογή και αξιολόγηση μιας ολιστικής πρότασης για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*

Θεοδόσιος Συκάς

10:30 - 10:45

3. *Ηγεσία που υπηρετεί: διαστάσεις και επιπτώσεις ενός εναλλακτικού τρόπου ηγεσίας στη λειτουργία και την αποτελεσματικότητα των σχολικών μονάδων*

Βασίλειος Γεωργολόπουλος, Ευαγγελία Παπαλόη

10:45 - 11:00

4. *Ο ηγετικός και παρωθητικός ρόλος του εκπαιδευτικού στην σχολική τάξη της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης*

Αλέξανδρος Φωτεινής

- 11:00 - 11:15 5. Διδασκαλία αξιών και ηθικών ζητημάτων στις βιοεπιστήμες
Κατερίνα Κεδράκα
- 11:15 - 11:30 Συζήτηση

Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 2 // Διδασκαλία, mentoring και coaching

- 10:00 - 11:30 Αίθουσα Τηλεκπαίδευσης
Προεδρείο: Ανδρέας Οικονόμου, Εύη Χαραλάμπους
- 10:00 - 10:15 1. *To mentoring στη σταδιοδρομία του εκπαιδευτικού*
Βενετία Μπαρμποπούλου, Ανδρέας Οικονόμου
- 10:15 - 10:30 2. *η συμβουλευτική σταδιοδρομίας φοιτητών και αποφοίτων με αναπηρία στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση*
Ελισάβετ Παυλίδου, Σοφία Παναγιωτίδου
- 10:30 - 10:45 3. *To mentoring στην εκπαίδευση: από τη θεωρία στην πράξη*
Τιμολέων Θεοφανέλλης, Σουλτάνα Παπαδημητρίου
- 10:45 - 11:00 4. *Αντιλήψεις και στάσεις εκπαιδευτικών δημοτικής εκπαίδευσης της Κύπρου αναφορικά με τις δραστηριότητες της επαγγελματικής τους ανάπτυξης από τους επιθεωρητές*
Αντρη Χαραλάμπους
- 11:00 - 11:15 5. *Βιοματική μάθηση - μια σύγχρονη εκπαιδευτική προσέγγιση*
Πέτρος Χρήστου
- 11:15 - 11:30 Συζήτηση

Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 3 // Εκπαιδευτική πολιτική και κοινωνική δικαιοσύνη

- 10:00 - 11:30 Αίθουσα Συνεδρίων
Προεδρείο: Δήμητρα Πάντα, Γεώργιος Μενεξές
- 10:00 - 10:15 1. *Μεταρρυθμιστικές προσπάθειες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2010 – 2016*
Ευφροσύνη Παταπάτη, Δήμητρα Πάντα
- 10:15 - 10:30 2. *Μεταγραφειοκρατική ηγεσία, απορρύθμιση και νέα εργασιακά περιβάλλοντα*
Μιχάλης Αγραφιώτης
- 10:30 - 10:45 3. *Λειτουργική και πολιτική διάσταση του θεσμού του διευθυντή εκπαίδευσης*
Αριστείδης Παπαδόπουλος

10:45 - 11:00	4. <i>Θετικές διαστάσεις και κριτικές στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Γ. Αρσένη</i> Αθανασία Πολυζοπούλου
11:00 - 11:15	5. <i>Η σημασία της εκπαίδευσης των υποψηφίων στην επιτυχή αναζήτηση και εύρεση εργασίας</i> Ανδρέας Δημόπουλος
11:15 - 11:30	Συζήτηση
10:00 - 11:30	Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 4 // Οργάνωση και καινοτομία στην εκπαίδευση Αίθουσα 16 Προεδρείο: Γεώργιος Ιακωβίδης, Πέτρος Κλιάπης
10:00 - 10:15	1. <i>Η επιστήμη στην οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης: εκπαιδευτικό μοντέλο για μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών στην οργάνωση και διοίκηση της εκπαίδευσης</i> Μαρία Θεοδωρίδου, Γεώργιος Ιακωβίδης
10:15 - 10:30	2. <i>Οργάνωση και διαχείριση πληροφοριακών συστημάτων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση: προς ένα πιο αποτελεσματικό μοντέλο</i> Φώτης Λαζαρίνης, Δημήτριος Θεοχάρης, Αγγελική Κοκκινάκη, Βασίλειος Βερύκιος
10:30 - 10:45	3. <i>Ο ρόλος των εσωτερικών εκπαιδευτών στους οργανισμούς μάθησης</i> Μάνος Παυλάκης
10:45 - 11:00	4. <i>Συγκεντρωτισμός και γραφειοκρατία: παράγοντες προώθησης ή αναστολής της εκπαιδευτικής αλλαγής και της καινοτομίας; Μια ιστορικοκοινωνική προσέγγιση</i> Ευάγγελος Μαυρικάκης
11:00 - 11:15	5. <i>Ο σχολικός χώρος ως παράγοντας εκπαιδευτικής καινοτομίας στις εργασίες των φοιτητών του ΠΜΣ της ΑΣΠΑΙΤΕ</i> Πέτρος Κλιάπης
11:15 - 11:30	6. <i>Διερευνώντας τη συνεργασία των σχολικών συμβούλων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με τα διοικητικά στελέχη της σχολικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα</i> Γεώργιος Βοζαίτης, Αμαλία Υφαντή Συζήτηση
11:30 - 12:00	Διάλειμμα

12:00 - 14:00	Βιοματικό Εργαστήριο 1 // ΚΥΔ – LAB 2, Πύργος ΓΔ, 1ος όροφος <i>Αξιοποίηση διαδικτυακών εργαλείων/εφαρμογών για μια καλύτερη εκπαιδευτική ηγεσία</i> Υπεύθυνες: Στυλιανή Γκιώση, Δήμητρα Σαρακατσιάνου
12:00 - 14:00	Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 5 // Ηθική, αξιολογία και εκπαίδευση Αμφιθέατρο Τελετών Προεδρείο: Ελευθερία Αργυροπούλου, Βασιλική Καραβάκου
12:00 - 12:15	1. <i>Πλαίσια ανάπτυξης της ηθικής ηγεσίας στην εκπαίδευση</i> Ελευθερία Αργυροπούλου
12:15 - 12:30	2. <i>Η συμβολή της εκπαιδευτικής ηγεσίας στην ηθική εκπαίδευση</i> Ελένη Μαυρίδου, Βασιλική Καραβάκου
12:30 - 12:45	3. <i>Ποιότητα, εκπαιδευτική ηγεσία και ηθική: Αναγκαίο πλαίσιο για επιτυχημένες σπουδές στα Ελληνικά ΑΕΙ σε περίοδο οικονομικής κρίσης</i> Ιωάννης Φίλος, Βαρβάρα Βελή
12:45 - 13:00	4. <i>Moral presuppositions of Lifelong Learning</i> Αναστασία-Σοφία Αλεξιάδου
13:00 - 13:15	5. <i>Σχέσεις μεταξύ αξιολογικών κρίσεων σε ζητήματα ποιότητας και ατομικών στις διαδικασίες επιλογής διευθυντών σχολικών μονάδων</i> Κωνσταντίνος Μαστροθανάσης, Πάυλος Ευθυμιάδης
13:15 - 13:30	6. <i>Ηθική Εκπαίδευση ή η Ηθική στην Εκπαίδευση;</i> Κωνσταντινιά Δόλγυρα
13:30 - 13:45	7. <i>Άυλη Πολιτιστική Κληρονομιά – ο ρόλος των κοινοτήτων και της εκπαίδευσης</i> Γεωργία Ζαχαροπούλου
13:45 - 14:00	Συζήτηση
12:00 - 14:00	Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 6 // Στρατηγικός σχεδιασμός, λήψη αποφάσεων και διοίκηση Αίθουσα Τηλεκπαίδευσης Προεδρείο: Ευαγγελία Ψυχογιού, Γεώργιος Ντιγκμπασάνης
12:00 - 12:15	1. <i>Ο προγραμματισμός του διοικητικού έργου της σχολικής μονάδας: απόψεις εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας γενικής εκπαίδευσης</i> Ευαγγελία Ψυχογιού

12:15 - 12:30	2. Η κριτική σκέψη ως προϋπόθεση στη διαμόρφωση αξιών και τη λήψη αποφάσεων Παρασκευή Τσιτώνα
12:30 - 12:45	3. Λήψη αποφάσεων σε εκπαιδευτικούς οργανισμούς Γεώργιος Ντιγκμπασάνης
12:45 - 13:00	4. Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Ανάπτυξη στην Ιατρική: Οδηγίες Αναφοράς και Διαχείριση Αλλαγών Ελένη Πολίτη
13:00 - 13:15	5. Μείωση μέγιστου αριθμού μαθητών ανά τμήμα στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση με ανακατανομή τους εντός της Καλλικρατικής Κοινότητας εγγραφής τους Χαράλαμπος Γιαννακόπουλος, Χάρης Ρέτσος
13:15 - 13:30	6. Αναγωγή της πραγματείας της τέχνης του πολέμου του Σουν Τσου στην εφαρμογή του μοντέλου αριστείας EFQM στην εκπαίδευση: το παράδειγμα επιμορφούμενων εργαζομένων σε εταιρεία LOGISTICS Κωνσταντίνος Σαπουντζάκης
13:30 - 13:45	7. Ο σύλλογος διδασκόντων ως ομάδα και η δυναμική της Αφροδίτη Ντίνου, Φωτεινή Τσάγγα
13:45 - 14:00	Συζήτηση

12:00 - 14:00	Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 7 // Το σχολείο ως οργανισμός Αίθουσα Συνεδρίων Προεδρείο: Δέσποινα Ανδρούτσου, Ευαγγελία Μπούτσκου
---------------	--

12:00 - 12:15	1. Διαδικασίες διοίκησης σχολείου: η φωνή των εκπαιδευτικών Ευαγγελία Μπούτσκου, Αδαμάντιος Παπασταμάτης, Ευθύμιος Βαλκάνος
12:15 - 12:30	2. Η διαμόρφωση θετικού εκπαιδευτικού κλίματος ως βασικό χαρακτηριστικό ενός ηγετικού στελέχους εκπαιδευτικού οργανισμού Γεώργιος Παπαδόπουλος, Ιωάννης Κωνσταντινίδης, Χαράλαμπος Κουτής, Βασίλειος Στεφανίδης, Βασιλική Καραβάκου
12:30 - 12:45	3. Εφαρμογές / πρακτικές μετασχηματιστικής ηγεσίας στο σχολείο Παναγιώτα Μαμάκου, Μαριάννα Αποστόλου
12:45 - 13:00	4. Ο ρόλος του ηγέτη στον μετασχηματισμό των σχολικών μονάδων σε οργανισμούς μάθησης Αναστασία Λιθοξοΐδου
13:00 - 13:15	5. Οργανωσιακή δέσμευση, επαγγελματική ικανοποίηση και επαγγελματική εξουθένωση εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Ευαγγελία Δεσλή

13:15 - 13:30	<p>6. Η συναισθηματική νοημοσύνη του ηγέτη επηρεάζει την ανάπτυξη κλίματος συνεργασίας και την εφαρμογή ενός κοινού οράματος σε ένα οργανισμό; Οι πεποιθήσεις τριών Κύπριων διευθυντών Δημοτικών σχολείων και των συναδέλφων τους</p> <p>Στέλλα Σταύρου</p>
13:30 - 13:45	<p>7. Τα αρνητικά συναισθήματα διευθυντών/τριών των σχολικών μονάδων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οι παράγοντες που τα προκαλούν</p> <p>Λαμπρινή Φρόση, Δήμητρα Πάντα</p>
13:45 - 14:00	<p>8. Οι αντιλήψεις των εκπαιδευτικών για τις προβληματικές συμπεριφορές των μαθητών στο σχολείο: τα αίτια που τις δημιουργούν και οι τρόποι αντιμετώπισής τους</p> <p>Παναγιώτης Βασιλειάδης</p> <p>Συζήτηση</p>
12:00 - 14:00	<p>Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 8 // Διοίκηση και αποτελεσματικότητα στην εκπαίδευση</p> <p>Αμφιθέατρο 14</p> <p>Προεδρείο: Δήμητρα Πάντα, Γεώργιος Μενεξές</p>
12:00 - 12:15	<p>1. Μετασχηματιστική ηγεσία, επαγγελματική ικανοποίηση και οργανωσιακή δέσμευση: διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τη μεταξύ τους σχέση</p> <p>Ζαχάρω Κουνή, Δήμητρα Πάντα</p>
12:15 - 12:30	<p>2. Ο έλεγχος της θεωρίας ιεράρχησης αναγκών του Maslow και της Θεωρίας χ και ψ του McGregor στην παρακίνηση των εκπαιδευτικών από τον διευθυντή του σχολείου</p> <p>Γεώργιος Παπαδόπουλος, Ιωάννης Κωνσταντινίδης, Χαράλαμπος Κουτής, Βασίλειος Στεφανίδης, Μαρία Πλατσίδου</p>
12:30 - 12:45	<p>3. Επαγγελματική ικανοποίηση διευθυντών σχολικών μονάδων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δυτικής Θεσσαλονίκης</p> <p>Μαγδαληνή Τσιόνκη</p>
12:45 - 13:00	<p>4. Η επικοινωνία οικογένειας - σχολείου και η γονεϊκή εμπλοκή</p> <p>Ευσταθία Τσιτούρα</p>
13:00 - 13:15	<p>5. Συμπεριφορικά οικονομικά και εκπαίδευση: από την πλευρά ενός μαθητή</p> <p>Κωνσταντίνος Σαπουντζάκης, Μάριος - Παντελής Σαπουντζάκης</p>
13:15 - 13:30	<p>6. Ο θεσμός της επιθεώρησης στη σχολική βελτίωση: μια επισκόπηση στις εμπειρικές έρευνες</p> <p>Άντρη Χαραλάμπους</p>

- 13:30 - 13:45 7. Ο ρόλος του διευθυντή στην αποτελεσματική λειτουργία της σχολικής μονάδας
Κυριακή Μαμάκου
- 13:45 - 14:00 Συζήτηση
- 14:00 - 15:30 Διάλειμμα

Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 9 // Εκπαιδευτική πολιτική και κοινωνική δικαιοσύνη

- 15:30 - 17:00 Αμφιθέατρο Τελετών
Προεδρείο: Κωνσταντίνος Τσιούμης, Μάριος Κουτσούκος
- 15:30 - 15:45 1. Ο έμφυλος καταμερισμός στη διοίκηση εκπαιδευτικών μονάδων στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση
Μαρία Κάλφα
- 15:45 - 16:00 2. Διερεύνηση του κοινωνικού κεφαλαίου των εκπαιδευτικών στο σχολικό περιβάλλον
Παναγιώτης Γιαβρίμης, Σουζάννα-Μαρία Νικολάου
- 16:00 - 16:15 3. Η διοίκηση της εκπαίδευσης στην υπηρεσία του «εθνικού συμφέροντος»: διευθύνοντες υποδιευθυντές στα μειονοτικά σχολεία της Θράκης
Γιώργος Μαυρομμάτης, Παναγιώτα Καλαφάτη
- 16:15 - 16:30 4. Κοινωνική δικαιοσύνη και ίσες εκπαιδευτικές ευκαιρίες: ο ρόλος της ηγεσίας
Δέσποινα Ουζούνη
- 16:30 - 16:45 5. Η ανάγκη ύπαρξης διαμεσολαβητή στην εκπαίδευση και ο ρόλος του Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων στις Διευθύνσεις Εκπαίδευσης
Αντώνιος Πλαγεράς
- 16: 45 - 17:00 Συζήτηση

Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 10 // Διοίκηση και αποτελεσματικότητα στην εκπαίδευση

- 15:30 - 17:00 Αίθουσα Τηλεκπαίδευσης
Προεδρείο: Λεωνίδας Κυριακίδης, Γεώργιος Ιορδανίδης
- 15:30 - 15:45 1. Η χρήση της δυναμικής προσέγγισης στην προώθηση της ποιότητας και ισότητας στην εκπαίδευση: Η επίδραση ενός ευρωπαϊκού προγράμματος σχολικής βελτίωσης
Λεωνίδας Κυριακίδης, Εύη Χαραλάμπους
- 15:45 - 16:00 2. Προγράμματα σχολικής βελτίωσης ως πολιτικής στρατηγικού προγραμματισμού στο επίπεδο της σχολικής μονάδας
Μαρία Παπαϊωάννου, Παναγιώτα Τσίρμπα

- 16:00 - 16:15 3. *Τεχνικές Παρακίνησης Εκπαιδευτικών – Ο ρόλος του διευθυντή*
Δημήτριος Βασιλείου
- 16:15 - 16:30 4. *Αξιολόγηση εκπαιδευτικών: διερεύνηση των απόψεων των αξιολογητών*
Ευγενία Τσιουπλή
- 16:30 - 16:45 5. *Επαγγελματική ικανοποίηση και εργασιακό άγχος φιλολόγων*
Κερασία Ντίκογλου, Γεώργιος Ιορδανίδης
- 16: 45 - 17:00 6. *Διοίκηση Ολικής Ποιότητας στα δημοτικά σχολεία της Δυτικής Θεσσαλονίκης*
Σβώλης Κωνσταντίνος
Συζήτηση

Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 11// Διοίκηση και αποτελεσματικότητα στην εκπαίδευση

- 15:30 - 17:00 Αίθουσα Συνεδρίων
Προεδρείο: Ιωάννα Παπαβασιλείου-Αλεξίου, Χριστίνα Ζουρνά
- 15:30 - 15:45 1. *Ηγεσία και η αυτοαξιολόγηση σχολικής μονάδας*
Βασιλική Μουρατίδου, Σοφία Παπαχρήστου
- 15:45 - 16:00 2. *Αποτελεσματική διοίκηση και αποτελεσματικό σχολείο*
Αννούλα Κακαλέ
- 16:00 - 16:15 3. *Τα κίνητρα εργασίας στις εκπαιδευτικές μονάδες*
Ουρανία Γιώτη
- 16:15 - 16:30 4. *Η επίδραση των διαστάσεων του ηγετικού μοντέλου πρόσκλησης στην ακαδημαϊκή επίδοση μαθητών μέσης εκπαίδευσης μέσω των σύγχρονων πρακτικών ηγεσίας*
Ανδρέας Νικολάου
- 16:30 - 16:45 5. *Η παιδαγωγική / διδακτική μέθοδος του εκπαιδευτικού δράματος: χαρακτηριστικά και εφαρμογές*
Ιωάννα Παπαβασιλείου-Αλεξίου, Χριστίνα Ζουρνά
- 16:45 - 17:00 Συζήτηση

Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 12 // Οικονομία, εκπαίδευση και ανθρώπινο δυναμικό

- 15:30 - 17:00 Αμφιθέατρο 14
Προεδρείο: Μιλτιάδης Σταμπουλής, Ιωάννης Φίλος

- 15:30 - 15:45 1. *Ελληνικά ΑΕΙ, 2017: Εκπαιδευτική ηγεσία, διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού και διαχείριση οικονομικών πόρων*
Ιωάννης Φίλος
- 15:45 - 16:00 2. *Γεφυρώνοντας το «κενό» μεταξύ Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και αγοράς εργασίας*
Σοφία Παναγιωτίδου, Σουλτάνα-Μαρία Τσάγκα, Βενετία Μπαρμποπούλου, Ελισάβετ Παυλίδου
- 16:00 - 16:15 3. *Οικονομική απεικόνιση μοντέλου ποιότητας EFQM και προσαρμογή χρηματοοικονομικών δεικτών σε εκπαιδευτικούς οργανισμούς*
Παναγιώτα Ζαχαράτου, Παύλος Πετσάβας
- 16:15 - 16:30 4. *Ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού: η συμβολή της επιμόρφωσης στην εργασιακή αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών*
Γεώργιος Παναγιωτόπουλος Ζωή Καρανικόλα, Ευάγγελος Ζιάκας
- 16:30 - 16:45 5. *Ποιοι εκπαιδευτικοί της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης διεκδικούν διευθυντική θέση και ποιοι απέχουν: κίνητρα, αντικίνητρα και παράγοντες που επηρεάζουν τη δόμηση των ταυτοτήτων ηγετών και ακολούθων*
Κωνσταντία Σπυριάδου, Μανώλης Κουτούζης
- 16: 45 - 17:00 Συζήτηση

17:00 - 18:00 **Τελετή έναρξης του Συνεδρίου // Αμφιθέατρο Τελετών**
Χαιρετισμοί Επισήμων

- 18:00 - 19:00 **Κεντρική Ομιλία 1**
Edupreneurship: the new reality-myth of school leadership?
Petros Pashiardis, Stefan Brauckmann
Προεδρείο: Βασιλική Καραβάκου, Λεωνίδα Κυριακίδη
- 19:00 - 20:00 **Κεντρική Ομιλία 2**
Leadership and the quest for (economic) performance in education
Niclas Rönström
Προεδρείο: Βασιλική Καραβάκου, Λεωνίδα Κυριακίδη
- 20:00 - 20:30 Συζήτηση

Σάββατο 25 Νοεμβρίου 2017

Ώρες Λειτουργίας της Γραμματείας του Συνεδρίου: 9:00 – 20:00

Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 13 // Ηθική, αξιολογία και εκπαίδευση

9:00 - 11:00	<p>Αμφιθέατρο Τελετών</p> <p>Προεδρείο: Γεώργιος Ασπρίδης, Μιλτιάδης Σταμπουλής</p>
9:00 - 9:15	<p>1. Η ηθική διάσταση της διαχείρισης προσωπικών δεδομένων από τα σύγχρονα συστήματα διοίκησης ανθρώπινου δυναμικού: Μια προτυποποιημένη πρακτική</p> <p>Μιλτιάδης Σταμπουλής, Αθανάσιος Τσιρίκας</p>
9:15 - 9:30	<p>2. Η δημοκρατική εκπαιδευτική ηγεσία ως υπόσχεση για αντίσταση και αμφισβήτηση της σύγχρονης εκπαιδευτικής πολιτικής</p> <p>Αλέξιος Πέτρου</p>
9:30 - 9:45	<p>3. Η στρατηγική των διευθυντών σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού</p> <p>Αδάμος Αναστασίου, Γεώργιος Παυλίδης, Ευθύμιος Βαλκάνος, Δέσποινα Ανδρούτσου</p>
9:45 - 10:00	<p>4. Διακειμενικότητα και θεωρίες ηθικής ηγεσίας. Η περίπτωση του Μπαράκ Ομπάμα</p> <p>Θεοδώρα Παπαδοπούλου</p>
10:00 - 10:15	<p>5. Το μοντέλο της κατανεμημένης ηγεσίας ως παράγοντας προώθησης των δημοκρατικών αξιών στο ελληνικό σχολείο: μια έρευνα σε διευθυντές σχολείων της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της περιφερειακής ενότητας Αιτωλοακαρνανίας</p> <p>Γεώργιος Μπέστιας, Ευστάθιος Μπάλιας</p>
10:15 - 10:30	<p>6. Ηθική και αποτελεσματικότητα στην εκπαιδευτική ηγεσία: χαρακτηριστικά ασύμβατα ή αλληλοεξαρτώμενα;</p> <p>Γεώργιος Ασπρίδης, Αθανάσιος Μαλέτσκος</p>
10:30 - 10:45	<p>7. Η αυθεντικότητα του διευθυντή και η σημασία της σε σχολικό πλαίσιο</p> <p>Χριστίνα Τσιαφίλλη, Ευαγγελία Παπαλόη, Γεώργιος Ιορδανίδης</p>
10:45 - 11:00	<p>Συζήτηση</p>

Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 14 // Το σχολείο ως οργανισμός

9:00 - 11:00	<p>Αίθουσα Τηλεκπαίδευσης</p> <p>Προεδρείο: Γεώργιος Μπαγάκης, Δέσποινα Ανδρούτσου</p>
9:00 - 9:15	<p>1. Ο ρόλος της προϊσταμένης νηπιαγωγείου ως επιμορφώτριας των εκπαιδευτικών προσχολικής αγωγής</p> <p>Ανθούλα Νεραντζίδου</p>

9:15 - 9:30	2. Ηγετική συμπεριφορά διευθυντών σχολικών μονάδων: επίδραση στη σχέση των ατομικών στόχων επίτευξης των εκπαιδευτικών με την αναζήτηση βοήθειας και την αυτο-ρύθμιση της μάθησης Αικατερίνη Βάσιου, Βασίλειος Σταυρόπουλος
9:30 - 9:45	3. Η διαχείριση από τους εκπαιδευτικούς και την ηγεσία των σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης των συγκρούσεων που προκαλούν οι εκπαιδευτικές αλλαγές Γεωργία Μπόκολα, Γεώργιος Μπαγάκης
9:45 - 10:00	4. Η επιχειρηματικότητα στην εκπαίδευση ή η εκπαίδευση του επιχειρείν Ελπινίκη Κονταξή
10:00 - 10:15	5. Το μοντέλο της διανεμημένης ηγεσίας: μια πρόταση για το σύγχρονο σχολείο Πρόδρομος Μπρούσας, Βασιλική Πετρά, Μαρία Μπαχτσεβάνη
10:15 - 10:30	6. Το σχολείο: ένας οργανισμός που μαθαίνει; Ελένη Παπαδογιαννάκη
10:30 - 10:45	7. Η συμβολή του ηγέτη ως υπηρέτη στη διαμόρφωση του σχολικού κλίματος Ελευθερία Πάντσιου
10:45 - 11:00	Συζήτηση

9:00 - 11:00	Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 15 // Εκπαιδευτική πολιτική και κοινωνική δικαιοσύνη Αίθουσα Συνεδρίων Προεδρείο: Μανώλης Κουτούζης, Σοφία Μπουτσιούκη
--------------	---

9:00 - 9:15	1. Ηγεσία, πολιτεότητα, κοινωνική δικαιοσύνη: προκλήσεις για το σχολείο της κρίσης Μανώλης Κουτούζης
9:15 - 9:30	2. Εκπαιδύοντες συνδικαλιστές - ηγέτες σε διεθνή κλίμακα: το παράδειγμα των μελών των ευρωπαϊκών συμβουλίων εργασίας Θεόδωρος Κουτρούκης
9:30 - 9:45	3. Ευρωπαϊκή πολιτική και εκπαιδευτική ηγεσία: Από το όραμα στην αποστολή Σοφία Μπουτσιούκη
9:45 - 10:00	4. Η ηγεσία στις ειδικές εκπαιδευτικές μονάδες: ιδιαιτερότητες ή ανισότητες; Παρασκευή Δεληκάρη, Ιωάννης Χανιωτάκης
10:00 - 10:15	5. Συνεκπαίδευση και ίδρυση νέων σχολικών μονάδων ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Γιατί; Πολυξένη Καϊμάρα, Ανδρέας Οικονόμου

10:15 - 10:30	<p>6. Το φαινόμενο της υπο-αντιπροσώπησης των γυναικών στη διοίκηση της εκπαίδευσης: η σύγκρουση επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων ως ανασταλτικός παράγοντας ανάληψης διευθυντικού ρόλου</p> <p>Μαρίνα Νιώτα</p>
10:30 - 10:45	<p>7. Η μέτρηση της ανησυχίας σχετικά με την εκπαιδευτική συμπερίληψη: η περίπτωση των διευθυντών σχολείων της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία</p> <p>Ξανθούλα Τσιολπίδου, Μαρία Πλατσίδου</p>
10:45 - 11:00	Συζήτηση
9:00 - 11:00	<p>Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 16 // Το σχολείο ως οργανισμός</p> <p>Αμφιθέατρο 14</p> <p>Προεδρείο: Γεώργιος Ιακωβίδης, Γεώργιος Μπαγάκης</p>
9:00 - 9:15	<p>1. Τα σχολεία ως οργανισμοί μάθησης: λόγοι, προϋποθέσεις και πρακτικές μετασχηματισμού</p> <p>Ασημίνα Παπάζογλου, Εμμανουήλ Κουτούζης</p>
9:15 - 9:30	<p>2. Η ελληνική εκδοχή του προγράμματος «INTERNATIONAL TEACHER LEADERSHIP». Θεωρητικές, μεθοδολογικές και πρακτικές διαστάσεις</p> <p>Γεώργιος Μπαγάκης</p>
9:30 - 9:45	<p>3. Η ηγετική τέχνη και η συμβατότητά της με τη σχολική διοίκηση</p> <p>Γεώργιος Ιακωβίδης, Κωνσταντίνος Θεολόγου</p>
9:45 - 10:00	<p>4. Διαχείριση καινοτομίας και ηγεσία στην εκπαίδευση. Η περίπτωση εισαγωγής της φιλαναγνωσίας στην Α/θμια εκπαίδευση</p> <p>Χαράλαμπος Ψαράς, Ειρήνη Ψαρά</p>
10:00 - 10:15	<p>5. Τα σχολεία ως μανθάνοντες οργανισμοί</p> <p>Σοφία Πουλημένου</p>
10:15 - 10:30	<p>6. Η διατροφική αγωγή των μαθητών ως καινοτομία των σχολικών μονάδων στην εκπαίδευση</p> <p>Αναστασία Ιακωβίδου</p>
10:30 - 10:45	<p>7. Διερευνώντας τη δυνατότητα ύπαρξης επαγγελματικών κοινοτήτων μάθησης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα</p> <p>Σωτηρία Πολίτου</p>
10:45 - 11:00	Συζήτηση

9:00 - 11:00	<p>Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 17 // Ετερότητα και ευπαθείς κοινωνικές ομάδες: προκλήσεις για τη διοίκηση και την ηγεσία</p> <p>Αμφιθέατρο 2</p> <p>Προεδρείο: Ντίνα Αντωνίου, Αναστασία Κεφαλά</p>
9:00 - 9:15	<p>1. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στην αξιολόγηση της απόδοσης των μεταναστών μαθητών</p> <p>Παναγιώτα Τσαχαλίδου</p>
9:15 - 9:30	<p>2. Απόψεις εκπαιδευτικών για ζητήματα ξενοφοβίας και σχολικού εκφοβισμού</p> <p>Νεζάμ Τζαμπερής, Σοφία Γάτου</p>
9:30 - 9:45	<p>3. Οι παιδαγωγοί ως φορείς δημοκρατικής αλλαγής</p> <p>Ευάγγελος Βλάχος</p>
9:45 - 10:00	<p>4. Η αξία της εμπιστοσύνης στη διαπολιτισμική εκπαίδευση και ηγεσία</p> <p>Αναστασία Κεφαλά</p>
10:00 - 10:15	<p>5. Στρατηγικός σχεδιασμός για την ανάπτυξη και βελτίωση της αποτελεσματικότητας μιας σχολικής μονάδας σε αστική περιοχή με χαμηλό βιοτικό επίπεδο</p> <p>Γεώργιος Παυλίδης</p>
10:15 - 10:30	<p>6. ο διαπολιτισμικός ρόλος του εκπαιδευτικού στην εποχή της οικουμενικότητας</p> <p>Γεράσιμος Ρεντίφης</p>
10:30 - 10:45	<p>7. η αξία της διαπολιτισμικής συνείδησης για τον εκπαιδευτή ενηλίκων μεταναστών</p> <p>Θωμάϊτσα Θεοδωρακοπούλου</p>
10:45 - 11:00	Συζήτηση
11:00 - 11:30	Διάλειμμα
11:30 - 12:30	<p>Κεντρική Ομιλία 3 // Αμφιθέατρο Τελετών</p> <p><i>Bringing mentoring ONSIDE: enhancing early career professionals' learning, development and well-being</i></p> <p>Andrew Hobson</p> <p>Προεδρείο: Γεώργιος Ιακωβίδης, Κωνσταντίνος Τσιούμης</p>
12:30 - 13:30	<p>Κεντρική Ομιλία 4 // Αμφιθέατρο Τελετών</p> <p><i>To Coaching ως παγκόσμια γλώσσα της μάθησης και της αλλαγής</i></p> <p>Ειρήνη Νικολαΐδου</p> <p>Προεδρείο: Γεώργιος Ιακωβίδης, Κωνσταντίνος Τσιούμης</p>
13:30 - 14:00	Συζήτηση

14:00 - 15:00 Διάλειμμα

Βιωματικό Εργαστήριο 2 // Αίθουσα Τηλεκπαίδευσης

15:00 - 17:00 *Βιωματικό Εργαστήριο Εκπαιδευτικού Δράματος: Ηγεσία στην Εκπαίδευση: αυθεντία ή αυθεντικότητα;*

Υπεύθυνες / Εμφυχώτριες: Ιωάννα Παπαβασιλείου - Αλεξίου και Χριστίνα Ζουρνά

Στρογγυλό Τραπέζι 1 // Αμφιθέατρο 14

Ο ρόλος των ΤΠΕ στη διοίκηση των σχολικών μονάδων

15:00 - 17:00 Συντονιστής: Βασίλειος Νεοφώτιστος

Συμμετέχοντες: Βασίλειος Νεοφώτιστος, Ζαχαρίας Μανουσαρίδης, Σοφία Τζελέπη, Νικόλαος Φαχαντίδης

Στρογγυλό Τραπέζι 2 // Αμφιθέατρο Τελετών

Ο ρόλος της συνείδησης του ηγέτη ως ποιοτικό χαρακτηριστικό στην εκπαιδευτική διαδικασία

15:00 - 17:00

Συντονιστής: Παναγιώτης Ηλιόπουλος

Συμμετέχοντες: Παναγιώτης Ηλιόπουλος, Αθηνά Σαλάππα, Παναγιώτα Μπουμπούλη, Μαρίνα Σταματοπούλου

Στρογγυλό Τραπέζι 3 // Αίθουσα Συνεδρίων

Η αξιοποίηση του mentoring στην τυπική και μη τυπική εκπαίδευση

15:00 - 17:00

Συντονιστές: Ιωσήφ Φραγκούλης και Ευθύμιος Βαλκάνος

Συμμετέχοντες: Ιωσήφ Φραγκούλης, Ευθύμιος Βαλκάνος, Νικόλαος Δουκάκης, Ελισάβετ Καμίτση, Χρήστος Κωνσταντόπουλος

17:00 - 17:15 Συζήτηση

17:15 - 17:45 Διάλειμμα

Κεντρική Ομιλία 5 // Αμφιθέατρο Τελετών

17:45 - 18:30 *Successful school leadership – a complex matter*

Pia Skott

Προεδρείο: Βασιλική Καραβάκου, Ευθύμιος Βαλκάνος

Κεντρική Ομιλία 6 // Αμφιθέατρο Τελετών

18:30 - 19:15 *The social dimension of school leadership at times of economic and social crisis: investing on social capital*

Marios Vryonides

Προεδρείο: Βασιλική Καραβάκου, Σωκράτης Δεληβογιατζής

Κεντρική Ομιλία 7 // Αμφιθέατρο Τελετών

19:15 - 20:00 *Ακαδημαϊκή Ηγεσία: Η τέχνη του ηγείσθαι πειθαρχημένους ά-ναρχους!*

Petros Gougoulakis

Προεδρείο: Βασιλική Καραβάκου, Σωκράτης Δεληβογιατζής

20:00 - 20:30 Συζήτηση

Κυριακή 26 Νοεμβρίου 2017

Ωρες Λειτουργίας της Γραμματείας του Συνεδρίου: 9:00 - 20:00

Κεντρική Ομιλία 8 // Αμφιθέατρο Τελετών

9:00 - 9:45 *Giving up and getting lost in practice: stories of being and becoming from an accidental leader*

Alexandra Kendall

Προεδρείο: Βασιλική Καραβάκου, Στυλιανή Γκιώση

Κεντρική Ομιλία 9 // Αμφιθέατρο Τελετών

9:45 - 10:30 *Is education an answer to prevalent social inference strategies?*

Andrés Davila

Προεδρείο: Στυλιανός Ορφανός, Αθανάσιος Τσιρίκας

Κεντρική Ομιλία 10 // Αμφιθέατρο Τελετών

10:30 - 11:00 *Ηθική διδασκαλία στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: τα πώς και τα γιατί*

Γεράσιμος Χατζηδαμιανός

Προεδρείο: Γεώργιος Ιακωβίδης, Στυλιανός Ορφανός

11:00 - 11:30 Συζήτηση

11:30 - 12:00 Διάλειμμα

	Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 18 // Το σχολείο ως οργανισμός
12:00 - 14:00	Αμφιθέατρο Τελετών Προεδρείο: Χρίστος Σαΐτης, Θάνος Τσιρίκας
12:00 - 12:15	1. <i>Θετικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ εκπαιδευτικών και ο ρόλος τους στην αύξηση της συναδελφικότητας</i> Κατερίνα Γεωργαντά, Anthony Montgomery
12:15 - 12:30	2. <i>Σχολείο ανοιχτό στην κοινωνία. Ο ρόλος του διευθυντή</i> Ιωάννα Βορβή, Ευγενία Δανηλίδου
12:30 - 12:45	3. <i>Στάσεις και αντιλήψεις των διευθυντικών στελεχών αναφορικά με τη διαχείριση κρίσεων σε δημοτικά σχολεία της Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Κρήτης</i> Ανδρέας Μητσάγγας, Ευαγγελούλα Παπαδάτου, Χρίστος Σαΐτης
12:45 - 13:00	4. <i>Το φύλο, βιοψυχολογικά, σε θέση διευθυντή σχολικής μονάδας</i> Βασιλική Εξάρχου
13:00 - 13:15	5. <i>Ο ρόλος του μαθητή ως διαμεσολαβητή στην αντιμετώπιση της σχολικής βίας: Προοπτικές στο ελληνικό σχολείο του 21^{ου} αιώνα</i> Αφροδίτη Σπαλιώρα, Κωνσταντίνος Σπαλιώρας
13:15 - 13:30	6. <i>Ο ρόλος της σχολικής ηγεσίας στη δρομολόγηση του αειφόρου σχολείου</i> Βασιλική Ιπέκη
13:30 - 13:45	7. <i>Ο ρόλος της οργάνωσης και της χρησιμοποίησης του σχολικού χώρου και του εκπαιδευτικού υλικού στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης στο σχολείο</i> Ελένη Ζησοπούλου
13:45 - 14:00	Συζήτηση
	Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 19 // Διοίκηση και αποτελεσματικότητα στην εκπαίδευση
12:00 - 14:00	Αμφιθέατρο 14 Προεδρείο: Στυλιανός Ορφανός, Αδάμος Αναστασίου
12:00 - 12:15	1. <i>Πηγές επαγγελματικών συγκρούσεων των εκπαιδευτικών και ο ρόλος του διευθυντή</i> Μάριος Κωνσταντινίδης, Στυλιανός Ορφανός
12:15 - 12:30	2. <i>Αποτελεσματικότητα στην Εκπαίδευση: Η έννοια του αποτελεσματικού σχολείου</i> Ευαγγελία Κρεβετζάκη, Ευστάθιος Στιβακτάκης
12:30 - 12:45	3. <i>Ηγεσία με επίκεντρο τη μάθηση: υπάρχει στ' αλήθεια;</i> Στυλιανός Ορφανός

12:45 - 13:00	<p>4. <i>Η ηγεσία στην εκπαίδευση. Τα χαρακτηριστικά των αποτελεσματικών διευθυντών των δημοσίων σχολείων</i></p> <p>Γεωργία Ζαλίδου, Γεώργιος Ασπρίδης</p>
13:00 - 13:15	<p>5. <i>Η ανίχνευση κινήτρων των διευθυντών σχολικών μονάδων για την κατάληψη της θέσης του σχολικού ηγέτη και η συμβολή τους στην αποτελεσματική διοίκηση μιας σχολικής μονάδας: μια εμπειρική έρευνα</i></p> <p>Καλομοίρα Γιαννούλη</p>
13:15 - 13:30	<p>6. <i>Ο ρόλος του διευθυντή της σχολικής μονάδας στην επιτυχή εφαρμογή της Διαφοροποιημένης Διδασκαλίας: Μελέτη περίπτωσης</i></p> <p>Ξένια Μήτση</p>
13:30 - 13:45	<p>7. <i>Ο ρόλος του διευθυντή σχολείου στην εφαρμογή εναλλακτικών μορφών αξιολόγησης της επίδοσης του μαθητή</i></p> <p>Κωνσταντίνα Μαρία Μονεμβασιώτη</p>
13:45 - 14:00	<p>Συζήτηση</p>
12:00 - 14:00	<p>Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 20 // Το σχολείο ως οργανισμός</p> <p>Αμφιθέατρο 2</p> <p>Προεδρείο: Ευθύμιος Βαλκάνος, Νικόλαος Δουκάκης</p>
12:00 - 12:15	<p>1. <i>Ο Ρόλος του ηγέτη – διευθυντή στη διαμόρφωση κλίματος συμμετοχικότητας στη σχολική μονάδα</i></p> <p>Αρετή Βελή</p>
12:15 - 12:30	<p>2. <i>Απόψεις των εκπαιδευτικών για την υποδοχή και την υποστήριξη που λαμβάνουν από τον σύλλογο διδασκόντων και τον διευθυντή στη νέα τους σχολική μονάδα</i></p> <p>Γεώργιος Αναγνωστόπουλος</p>
12:30 - 12:45	<p>3. <i>Αντιλήψεις παιδαγωγών και παιδιών για την ποιότητα της σχέσης τους: κλίμα τάξης και σχέσεις εξάρτησης</i></p> <p>Αναστασία Βατού</p>
12:45 - 13:00	<p>4. <i>Κακή Εκπαιδευτική Ηγεσία: Ερευνητικά Στοιχεία και συνέπειες</i></p> <p>Αννούλα Κακαλέ</p>
13:00 - 13:15	<p>5. <i>Τι καθιστά ένα σχολείο οργανισμό μάθησης; Διερευνώντας την ελληνική πραγματικότητα</i></p> <p>Μαρία Λιακοπούλου</p>
13:15 - 13:30	<p>6. <i>Ηγετικές πρακτικές στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης</i></p> <p>Μαρία Δάβουλου</p>

13:30 - 13:45	7. <i>Απόψεις των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για την ετοιμότητα του σχολείου τους σε περιπτώσεις διαχείρισης κρίσεων</i> Πολύβιος Φώτου
13:45 - 14:00	Συζήτηση
12:00 - 14:00	Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 21 // Τεχνολογίες, εκπαίδευση και ηγεσία Αμφιθέατρο 3 Προεδρείο: Ιωσήφ Φραγκούλης, Πέτρος Κλιάπης
12:00 - 12:15	1. <i>Στάσεις διευθυντών σχολείων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για τη χρήση των Τ.Π.Ε. στη διοίκηση. Η περίπτωση του νομού Σερρών</i> Δημήτριος Χατζηπαναγιώτου
12:15 - 12:30	2. <i>Τα ψηφιακά κόμικς στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών: παραδείγματα και παιδαγωγικά οφέλη</i> Μενέλαος Τζιφόπουλος
12:30 - 12:45	3. <i>Σύγχρονα εργαλεία και υπηρεσίες στη διοίκηση εκπαιδευτικών μονάδων</i> Δημήτριος Θεοχάρης, Φώτης Λαζαρίνης, Αγγελική Κοκκινάκη, Βασίλειος Σ. Βερύκιος
12:45 - 13:00	4. <i>Διερεύνηση της ενσωμάτωσης των ΤΠΕ από τους εκπαιδευτικούς στο σύγχρονο σχολείο</i> Ιωσήφ Φραγκούλης, Στέφανος Αρμακόλας, Ειρήνη Χαλέλλη
13:00 - 13:15	5. <i>Τα μαζικά ελεύθερα διαδικτυακά μαθήματα (MOOCs) ως εργαλεία ενίσχυσης της ποιότητας της εκπαιδευτικής ηγεσίας</i> Ναπολέον Παπαγεωργίου
13:15 - 13:30	6. <i>Πεδία εφαρμογής της επιμόρφωσης Β΄ επιπέδου στο σχολείο ως οργανισμός</i> Όλγα Κασσώτη, Πέτρος Κλιάπης
13:30 - 13:45	7. <i>Ο ρόλος του Σχολικού Συμβούλου στη βελτίωση της ικανότητας μάθησης των σχολείων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και των εκπαιδευτικών μέσω των ηλεκτρονικών κοινοτήτων μάθησης</i> Δημήτριος Μυλωνάς
13:45 - 14:00	Συζήτηση

<p>Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 22 // Ηθική, πολιτική και ηγεσία</p>	
12:00 - 14:00	<p>Προεδρείο: Σωκράτης Δεληβογιατζής, Ιωάννης Μαρκόπουλος</p> <p>Αίθουσα Συνεδρίων</p>
12:00 - 12:15	<p>1. <i>Η επίδραση των παραγόντων κοινωνικο-πολιτικής και οικονομικής αναταραχής στη σχολική πραγματικότητα: Η σημασία της ηθικής σχολικής ηγεσίας σ' ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο και υπερφορτισμένο εκπαιδευτικό τοπίο</i></p> <p>Ελευθερία Αργυροπούλου</p>
12:15 - 12:30	<p>2. <i>Εκπαιδευτική ηγεσία και αρετολογικές αξίες</i></p> <p>Στέλλα Χατζίκου, Ιωάννης Μαρκόπουλος</p>
12:30 - 12:45	<p>3. <i>Την του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη στην εκπαιδευτική φιλοσοφία του κοινοτισμού</i></p> <p>Ιφιγένεια Σαχανά</p>
12:45 - 13:00	<p>4 <i>Η επικαιρότητα της Αγωγής μετά το Auschwitz</i></p> <p>Κωνσταντίνος Ράντης</p>
13:00 - 13:15	<p>5. <i>Ο «κυρίαρχος» ως απόλυτος ρυθμιστής της εκπαιδευτικής διαδικασίας στον Πλάτωνα και στον Hobbes</i></p> <p>Ηλίας Βαβούρας</p>
13:15 - 13:30	<p>6. <i>Αλληλεπίδραση μαθητών/τριών – ζώων στη σχολική τάξη: αποτίμηση μιας καινοτόμας εφαρμογής</i></p> <p>Αθανάσιος Χαρίσης</p>
13:30 - 13:45	<p>7. <i>Διδάσκοντας Πολιτική Επιστήμη στον 21ο αιώνα. Πειθαρχικές, παιδαγωγικές και θεσμικές εξελίξεις</i></p> <p>Σπύρος Μακρής</p>
13:45 - 14:00	<p>Συζήτηση</p>
<p>Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 23 // Οικονομία, εκπαίδευση και ανθρώπινο δυναμικό</p>	
12:00 - 14:00	<p>Αίθουσα Τηλεκπαίδευσης</p> <p>Προεδρείο: Σοφός Αλιβίζος, Θεόδωρος Κουτρούκης</p>
12:00 - 12:15	<p>1. <i>Επαγγελματικός ρόλος και επαγγελματική ανάπτυξη διευθυντών σχολικών μονάδων στον ν. Θεσσαλονίκης</i></p> <p>Μαρία Τσαρούχα, Ιωάννα Παπαβασιλείου – Αλεξίου</p>
12:15 - 12:30	<p>2. <i>Στάσεις και αντιλήψεις αποφοίτων περιφερειακού διδασκαλείου δημοτικής εκπαίδευσης για τον θεσμό της μετεκπαίδευσης δασκάλων: το παράδειγμα του διδασκαλείου «Αλέξανδρος Δελμούζος» της Ρόδου</i></p> <p>Γεώργιος Φούζας, Σοφός Αλιβίζος</p>

- 12:30 - 12:45 3. Διαθέτουν οι διευθυντές/υποδιευθυντές των σχολικών μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τις ηγετικές/διοικητικές ικανότητες που καταγράφονται στη βιβλιογραφία; Μια εμπειρική μελέτη
Χαρίκλεια Μαρκογιαννάκη, Θεόδωρος Κουτρούκης
- 12:45 - 13:00 4. Πρόταση αξιολόγησης ανθρώπινου δυναμικού στις σχολικές μονάδες
Γεώργιος Γιωτόπουλος
- 13:00 - 13:15 5. Αποτελεσματική ηγεσία: ο διευθυντής σχολικής μονάδας και ο ρόλος του ως ένας αποτελεσματικός εκπαιδευτικός ηγέτης
Ευστάθιος Στιβακτάκης, Ευαγγελία Κρεβετζάκη, Ιωσήφ Φραγκούλης
- 13:15 - 13:30 6. Η σημασία των επιμορφωτικών προγραμμάτων στην αποτελεσματικότητα και ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού στον εργασιακό χώρο
Φώτιος Ζυγούρης, Αναστασία Κουτλουμπάση, Βασιλική Παγούνη
- 13:30 - 13:45 7. Διερεύνηση των αντιλήψεων εκπαιδευτικών επαγγελματικών Λυκείων σε σχέση με τη συμβολή της μαθητείας στην ένταξη των αποφοίτων ΕΠΑΛ στην αγορά εργασίας
Ιωσήφ Φραγκούλης, Μάριος Κουτσούκος
- 13:45 - 14:00 Συζήτηση
- 14:00 - 15:00 Διάλειμμα

Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 24 // Το σχολείο ως οργανισμός

- 15:00 - 16:30 Αμφιθέατρο Τελετών
Προεδρείο: Ευθύμιος Βαλκάνος, Αδάμος Αναστασίου
- 15:00 - 15:15 1. δημιουργική γραφή: Ένα αποτελεσματικό εργαλείο προς μια καινοτόμα συνεκπαίδευση γονέων και νηπίων (Μια εμπειρία - πρόκληση για τον «κοινό χώρο» της βασικής εκπαίδευσης με την εκπαίδευση ενηλίκων)
Ειρήνη Λαρδούτσου
- 15:15 - 15:30 2. Στυλ ηγεσίας και επαγγελματική ικανοποίηση εκπαιδευτικών Α/θμιας Εκπαίδευσης
Ευαγγελία Δουγαλή
- 15:30 - 15:45 3. Μεταβολή των πρακτικών Ελλήνων εκπαιδευτικών αξιοποιώντας την έννοια της ηγεσίας εκπαιδευτικού στο Πρόγραμμα INTERNATIONAL TEACHER LEADERSHIP
Ζωή Βιτσάκη, Γεώργιος Μπαγάκης

15:45 - 16:00	<p>4. <i>Αντιλήψεις των διευθυντών σχολικών μονάδων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σχετικά με τις πηγές και τις πρακτικές διαχείρισης του εργασιακού άγχους που βιώνουν</i></p> <p>Ελένη Σαμσάρη, Πέτρος Σαμσάρης</p>
16:00 - 16:15	<p>5. <i>Απόψεις εκπαιδευτικών των ΕΠΑΛ Θεσσαλονίκης για τα χαρακτηριστικά της σχολικής κουλτούρας στο σχολείο τους</i></p> <p>Παναγιώτης Αμηράς, Χαρίκλεια Παπαδοπούλου, Ιωάννης Καλπίδης</p>
16:15 - 16:30	<p>Συζήτηση</p>
15:00 - 16:30	<p>Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 25 // Διδασκαλία, mentoring και coaching</p> <p>Αμφιθέατρο 14</p> <p>Προεδρείο: Βενετία Καπαχτσή, Δήμητρα Σαρακατσιάνου</p>
15:00 - 15:15	<p>1. <i>ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού ως συμβούλου – μέντορα στην πρακτική άσκηση των φοιτητών/τριων: οι απόψεις των εκπαιδευτικών και των φοιτητών/τριων στο Π.τ.δ.ε.</i></p> <p>Ιωάννα Τσάρπα, Σοφός Αλιβίζος</p>
15:15 - 15:30	<p>2. <i>Αξιοποίηση της επίλυσης προβλήματος στη διδασκαλία των φυσικών επιστημών για τη βελτίωση των επιδόσεων των μαθητών στο PISA</i></p> <p>Ελένη Τόδα</p>
15:30 - 15:45	<p>3. <i>project based learning στη διδασκαλία ηγεσίας: μελέτη περίπτωσης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα</i></p> <p>Μαρία-Αμαλία Βέργουλα</p>
15:45 - 16:00	<p>4. <i>Προώθηση της σύγχρονης / καινοτομικής διδασκαλίας: Ένα μοντέλο μεντορικής σχέσης στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση</i></p> <p>Βενετία Καπαχτσή, Ιωάννα Παπαβασιλείου – Αλεξίου</p>
16:00 - 16:15	<p>5. <i>Ο e-εκπαιδευτής ως e-καθοδηγητής</i></p> <p>Δήμητρα Σαρακατσιάνου, Στυλιανή Γκιώση</p>
16:15 - 16:30	<p>Συζήτηση</p>
15:00 - 16:30	<p>Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 26 // Διδασκαλία, mentoring και coaching</p> <p>Αίθουσα Συνεδρίων</p> <p>Προεδρείο: Στυλιανή Γκιώση, Βασίλειος Νεοφώτιστος</p>
15:00 - 15:15	<p>1. <i>Στάσεις και απόψεις των Σχολικών Συμβούλων Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για τη συμβολή τους στην επαγγελματική ενδυνάμωση και εμπύχωση των εκπαιδευτικών</i></p> <p>Βασιλική Βέργου, Ιωάννης Φύκαρης</p>

15:15 - 15:30	2. <i>Mentoring</i> διευθυντών: μια πρώτη πρακτική εφαρμογή Βασιλική Πολυμεροπούλου, Αγγελική Λαζαρίδου
15:30 - 15:45	3. <i>Η συμβουλευτική ως βασική παιδαγωγική διάσταση για μια αποτελεσματική εκπαιδευτική ηγεσία</i> Βασιλική Πλιόγκου
15:45 - 16:00	4. <i>Ο μετασχηματισμός των εκπαιδευτών σε εκπαιδευτές με επιχειρηματικό πνεύμα: μια πρόκληση για πραγματική καθοδήγηση</i> Στυλιανή Γκιώση, Γεώργιος Γκαμάνης
16:00 - 16:15	5. <i>Ο ρόλος του μέντορα και προπονητή σε μια σχολική ομάδα</i> Βασίλειος Νεοφώτιστος, Αναστασία Βασιλειάδου
16:15 - 16:30	Συζήτηση
15:00 - 16:30	Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 27 // Οργάνωση και καινοτομία στην εκπαίδευση Αμφιθέατρο 2 Προεδρείο: Θωμάς Μπάκας, Μάριος Κουτσούκος
15:00 - 15:15	1. <i>Απόψεις και προτάσεις για διοικητικές καινοτομίες και μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση</i> Θωμάς Μπάκας
15:15 - 15:30	2. <i>Σχεδιασμός εκπαιδευτικής εφαρμογής (educational application) για την οργάνωση και διενέργεια διδακτικών επισκέψεων στην τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση</i> Μάριος Κουτσούκος
15:30 - 15:45	3. <i>Τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα: δημιουργώντας το επαγγελματικό λύκειο του αύριο</i> Βασιλική Κουτρούτσου, Αναστάσιος Μπαλής, Ιωάννης Μουτζίκος, Χαράλαμπος Ξεφτέρης, Δημήτρης Κοπανίδης
15:45 - 16:00	4. <i>Εκπαιδευτική αλλαγή και καινοτομία – ηγεσία</i> Σοφία Παπαχρήστου, Βασιλική Μουρατίδου
16:00 - 16:15	5. <i>Ο διευθυντής σχολείου ως μη εντολοδόχος της πολιτείας στα μάτια των εκπαιδευτικών του</i> Μαρία Βουβούση
16:15 - 16:30	Συζήτηση

15:00 - 16:30	<p>Θεματική Συνεδρία Προφορικών Ανακοινώσεων 28 // Οικονομία, εκπαίδευση και ανθρώπινο δυναμικό</p> <p>Αμφιθέατρο 3</p> <p>Προεδρείο: Ευαγγελία Μπούτσκου, Γεώργιος Ντιγκμπασάνης</p>
15:00 - 15:15	<p>1. <i>Η προσωπικότητα του διευθυντή και η διαχείριση των σχέσεων στο σύλλογο διδασκόντων</i></p> <p>Αντώνιος Παπαδόπουλος</p>
15:15 - 15:30	<p>2. <i>Οι απόψεις των διευθυντών Β/θμιας εκπαίδευσης σχετικά με την επιμόρφωσή τους κατά τη διάρκεια της θητείας τους στις σχολικές μονάδες</i></p> <p>Καλομοίρα Γιαννούλη</p>
15:30 - 15:45	<p>3. <i>Υποστηρικτικές τεχνολογίες για μαθητές με προβλήματα όρασης στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας. και Γνώσεις και απόψεις εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης</i></p> <p>Αντωνία Αραβαντινού-Καρλάτου, Ιωάννης Φραγκιαδουλάκης, Στέφανος Αρμακόλας</p>
15:45 - 16:00	<p>4. <i>Βιογραφίες διευθυντών</i></p> <p>Αργυρώ Γεωργάκη</p>
16:00 - 16:15	<p>5. <i>Η αυτοπειθαρχία του μαθητή στη σχολική τάξη της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης ως παιδαγωγική λογική και εκπαιδευτική πρακτική</i></p> <p>Αλέξανδρος Φωτεινής</p>
16:15 - 16:30	Συζήτηση
16:30 - 17:00	Διάλειμμα
17:00 - 18:00	<p>Στρογγυλό Τραπέζι 4 // Αμφιθέατρο Τελετών</p> <p><i>Επιλογή διευθυντών/ντριών σχολικών μονάδων</i></p> <p>Συντονίστριες: Ευαγγελία Ψυχογιού, Βασιλική Πεσλή</p> <p>Συμμετέχοντες: Ευαγγελία Ψυχογιού, Βασιλική Πεσλή, Νικόλαος Βαρσάμης, Ιωάννης Κωνσταντινίδης, Απόστολος Παπαδόπουλος, Χρύσα Ταμίσογλου, Γεώργιος Παπαδόπουλος, Κωνσταντίνος Ντούρος, Κοσμάς Παναγιωτίδης, Ελένη Μαλιγκάκη</p>
18:00 - 19:00	Απολογισμός του Συνεδρίου // Αμφιθέατρο Τελετών
19:00	Λήξη του Συνεδρίου

Παράρτημα Γ: Απολογιστικό κείμενο-συμπεράσματα

Θεσσαλονίκη, 8 Δεκεμβρίου 2017

Ολοκληρώθηκαν επιτυχώς, πριν από λίγες μέρες, οι εργασίες του 1ου Διεθνούς Συνεδρίου για την *Εκπαιδευτική Ηγεσία, την Αποτελεσματική Διοίκηση και τις Ηθικές Αξίες* στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας από την 24η έως και την 26η Νοεμβρίου 2017. Το Συνέδριο ήταν το αποτέλεσμα της αгаστικής συνεργασίας και συν-διοργάνωσης των εξής Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών τεσσάρων πανεπιστημιακών ιδρυμάτων από την Ελλάδα και την Κύπρο: Π.Μ.Σ. *Επιστήμες της Εκπαίδευσης και της Διά Βίου Μάθησης* (Διευθύντρια: Βασιλική Καραβάκου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας), Π.Μ.Σ. *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης* (Διευθυντής: Γεώργιος Ιακωβίδης, Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα, Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης), Διατμηματικό Π.Μ.Σ. *Διοίκηση Ολικής Ποιότητας και Καινοτόμες Εφαρμογές στην Εκπαίδευση* (Διευθυντής: Κωνσταντίνος Τσιούμης, Καθηγητής, Τμήμα Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης) και Π.Μ.Σ. *Εκπαιδευτική Διοίκηση και Αξιολόγηση*, (Πρόεδρος: Λεωνίδας Κυριακίδης, Καθηγητής, Τμήμα Επιστημών της Αγωγής, Πανεπιστήμιο Κύπρου).

Η Οργανωτική Επιτροπή του Συνεδρίου εκφράζει τις θερμές ευχαριστίες της σε όλους όσοι συμμετείχαν στο Συνέδριο με εισήγηση ή ως απλοί σύνεδροι. Ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνονται, επίσης, στις Πρυτανικές αρχές του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, το οποίο φιλοξένησε το Συνέδριο αλλά και στις πρυτανικές αρχές όλων των συν-διοργανωτών ιδρυμάτων, πανεπιστημιακών τμημάτων και Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών. Η Οργανωτική Επιτροπή ευχαριστεί, επίσης, όλες τις επίσημες αρχές του Υπουργείου Μακεδονίας – Θράκης, του Δήμου Θεσσαλονίκης και των αρχών όλων των ιδρυμάτων που απηύθυναν χαιρετισμό στην επίσημη έναρξη του Συνεδρίου. Ευγνώμονες είμαστε σε όλους τους επίσημους προσκεκλημένους για την αποδοχή της πρόσκλησής μας και τη συμμετοχή τους. Ανέδειξαν, με την επιστημοσύνη που τους διακρίνει, όλες τις σημαντικές πτυχές των θεματικών περιοχών του Συνεδρίου, ενώ συγχρόνως μας τίμησαν με την κατάθεση νέων σημαντικών ιδεών, στοιχείων και μοντέλων για τον χώρο της εκπαιδευτικής διοίκησης και ηγεσίας. Ευχαριστίες απευθύνονται σε όλους τους εισηγητές, πανεπιστημιακούς, εκπαιδευτικούς, ερευνητές, καθώς και σε όλα τα προεδρεία των συνεδριών, τα οποία εξασφάλισαν την ομαλή διεξαγωγή του Συνεδρίου, την ελεύθερη ανταλλαγή των απόψεων και τον διάλογο γύρω από τη σύνδεση της εκπαιδευτικής διοίκησης και ηγεσίας με την εκπαιδευτική έρευνα, την εκπαιδευτική πράξη και την εκπαιδευτική πολιτική. Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε να απευθύνουμε σε όλες τις πανεπιστημιακές υπηρεσίες των τεσσάρων ιδρυμάτων που συνέβαλαν στη διάχυση της ενημέρωσης γύρω από το Συνέδριο, την επικοινωνία, την οργάνωση, τις δημόσιες σχέσεις, την τεχνική και οικονομική υποστήριξη. Ιδιαίτερες ευχαριστίες σε όλους τους συνεργάτες μας που συμμετείχαν στο εγχείρημα αυτό και στους χορηγούς του Συνεδρίου, οι οποίοι έχουν αναγραφεί σε όλα τα έντυπά του. Ιδιαίτερως ευχάριστη και αξιοσημείωτη ήταν, επίσης, η συμμετοχή του Μουσικού Σχολείου Θεσσαλονίκης με τη συμμετοχή τους στην εναρκτήρια συνεδρία με ένα μουσικό προλούδιο και η συμμετοχή του 2ου Δημοτικού Σχολείου Ευκαρπίας-Θεσσαλονίκης με τη συμμετοχή των μαθητών του με έργα ζωγραφικής. Εκφράζουμε θερμές ευχαριστίες στα δύο σχολεία για τη συμμετοχή τους. Η επιτυχής ολοκλήρωση του Συνεδρίου θα ήταν αδύνατη, αν δεν είχαμε, τέλος, την αμέριστη και ακάματη στήριξη των φοιτητών μας από Προπτυχιακά και Μεταπτυχιακά Προγράμματα

Σπουδών, οι οποίοι ανέλαβαν τη γραμματειακή υποστήριξη του συνεδρίου αλλά συγκρότησαν, επίσης, και διάφορες άλλες επιτροπές υπηρετήσης και ενίσχυσης αυτού του σκοπού τόσο στα στάδια της προετοιμασίας αλλά και κατά τις ημέρες διεξαγωγής του Συνεδρίου.

Στόχος του Συνεδρίου ήταν να διερευνήσει τη σκοποθεσία της σύγχρονης εκπαίδευσης και τα πολύμορφα και πολυάριθμα αδιέξοδά της. Συγκεκριμενοποιήσαμε τα ερωτήματα αυτά υπό το πρίσμα και το βάρος των καθηκόντων και των προκλήσεων που βαραίνουν τους ώμους των εκπαιδευτικών εκείνων που ασκούν διοίκηση και αναλαμβάνουν διοικητικές και ηγετικές αρμοδιότητες στις ιδιαίτερες συνθήκες της τρέχουσας οικονομικής κρίσης και ύφεσης. Μέριμνα του Συνεδρίου ήταν να: α) φέρει σε επαφή κορυφαίους ερευνητές και μελετητές από πέντε ευρωπαϊκές χώρες, προκειμένου να μοιραστούν τις απόψεις, τις εμπειρίες και τα αποτελέσματα των ερευνών τους σε όλες τις πτυχές της εκπαιδευτικής ηγεσίας, της αποτελεσματικής διοίκησης και των ηθικών αξιών και β) παράσχει, επίσης, ένα διεπιστημονικό φόρουμ για (νέους) ερευνητές, προκειμένου να τους δοθεί η δυνατότητα να παρουσιάσουν τα τελευταία ερευνητικά αποτελέσματα στα πεδία της εκπαιδευτικής ηγεσίας, της αποτελεσματικής διοίκησης καθώς και των ηθικών αξιών. Κατά αυτόν τον τρόπο το Συνέδριο επιδίωξε την ενίσχυση της τρέχουσας ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας και τη διερεύνηση νέων τομέων θεωρητικού και πρακτικού ενδιαφέροντος, καθώς και την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, μεταπτυχιακών προγραμμάτων, μεμονωμένων ερευνητών και επαγγελματιών του χώρου της εκπαιδευτικής διοίκησης και ηγεσίας. Στο Συνέδριο συμμετείχαν έγκριτοι και διακεκριμένοι Έλληνες και Ευρωπαίοι ακαδημαϊκοί δάσκαλοι, επιστήμονες και ερευνητές, υποψήφιοι διδάκτορες και μεταπτυχιακοί φοιτητές, διευθυντές σχολείων και μάχιμοι εκπαιδευτικοί με άμεση εμπειρία και γνώση από τις πραγματικές συνθήκες πραγματικών σχολείων και εκπαιδευτικών οργανισμών και δομών. Το Συνέδριο απευθύνθηκε σε όλο τον εκπαιδευτικό κόσμο της χώρας όπως και σε κάθε πολίτη που αντιλαμβάνεται την ενδυναμωτική και απελευθερωτική διάσταση της εκπαίδευσης και αγωνιά για το μέλλον της.

Τα ελληνικά και τα αγγλικά υπήρξαν οι δύο επίσημες γλώσσες εργασίας του Συνεδρίου, το οποίο περιελάμβανε κεντρικές ομιλίες επίσημων προσκεκλημένων ομιλητών, παρουσιάσεις θεματικών ανακοινώσεων, στρογγυλές τράπεζες και βιωματικά εργαστήρια. Περιελάμβανε είκοσι οκτώ συνεδρίες και διακόσιους περίπου εισηγητές-συγγραφείς των ανακοινώσεων. Οι διεργασίες του Συνεδρίου διεξήχθησαν ομαλώς, σε πνεύμα συνεργασίας, επιστημονικής δεοντολογίας, διαλόγου και ανταλλαγής ιδεών και αντιλήψεων. Οι συζητήσεις πλαισίωσαν την παρουσίαση των ομιλιών και των ανακοινώσεων τόσο στο τέλος της κάθε συνεδρίας όσο και στα διαλείμματα και σε χρόνους εκτός των συνεδριακών εργασιών. Πολλές ήταν οι ιδέες και τα στοιχεία που αναδείχθηκαν, αρκετά σημεία φωτίστηκαν ή υπογραμμίστηκαν, μύθοι αποδομήθηκαν, επισημάνσεις για την ανάγκη νέων ή περισσότερων ερευνών αναδύθηκαν και προβλήθηκαν, συνθέσεις και συμπεράσματα προέκυψαν. Σε ό,τι ακολουθεί προσπαθήσαμε να αποτυπώσουμε τα σημαντικότερα σημεία αυτών των συζητήσεων, των συνθέσεων, των επισημάνσεων και των ερευνητικών ευρημάτων με βάση τις βασικές θεματικές ενότητες, οι οποίες αποτέλεσαν εξ αρχής τους βασικούς πυλώνες του Συνεδρίου. Όλες οι απολογιστικές επισημάνσεις μας, τόσο στο σύνολό τους όσο και χωριστά, κρίνονται σημαντικές για την εκπαίδευση και την εκπαιδευτική πολιτική, την άσκηση της εκπαιδευτικής ηγεσίας και της εκπαιδευτικής διοίκησης, την επίτευξη της αποτελεσματικότητας και την ανταπόκριση στα σύγχρονα διακυβεύματα των ηθικών αξιών.

Ηθική, αξιολογία και εκπαίδευση

- Σημαντική και επιτακτική η ανάγκη για την ηθική εκπαίδευση στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο.
- Εξίσου σημαντική η ανάγκη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε θέματα ηθικής εκπαίδευσης.
- Η σημασία της οραματικής ηγεσίας, των κοινών στόχων και του μοιράσματος των αξιών για την ανταπόκριση στις σύγχρονες ηθικές προσκλήσεις.
- Αναγνώριση της διά βίου διάστασης της ανάγκης για ηθική εκπαίδευση και επιμόρφωση.
- Αναγνώριση της ανάγκης υιοθέτησης μίας δενδρικής λογικής, η οποία είναι πρόθυμη να αμφισβητήσει τις παραδοσιακές και παγιωμένες λογικές, ιεραρχήσεις, αντιλήψεις και αξίες.
- Αναγνώριση της σημασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς για την ηθική εκπαίδευση και την καλλιέργεια της ηθικής συνείδησης.
- Ανάδειξη δυσκολιών διαχείρισης προσωπικών δεδομένων στη διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού. Η σημασία της δεοντολογίας στις διεργασίες της διοίκησης ανθρώπινου δυναμικού.
- Η εμπέδωση των δημοκρατικών αξιών μέσα από διερευνήσεις μοντέλων εκπαιδευτικής ηγεσίας.
- Ανάδειξη του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού και προσπάθεια αντιμετώπισης του στο εσωτερικό των σχολικών μονάδων μέσω της ανάπτυξης ηγετικών ικανοτήτων των διευθυντών.
- Έμφαση στη σημασία της ευαισθητοποίησης ηγετών του κόσμου για τα εκπαιδευτικά ζητήματα και για αλλαγές σε εκπαιδευτικά συστήματα, καθώς και για τη διαμόρφωση επικοινωνιακών προγραμμάτων για τη διάδοση μηνυμάτων ανθρωπιστικού χαρακτήρα, τα οποία θα διέπουν το σύνολο του εκπαιδευτικού συστήματος.
- Διερεύνηση της συμβατότητας της ηθικής και της αποτελεσματικότητας κατά την άσκηση της εκπαιδευτικής ηγεσίας στο ελληνικό σχολείο.
- Ανάδειξη των στοιχείων της αυθεντικής ηγεσίας στο ελληνικό σχολείο. Κομβική κρίνεται η απόδοση βαρύτητας στην ικανότητα του ηγέτη του εκπαιδευτικού οργανισμού στην εύρεση λύσεων.
- Τα σχολεία είναι πρωτίστως ηθικές κοινότητες που στηρίζονται στις αξίες της εμπιστοσύνης και της κοινωνικής αλληλεγγύης.
- Συσχέτιση θεμάτων ηθικής ανάπτυξης με το επαγγελματικό μέλλον νέων ανθρώπων, με ιδιαίτερη αναφορά σε θέματα επιχειρηματικής ηθικής.

Εκπαιδευτική πολιτική και κοινωνική δικαιοσύνη

- Η ανάγκη εξαίρεσης, κατά το δυνατό, της εκπαίδευσης από κυρίαρχες οικονομικές ή αγοραίες λογικές.
- Ανάδειξη της ανάγκης για οριοθέτηση της έννοιας της «κοινωνικής δικαιοσύνης» και της δυσκολίας ποσοτικοποίησης των παραμέτρων της.
- Επισήμανση ανεπάρκειας ή έλλειψης προετοιμασίας των διευθυντικών στελεχών και των εκπαιδευτικών για αντιμετώπιση ζητημάτων κοινωνικής δικαιοσύνης στο σχολείο.
- Ανάγκη αντιμετώπισης των σχολείων ως εστίες που προωθούν την φυσική και ψυχική υγεία των μαθητών. Εγκατάλειψη παγιωμένων αντιλήψεων για την ηγεσία ως προς την απονομή της δικαιοσύνης.

- Σημαντική και επιτακτική η ανάγκη επαναπροσδιορισμού του περιεχομένου της αποτελεσματικότητας της ηγεσίας στο σχολείο. Συγκεκριμένα, μέσω αναστοχασμού των εκπαιδευτικών και της ηγεσίας σε θέματα ορθολογισμού, συμπερίληψης και ευθύνης, ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προϋποθέσεις για ενεργό πολιτεότητα στο σχολείο και την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα.
- Διαπίστωση έλλειψης σταθερού μηχανισμού χάραξης εκπαιδευτικής πολιτικής εξαιτίας των πολλών μεταρρυθμιστικών εγχειρημάτων με κατεύθυνση την προσαρμογή προς το ευρωπαϊκό παράδειγμα.
- Ανάδειξη ανάγκης επιμόρφωσης σε θέματα σχετικά με την κοινωνική δικαιοσύνη σε εκπαιδευτικούς και εμπλεκόμενους στην εκπαιδευτική διαδικασία σε μειονοτικά σχολεία, καθώς διαφαίνεται ότι υπακούν σε μία εθνική ηθική και όχι στην αποτελεσματικότητα της εκπαίδευσης.
- Κυριαρχία του όρου της «μεταρρύθμισης» στην εκπαιδευτική πολιτική έναντι του όρου της «αλλαγής», εξαιτίας της ριζοσπαστικότητας που ενέχει ο τελευταίος.
- Προσφορά προτάσεων για ανάληψη παιδαγωγικών αρμοδιοτήτων από τους διευθυντές εκπαίδευσης και αντίστοιχων διοικητικών από τους συμβούλους.

Το σχολείο ως οργανισμός

- Ανάδειξη αξίας portfolio επαγγελματικής ανάπτυξης του εκπαιδευτικού στο σχολικό περιβάλλον.
- Έμφαση στη δυσκολία εφαρμογής της ηγετικής τέχνης και της λειτουργίας της στη σχολική διοίκηση.
- Επισήμανση των δυνατοτήτων που παρέχονται από τη δημιουργία επαγγελματικών κοινοτήτων μάθησης, ώστε να διευκολύνεται η επίλυση προβλημάτων στην τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση.
- Παροχή προτάσεων για υιοθέτηση της μετασχηματιστικής ηγεσίας, ώστε να διαμορφώνεται κοινό όραμα του εκπαιδευτικού οργανισμού από τον/τη διευθυντή/τρια, τους εκπαιδευτικούς, τους/τις μαθητές/τριες, τους γονείς τους και την τοπική κοινωνία.
- Ανάγκη διερεύνησης των ηγετικών πρακτικών που εφαρμόζονται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και προώθηση της επιμόρφωσης των εκάστοτε προϊσταμένων.
- Ανάδειξη αδυναμίας των σχεδίων πρόληψης και αντιμετώπισης κρίσεων και προβλημάτων (π.χ. περίπτωση σχολικού εκφοβισμού) στο σύνολο των ελληνικών σχολικών μονάδων.
- Συζήτηση και διερεύνηση της σημασίας των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του εκπαιδευτικού ηγέτη και της συσχέτισης αυτών με τον τρόπο εργασίας και συνεργασίας του και την ικανότητά του για λήψη αποφάσεων.

Ετερότητα και ευπαθείς κοινωνικές ομάδες: προκλήσεις για τη διοίκηση και την ηγεσία

- Αξιοποίηση των θεωριών κοινωνικού κεφαλαίου για την αντιμετώπιση της κρίσης και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι ευάλωτες ομάδες.
- Ανάδειξη της σημασίας του ρόλου του δασκάλου και του εκπαιδευτή ενηλίκων στην ανάπτυξη ενσυναίσθησης μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων.
- Ανάγκη επίγνωσης της σημασίας και της αξίας του διαπολιτισμικού τους ρόλου για την άσκηση αυτοκριτικής εκ μέρους των δασκάλων και των εκπαιδευτών.

- Κυριαρχία της αξίας της «εμπιστοσύνης» μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευόμενων μεταναστών για την αποτελεσματική εκπαιδευτική διαδικασία και την ένταξή τους στην εκάστοτε χώρα υποδοχής.
- Επισήμανση των σημαντικών διαφοροποιήσεων στο ζήτημα της διαπολιτισμικής ετοιμότητας και την αντιμετώπιση των ξενοφοβικών στάσεων ανάλογα με την επιστημονική προέλευση (θεωρητικές/θετικές επιστήμες) των εκπαιδευτικών.
- Διαπίστωση μετεωρισμού ανάμεσα σε συνήθεις πρακτικές και σε νέες μεθόδους διδασκαλίας των ηγετών εκπαιδευτικών μονάδων που διαχειρίζονται πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα.
- Ανάγκη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτών ενηλίκων σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και εκπαίδευσης κοινωνικά ευάλωτων ομάδων.

Διοίκηση και αποτελεσματικότητα στην εκπαίδευση

- Αναγνώριση της σημασίας του πλαισίου ή της κατάστασης στην οποία ανήκει ένα σχολείο ή εκπαιδευτικός οργανισμός για την άσκηση διοίκησης και ηγεσίας. Αξιοποίηση του μοντέλου της καταστασιακής ηγεσίας (situational leadership).
- Αναγνώριση του σημαντικού ρόλου των σχέσεων που ένα σχολείο συνάπτει με την τοπική κοινότητα για την αποτελεσματικότητα της διοίκησης και της ηγεσίας.
- Αναγνώριση του σημαντικού ρόλου της γεωγραφικής εντοπιότητας ενός σχολείου ή εκπαιδευτικού οργανισμού για την αποτελεσματικότητα της διοίκησης και της ηγεσίας.
- Επισήμανση του κομβικού ρόλου του διευθυντή στη διαχείριση και την αντιμετώπιση των επαγγελματικών συγκρούσεων μεταξύ των εκπαιδευτικών μίας εκπαιδευτικής μονάδας.
- Επιβεβαίωση της αξίας του συμμετοχικού μοντέλου διοίκησης στις εκπαιδευτικές μονάδες. Ευνοεί το θετικό κλίμα και την επικοινωνία μεταξύ των εκπαιδευτικών, προωθεί τη συνεργασία και τις διαπροσωπικές σχέσεις και προσφέρει περισσότερες δυνατότητες για την επαγγελματική τους ανάπτυξη.
- Ανάδειξη αναγκαιότητας αξιολόγησης των διευθυντικών στελεχών των εκπαιδευτικών μονάδων από αρμόδιους φορείς και όχι μόνο από τους Συμβούλους Εκπαίδευσης.
- Διερεύνηση παραγόντων που εμποδίζουν και κινήτρων που ενισχύουν τη συμμετοχή των εκπαιδευτικών στη διοίκηση των σχολικών μονάδων και στην αξιολόγηση των διευθυντικών στελεχών.
- Ανάδειξη του καθοριστικού ρόλου της σχολικής ηγεσίας στον σχεδιασμό στόχων και οραμάτων, τα οποία δύνανται να πραγματοποιηθούν μόνο μέσω της συνεργασίας όλων των άμεσα εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία (μαθητών, γονέων, εκπαιδευτικών, διοίκησης, κοινότητας, κοινωνίας).
- Ανάγκη συνεχούς υποστήριξης των εκπαιδευτικών και των ηγετικών στελεχών από τους κοινωνικούς φορείς.
- Διερεύνηση αναγκών των διευθυντικών στελεχών εκπαιδευτικών μονάδων ως προς την αποτελεσματικότητα: νέες ευκαιρίες μάθησης και ανάπτυξης, συστήματα μεντόρων υποστήριξης για τους νεοεισερχόμενους και τη δημιουργία δικτύων επικοινωνίας μεταξύ των διευθυντών.
- Διατύπωση προβληματισμών σε έρευνες σχετικά με τη μη εφαρμογή της Διοίκησης Ολικής Ποιότητας σε πληθώρα δημοτικών σχολείων.
- Διερεύνηση των χαρακτηριστικών του διευθυντή της σχολικής μονάδας σε σχέση με την αποτελεσματική διοίκηση.

Ο ρόλος των ΤΠΕ στη διοίκηση των σχολικών μονάδων

Οι ΤΠΕ θεωρούνται ως ένα πολυδιάστατο εργαλείο εκσυγχρονισμού της εκπαιδευτικής οργάνωσης και διοίκησης. Στον τομέα αυτό:

- Ανάγκη για περαιτέρω ανάπτυξη και συντήρηση του πληροφοριακού συστήματος Myschool, το οποίο διαχειρίζεται τον τεράστιο όγκο των πληροφοριών που παράγει η λειτουργία των σχολικών μονάδων. Στόχος αποτελεί η λειτουργική ενοποίηση των υφιστάμενων σχολικών μονάδων και διευθύνσεων, ο εξορθολογισμός των διοικητικών διαδικασιών και η ενίσχυση της διαφάνειας στη διοίκηση του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος.
- Η καθημερινότητα της εκάστοτε σχολικής μονάδας, η οποία περιλαμβάνει μία σειρά από επιπλέον δραστηριότητες, όπως είναι για παράδειγμα η εξωστρέφειά της και η επικοινωνία της με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, επιβάλλει την αναδόμηση και αναδιάρθρωση της ιστοσελίδας της. Η λειτουργία της ιστοσελίδας, ως ένα δυναμικό και αλληλεπιδραστικό μέσο πληροφόρησης και διεκπεραίωσης αιτήσεων που δεν χρίζουν την αυτοπρόσωπη παρουσία των αιτούντων, συμβάλλει στη μείωση του διοικητικού έργου και στον εκσυγχρονισμό της παροχής διοικητικών υπηρεσιών προς τους πολίτες.

Τεχνολογίες, εκπαίδευση και ηγεσία

- Ανάγκη εντατικοποίησης, καλύτερου σχεδιασμού και οργάνωσης από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων ως προς τη χρήση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας στην εκπαίδευση. Αξιοποίηση αυτών στην άσκηση της εκπαιδευτικής διοίκησης και ηγεσίας.
- Ανάγκη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε θέματα που σχετίζονται με τις Νέες Τεχνολογίες και εύρεσης ειδικών συνεργατών που θα προωθήσουν τη σύνδεση του σχολείου με την κοινωνία.
- Ανάδειξη αναγκαιότητας της χρήσης των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας, τόσο από μέρους όσων ασκούν διοικητικά καθήκοντα και διευθυντικές αρμοδιότητες, όσο και από μέρους των ηγετών-εκπαιδευτικών.
- Τεχνολογίες, επικοινωνία και ανάδειξη θεμάτων δεοντολογίας.

Διδασκαλία, mentoring και coaching

- Αποσαφήνιση της έννοιας του «μέντορα» ως «προπονητής» στα πλαίσια μιας σχολικής μονάδας.
- Αναγκαιότητα ανάδειξης του ρόλου του «μέντορα» ως επιβλέποντος της αποτελεσματικής διαχείρισης του ρόλου των νέων εκπαιδευτικών.
- Ανάδειξη της σημασίας της ανατροφοδότησης από τους μέντορες προς τους εκπαιδευτικούς, της θετικής ενίσχυσης τους και υποστήριξης των επιτυχημένων πρακτικών που χρησιμοποιούν.
- Προώθηση συνεργασίας μεταξύ των μεντόρων και των εκπαιδευτικών σε εκπαιδευτικές μονάδες μέσω ανάπτυξης ασφαλούς κλίματος εργασίας και αμοιβαίας εμπιστοσύνης.
- Διαπίστωση έλλειψης προετοιμασίας σημαντικού αριθμού μεντόρων με αντίκτυπο στην αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών οργανισμών.
- Συζήτηση σχετικά με τη σημασία του ρόλου του εκπαιδευτή ενηλίκων ως μέντορα. Όταν το mentoring δεν στηρίζεται στην ιεράρχηση και δεν στοχεύει στην αξιολόγηση, οι

εκπαιδευόμενοι διατηρούν την αυτονομία τους και το mentoring λειτουργεί ως κίνητρο στη μαθησιακή διαδικασία.

- Ανάπτυξη της έννοιας «coaching» ως παράγοντα που βελτιώνει την αυτοπεποίθηση του ατόμου μέσα από την ανάπτυξη ειδικών βοηθητικών αξόνων συμπεριφοράς (αυτογνωσία, λήψη αποφάσεων, βελτίωση ή διατήρηση υψηλής λειτουργικότητας, αντιμετώπιση στρεσογόνων παραγόντων, ανάπτυξη θετικής δύναμης).
- Προσέγγιση της διαδικασίας του «coaching» ως μία παγκόσμια γλώσσα για τη μάθηση, την αλλαγή και τη συμπεριφορά. Με παράλληλη επισήμανση των δυσκολιών υλοποίησης του στην εκπαίδευση, γεγονός που καθιστά απαραίτητη την υλοποίηση σχετικών προσαρμογών του σε αυτήν.
- Ανάδειξη του mentoring ως απαραίτητο χαρακτηριστικό των σχολικών συμβούλων, καθώς οφείλουν να λειτουργούν ως μέντορες των εκπαιδευτικών και συντονιστές των προγραμμάτων μεντόρων.
- Ανάδειξη της σημασίας της γνώσης και αξιοποίησης της βιωματικής μάθησης από εκπαιδευτικούς ηγέτες και σχολικούς συμβούλους που λειτουργούν ως μέντορες σε εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτές.
- Παροχή προτάσεων για αναθεώρηση του θεσμού του Επιθεωρητή Εκπαίδευσης, ώστε να εκσυγχρονιστεί ο ρόλος του και να είναι σε θέση να παράσχει υποστήριξη στους εκπαιδευτικούς.
- Ανάδειξη της ανάγκης για αξιοποίηση του mentoring στην Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση και λειτουργία και στον ευρύτερο χώρο της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.
- Διερεύνηση της ηθικής διάστασης του mentoring και της δυνατότητας αξιοποίησης αυτού στην ενδοεπιχειρησιακή εκπαίδευση και κατάρτιση.

Οργάνωση και καινοτομία στην εκπαίδευση

- Ανάδειξη των πρακτικών και των συμπεριφορών της μετασχηματιστικής μορφής ηγεσίας ως την πλέον καινοτόμα για τη βέλτιστη αξιοποίηση των δεξιοτήτων και των ικανοτήτων των εκπαιδευτικών προς την επίτευξη των στόχων του σχολείου.
- Θετική συσχέτιση της επαγγελματικής ικανοποίησης των εκπαιδευτικών με τη μετασχηματιστική ηγεσία που εφαρμόζεται στις μονάδες που εργάζονται.
- Σύνδεση της οργανωσιακής δέσμευσης και της επαγγελματικής ικανοποίησης των εκπαιδευτικών με το ενδιαφέρον και τον σεβασμό που επιδεικνύει ο/η ηγέτης προς τους ίδιους και τις ανάγκες τους.
- Η σημασία του ρόλου των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας και των εποπτικών μέσων στον σχολικό χώρο ως παράγοντες καινοτομίας στην εκπαίδευση.
- Ο σχολικός χώρος υπόβαθρο με στήριξη της καινοτομίας μέσα από αναβάθμιση και εμπλουτισμό του με ΤΠΕ.
- Βελτιωτικές δυνατότητες που προσφέρουν οι μεταπτυχιακές σπουδές μέσα από συνεργασίες και παράλληλα προγράμματα σε εργασιακούς χώρους και με κοινωνικούς φορείς.
- Ανάδειξη αναγκαιότητας εκπαιδευτικής παρέμβασης με παράλληλα προγράμματα διατροφής και υγείας στα σχολεία.
- Συγκεντρωτισμός και γραφειοκρατία: επισήμανση της ανασταλτικής λειτουργίας τους στην εκπαιδευτική αλλαγή και καινοτομία.

- Η θέσπιση συνεργασίας μεταξύ σχολικών συμβούλων και διοικητικών στελεχών της εκπαίδευσης προάγουν την προώθηση αλλαγών.
- Η κεντρική οργάνωση των πληροφοριακών συστημάτων στην εκπαίδευση αποτελεί αναγκαίο παράγοντα στην αποτελεσματική διαχείριση.

Οικονομία, εκπαίδευση και ανθρώπινο δυναμικό

- Επισήμανση της επίδρασης των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του/της διευθυντή/τριας στην άσκηση των καθηκόντων τους και τη λειτουργία των σχολικών μονάδων.
- Ανάδειξη της ανάγκης για συνεχή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών ηγετών σχετικά με την επιλογή και τη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού της μονάδας τους.
- Συσχέτιση των κριτηρίων Διοίκησης Ολικής Ποιότητας με τις οικονομικές επιδόσεις της εκπαιδευτικής μονάδας μέσω της ανάδειξης της οικονομικής ποσοτικοποίησης στην επίτευξη δεικτών ποιότητας.
- Έμφαση στην ανάγκη επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και των διευθυντικών στελεχών με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας της εργασίας, την εργασιακή ικανοποίηση και την προσωπική τους ανάπτυξη.
- Ανάλυση θεσμικών παραγόντων για την επιλογή διεκδίκησης διευθυντικής θέσης από τους εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμια Εκπαίδευσης. Ανάδειξη των χαρακτηριστικών των διεκδικούντων και μη διεκδικούντων της θέσης.
- Ανάδειξη ανάγκης για ενδυνάμωση των οριζόντιων προσόντων των τελειόφοιτων και των αποφοίτων των ελληνικών Πανεπιστημίων από τις αρμόδιες Δομές Απασχόλησης και Σταδιοδρομίας (Δ.Α.ΣΤΑ.), ώστε να γεφυρωθεί το χάσμα των εκροών της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και των απαιτήσεων της αγοράς εργασίας.
- Συσχέτιση της ηγεσίας στη διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού και των οικονομικών πόρων στα ελληνικά Πανεπιστήμια. Ανάδειξη του ελλείμματος διοικητικών και οικονομικών γνώσεων των μελών ΔΕΠ ανεξάρτητα από την ακαδημαϊκή τους επάρκεια.
- Παροχή προτάσεων για αξιολόγηση του ανθρώπινου δυναμικού στις σχολικές μονάδες σε τρία επίπεδα: αρχική ή διαγνωστική, ενδιάμεση ή διαμορφωτική και τελική ή απολογιστική, με τη συμβολή εξωτερικού κριτή.
- Προώθηση του θεσμού της μαθητείας στους απόφοιτους των ΕΠΑ.Λ. από τους εκπαιδευτικούς Επαγγελματικών Λυκείων, με την προϋπόθεση ότι θα λαμβάνει υπόψη τις εκπαιδευτικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των μαθητών, όπως επίσης και τις εκάστοτε ανάγκες της αγοράς εργασίας.
- Ανάδειξη θετικών αποτελεσμάτων στη βελτίωση του έργου των εκπαιδευτικών ηγετών με τη χρήση της θεωρίας των συμπεριφορικών οικονομικών.
- Συζήτηση σχετικά με τις δυνατότητες ανάπτυξης του ανθρώπινου δυναμικού στη σχολική εκπαίδευση.

Στρατηγικός σχεδιασμός και λήψη αποφάσεων

- Ανάδειξη της αναγκαιότητας αποσαφήνισης σκοπών και στόχων του περιεχομένου της εκπαιδευτικής διαδικασίας και του σαφούς προσδιορισμού των ρόλων των εμπλεκομένων στις εκπαιδευτικές μονάδες.

- Έμφαση στην υπερίσχυση του συμμετοχικού μοντέλου ηγεσίας με έμφαση στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών και των γονέων για τη λήξη αποφάσεων σχετικών με τη σχολική μονάδα.
- Ανάδειξη των αξιών της ηθικής και της ευσυνειδησίας του ηγέτη ως απαραίτητα χαρακτηριστικά για τον στρατηγικό σχεδιασμό και την άσκηση της ηγεσίας.
- Παρουσίαση ερευνών σχετικές με τις αρμοδιότητες των διευθυντικών στελεχών εκπαιδευτικών μονάδων, τον ρόλο των συλλογικών οργάνων και της τοπικής αυτοδιοίκησης στην εκπαίδευση.
- Εκτενής συζήτηση σχετικά με τη σημασία της ατομικότητας, της κριτικής βούλησης και της υπεράσπισης κοινοτικών κεκτημένων από μέρους του εκπαιδευτικού ηγέτη και την ευθύνη του στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Επιλογή διευθυντών/ριών σχολικών μονάδων

Γενικά διαφάνηκε ότι οι εκπαιδευτικοί ζητούν ένα περισσότερο δίκαιο, αξιοκρατικό, έντιμο και σταθερό σύστημα επιλογής διευθυντών σχολικών μονάδων.

- Οι θέσεις στελεχών της ελληνικής σχολικής εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανόμενων και των διευθυντών σχολικών μονάδων, δεν είναι μόνιμες. Οι υποψήφιοι, ανεξαρτήτως της θέσης στην οποία υπηρετούν, εκτίθενται στη διαδικασία επιλογής από τη θέση του εκπαιδευτικού τάξης και σε αυτήν θα επιστρέψουν, αν δεν επιλεγούν.
- Τα κριτήρια επιλογής διαφοροποιούνται κυρίως ως προς τη μοριοδότησή τους ανάλογα με τις επιδιώξεις της εκάστοτε πολιτικής ηγεσίας που χαράσσει και την εκπαιδευτική πολιτική.
- Η επιστημονική κατάρτιση σε θέματα διοίκησης της εκπαίδευσης δεν λαμβάνεται υπόψη κατά τη διαδικασία επιλογής. Επιπλέον, στην περίπτωση των υποψηφίων που έχουν ήδη θητεύσει ως διευθυντές, δεν λαμβάνεται υπόψη, κατά τη διαδικασία επιλογής, το αν είχαν επιτυχώς ασκήσει τα καθήκοντά τους αυτά ή όχι. Συμβαίνει δηλαδή να επανεπιλέγονται και εκπαιδευτικοί που δεν είχαν υπάρξει «καλοί» διευθυντές ή ακόμα είχαν υποβληθεί σε πειθαρχική διαδικασία για πλημμελή άσκηση καθηκόντων.
- Η διαδικασία της συνέντευξης ενδέχεται να καθορίσει την επιλογή. Οπωσδήποτε καθορίζει το αν τελικά ο υποψήφιος θα τοποθετηθεί σε σχολική μονάδα που βρίσκεται υψηλά στις προτιμήσεις του ή όχι.
- Από ορισμένους/ες συμμετέχοντες/ουσες εκπαιδευτικούς ασκήθηκε αρνητική κριτική κυρίως στον τρόπο με τον οποίο αποτιμάται η προσωπικότητα του υποψηφίου κατά τη συνέντευξη. Η κριτική αυτή αφορούσε κυρίως: α) τη βαθμολογία κατά τη συνέντευξη, που παρουσιάστηκε ως «εικονική», συμβατική ή «προαποφασισμένη» και β) το κατά πόσο ορισμένα από τα μέλη του υπηρεσιακού συμβουλίου που κρίνουν την προσωπικότητα των υποψηφίων έχουν τις γνώσεις και την επάρκεια να ασκήσουν το έργο αυτό.
- Επίσης, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, αν και η συμμετοχή των αιρετών στα συμβούλια επιλογής θεωρείται ως μία από τις μεγαλύτερες κατακτήσεις του κλάδου, εντούτοις δεν τυγχάνει καθολικής αποδοχής και εκφράζονται αρκετές επιφυλάξεις για τη διασφάλιση της διαδικασίας μέσα από τη συμμετοχή τους. Σε κάθε περίπτωση, απαραίτητη είναι η επισήμανση ότι ο αποκλεισμός των αιρετών από μόνος του δεν θα αποτελούσε σημαντική διορθωτική ή βελτιωτική κίνηση.
- Τέθηκε, επίσης, και το θέμα του φύλου, όχι τόσο από άποψη μεροληπτικής αντιμετώπισης κατά τη διαδικασία επιλογής, αλλά από την άποψη του πώς αντιμετωπίζεται η γυναίκα

διευθύντρια, το ότι δηλαδή οφείλει να αποδείξει ότι διαθέτει ικανότητες, οι οποίες για τους άνδρες θεωρούνται εκ προοιμίου δεδομένες.

- Τέλος, παρά την κείμενη νομοθεσία, τίθενται ζητήματα, ως προς την επιλογή των διευθυντών, σχετικά με την εκ μέρους των αποτελεσματική υποστήριξη των τμημάτων ένταξης ή παράλληλης στήριξης.

Η ανάδειξη όλων αυτών των πτυχών που μπορούν να αποτελέσουν άξονες εκπόνησης πολιτικής, εμβάθυνσης του διαλόγου και διεύρυνσης της αποτελεσματικής διοίκησης και καινοτομίας στην εκπαίδευση θεωρούμε ότι δικαιώνουν την προσπάθεια των τεσσάρων συνεργαζόμενων πανεπιστημιακών Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών για την υλοποίηση του φιλόδοξου εγχειρήματος αυτού του Συνεδρίου.

Ευχαριστούμε όλες και όλους! Θα ακολουθήσουν οδηγίες σχετικά με τη δημοσίευση των εργασιών που παρουσιάστηκαν στο Συνέδριο και την υποβολή αυτών. Καλή αντάμωση στο επόμενο 2ο Διεθνές Συνέδριο για την εκπαιδευτική ηγεσία και την αποτελεσματική διοίκηση τον Νοέμβριο του 2019!

Εκ μέρους της Οργανωτικής Επιτροπής

Βασιλική Καραβάκου

Πρόεδρος του Συνεδρίου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Φιλοσοφίας της Εκπαίδευσης

Διευθύντρια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος *Επιστήμες της Εκπαίδευσης και της Διά Βίου*

Μάθησης

Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής

Σχολή Κοινωνικών και Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών

Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

